

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAAL- JA HARIDUSTEADUSKOND
PEDAGOOGIKA TEADUSMAGISTRI ÕPPEKAVA

Margit Kagadze

**SEKSUAALKASVATUS KOOLIS
KASVATUSE ERITINGIMUSI VAJAVATE ÕPILASTE KOOLI
JA TAVAKOOLI NOORMEESTE HINNANGUL**

Magistritöö

Juhendaja:
Kristi Kõiv (PhD)

Läbiv pealkiri: Seksuaalkasvatus koolis noormeeste hinnangul

Tartu 2010

KOKKUVÕTE

Pealkiri: Seksuaalkasvatus koolis kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli ja tavakooli noormeeste hinnangul

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli võrrelda kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli ja tavakooli noormeeste hinnanguid kooli seksuaalkasvatuse kohta. Kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste kooli (erikool) all mõeldakse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse alusel moodustatud kooli, kuhu õpilane suunatakse alaealiste komisjoni taotlusel kohtumääruse alusel. Alaealiste komisjonil on õigus taotleda kohtult alaealise erikooli suunamist, kui alaealine on toime pannud õigusrikkumisi, mille eest kohaldatud mõjutusvahendid ei ole andnud tulemust ja kui erikooli suunamine toimub alaealise kasvatusliku järelvalve huvides (Alaealise mõjutusvahendite seadus, 1998). Valimisse kuulus kokku 110 noormeest vanuses 12-17-aastat, kellest 19 õppis uurimuse läbiviimise ajal ühes erikoolis, mille õppureid iseloomustab koolikohutuse mittetäitmine ja antisotsiaalne käitumine ning 91 poissi studeeris kolmes tavakoolis. Uurimuses kasutati poolstruktureeritud intervjuud ja struktureeritud ankeeti ning autor otsis vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) Kes ja mida oli noormeestega koolis seksuaalsusest rääkinud ja millest nad soovivad rohkem kuulda?
- 2) Kuidas peaks kooli seksuaalkasvatus olema noormeeste hinnangul korraldatud?
- 3) Kuidas on senine seksuaalkasvatus koolis täitnud noormeeste hinnangul oma eesmärgid?
- 4) Mille poolest erinevad tava- ja erikooli noormeeste seksuaalsusega seotud teadmised?
- 5) Mille poolest erinevad tava- ja erikooli noormeeste seksuaalsusega seotud hoiakud?

Uurimustulemustest ilmnes, et erikooli noormeeste hinnangud kooli seksuaalkasvatuse kohta olid tavakooli poiste omadest oluliselt erinevad selles osas, milliseid teemasid oli nende hinnangul koolis käsitletud, mille kohta sooviti lisateavet ning kuivõrd oli senine seksuaalkasvatus koolis täitnud oma eesmärgid. Nimelt olid erikooli poisid võrreldes tavakooli noormeestega oluliselt vähem kuulnud rasestumisvastastest vahenditest ning seksuaalsetest õigustest. Lisainfot koolis pakutava seksuaalkasvatuse raames soovisid samuti oluliselt enam erikooli noormehi võrreldes tavakooliga ja seda just tunnete ja turvaseksiga seonduvalt.

Analüüsid seksuaalkasvatuse eesmärkide täitmist uuritavate noormeeste hinnangul võib öelda, et mitmel juhul tuleb senist õpetust seksuaalsusega seotud teemadel koolis tõhustada. Kõige vähem oli nii eri- kui tavakooli noormeeste hinnangul kooli seksuaalkasvatuse kaudu arendatud enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi seoses seksuaalkasvatusega koolis. Lisaks oli erikooli vastanute hinnangul oluliselt vähem tõstetud õpilaste teadlikkust rasestumisvastastest vahenditest, kehalistest muutustest ning toetatud õpilaste positiivset suhtumist seksuaalsusesse.

Kahe uuritava grupi vaheliste erinevuste uurimiseks selgitati ankeedi abil välja eri- ja tavakooli poiste teadmiste tase ning nende hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta. Ankeediga saadud tulemused näitasid, et enamus teadmisi puudutavate küsimuste osas olid erikooli noormeeste hulgas oluliselt rohkem neid, kes ei teadnud õigeid vastuseid, seda just suguhaiguste, rasestumisvastaste vahendite ning reproduktiivsusega seonduvalt. Hoiakud kahe sihtrühma puhul olid enamjaolt sarnased ja statistiliselt oluline erinevus ilmnis vaid ühe väite puhul, mis peegeldas tavakooli noormeeste stereotüüpsemat suhtumist naisideaali.

Teise uurimismeetodina viidi läbi intervjuu, mille abil saadi taustainformatsiooni sellest, kes ja mida on noormeestele koolis seksuaalsusega seonduvalt rääkinud ning kuidas peaks noormeeste endi hinnangul kooli seksuaalkasvatus olema korraldatud. Vaatamata sellele, et erikooli noormeestel olid ankeedi tulemustele tuginedes võrreldes tavakooli poistega halvemad teadmised seksuaalsusega seotud teemadest, pidasid mõlemad kooli poolt pakutavat seksuaalkasvatust väga oluliseks. Eriti tõid uuritavad intervjuu käigus välja, et olulised on seksuaalkasvatuse andja teadmised ja meetodilised oskused, et ta suudaks seksuaalsusest rääkida eelarvemustevabalt, huvitavalt ja arusaadavalt. Tavakooli noormehed tõid lisaks välja veel usaldusväärse õhkkonna loomise vajaduse seksuaalkasvatuse andja poolt. Noormeeste arvates tuleks seksuaalõpetusega alustada juba nooremates klassides ning seejärel igal järgneval aastal anda juurde lisateavet. Senises koolihariduses muudaksid uuritavad seda, et koolis seksuaalsusest räägitaks rohkem ja seda just inimeseõpetuse tundide raames. Arvestades seda, et uues riiklikus õppekavas on suurendatud seksuaalkasvatusega seotud teemade käsitlemist põhikooli vanemas astmes, kus arenguliselt muutuvad noore jaoks oluliseks tema seksuaalset arengut ja käitumist puudutav temaatika, siis võib loota, et edaspidi kooli seksuaalkasvatus täidab paremini talle pandud eesmärgid ja õpilaste ootusi.

Käesoleva uurimistöö tulemusi saab arvestada seksuaalkasvatuse planeerimisel koolis ja seda just riskirühma kuuluvate noormeestega seoses. Seksuaalkasvatases tuleb käsitleda uuritavate noormeeste hinnangul laia teemaderingi ja vanuse kasvades minna järjest põhjalikumaks. Siinkohal pidasid noormehed oluliseks, et seksuaalkasvatuse andja omaks teoreetilisi teadmisi antud valdkonnast, oskaks kasutada erinevaid õpetamise meetodeid, oleks eelarvamustevaba ja toetava hoiakuga. Uurimistulemuste järgi andis noormeestele kõige sagedamini seksuaalkasvatust koolis inimeseõpetuse õpetaja.

Märksõnad: seksuaalkasvatus, antisotsiaalne käitumine, noormehed

SUMMARY

The headline: sex education in young men opinion from ordinary schools and from special school for adolescence with delinquent behaviour

The purpose of the present study was to compare young men opinion from ordinary schools and from special school for juvenile delinquency adolescence about sex education at school. There were 110 young adolescence at the age of 12-17 years old. 19 from them studied in the special school for adolescence with delinquent behaviour and another 91 studied in ordinary schools. The author used two methods: questionnaire and interview. During the present study there several questions raised up:

- 1) Who and in what topic has talked with young adolescents about sexual issues at school?
- 2) How should sex education has to be organized in young adolescents opinion?
- 3) How the school sex education has achieved the aims of sex education since today in young adolescents opinion?
- 4) What are the differences between the knowledge of sexual issues of young adolescents from ordinary schools and from special school?
- 5) What is the differences between the attitude of sexual issues of young adolescents from ordinary schools and from special school?

The findings of the present study show that young adolescents from ordinary school has better knowledge about sexual issues comparing young men from special school. The attitude toward different sexual issues was mostly the same. The result show that young adolescents from ordinary school evaluated the school sex education better than young adolescents in special school, but young adolescents in special school need more information about sexual issues, especially about feelings and safe sex. Generally the school sex education was important in both target group opinion.

Keywords: sex education, juvenile delinquency antisocial behavior, male adolescents

SISUKORD

KOKKUVÕTE	2
SUMMARY	5
SISUKORD	6
1. Seksuaalkasvatus koolis	8
1.1. Seksuaalsus ja seksuaalkasvatus.....	10
1.2. Kooli seksuaalkasvatuse eesmärgid, sisu ja korraldus	11
1.3. Muutused kooli seksuaalkasvatuses Eestis.....	13
1.4. Ülevaade uurimustest kooli seksuaalkasvatusest Eestis	14
2. Noored ja seksuaalsus	18
2.1. Noorte seksuaalkäitumine ja sellega seotud riskid	18
2.2. Noorte teadmised ja hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta	20
3. Eesmärgid ja hüpoteesid	23
4. Metoodika	25
4.1. Valim	25
4.2. Mõõtevahendid ja protseduur	26
4.3. Andmetöötles kasutatavad meetodid ja põhimõtted	29
5. Tulemused	31
5.1. Noormeeste hinnangud seksuaalkasvatusele koolis	31
5.1.1. Seksuaalkasvatuse eesmärkide täitmine koolis	32
5.1.2. Seksuaalsusega seotud teemade käsitlemine koolis	32
5.1.3. Seksuaalkasvatuse andja koolis	36
5.1.4. Seksuaalkasvatuse vajalikkus koolis ja parendusettepanekud	39
5.2. Noormeeste teadmised seksuaalsusega seotud teemade kohta	44
5.2.1. Seksuaal-ja reproduktiivtervisega seotud teadmised	44
5.2.2. Seksuaalsuse ja sootunnetusega seotud teadmised	47
5.2.3. Seksuaalse naudinguga seotud teadmised	48
5.2.4. Seksuaalse väärkohtlemisega seotud teadmised	48
5.3. Noormeeste hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta	49

6. Arutelu	51
KASUTATUD KIRJANDUS	59
LISAD	65

1. Ankeet

2. Intervjuu

3. Noormeeste vastused intervjuu küsimustele kategooriate ja üksikvastuste lõikes

4. Tabelid uurimistulemuste kohta

Tabel 1. Noormeeste hinnang sellele, kui võrd on kooli seksuaalkasvatus täitnud eesmärgi

Tabel 2. Noormeeste vastused ankeedi küsimusele koolis käsitletud teemade kohta

Tabel 3. Noormeeste vastused ankeedi avatud küsimusele, millistest seksuaalkasvatuse teemadest nad soovivad koolis rohkem kuulda

Tabel 4. Noormeeste vastused intervjuu küsimustele seksuaalkasvatuse anjda ja käsitletud teemade kohta

Tabel 5. Noormeeste vastused intervjuu küsimustele seksuaalkasvatuse vajalikkuse kohta koolis ja ettepanekud selle tõhustamiseks

Tabel 6. Noormeeste vastused seksuaalsusega seotud teadmisi puudutavate valikvastustega küsimuste kohta ankeedis

Tabel 7. Noormeeste valeid vastused seksuaalsusega seotud teadmisi puudutavate küsimuste kohta ankeedis

Tabel 8. Noormeeste hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta

1. SEKSUAALKASVATUS KOOLIS

Noorte seksuaalne areng on loomulik osa täiskasvanuks kujunemisel, mil noor õpib ennast tundma oma kehas, toime tulema tunnetega ja looma lähedussuhteid (Masters, Johnson, Kolodny, 1995). Noortele on omane eksperimenteerimine ja riskide võtmine ning see võib üle kanduda seksuaalsuhetesse (Ross, Dick, Ferguson, 2006). Seksuaalseks riskikäitumiseks võib noorte tegutsemine muutuda siis, kui see toob kaasa riski soovimatult rasestuda või nakatuda sugulisel teel levivatesse haigustesse, sh immuunpuudulikkuse sündroomi (*human immunodeficiency virus* - edaspidi HIV) (Forsberg, 2000; Ross et al., 2006). Selleks, et noor saaks nautida oma seksuaalsust, olla enesekindlam, teha motiveeritud ja informeeritud otsuseid oma seksuaalsuse ja seksuaaltervise kohta, on igal noorel (sh seksuaalselt mitteaktiivsel) õigus saada adekvaatset teavet ja noortesõbralikke seksuaal- ja reproduktiivtervise teenuseid (IPPF, 2006; UNESCO, 2009).

Senised uurimused seksuaalkasvatusest koolis kinnitavad, et noorte riskikäitumise vähendamiseks tuleb noorte seksuaalsust aktsepteerida, seksuaalkasvatus integreerida kooli õppekavva ja muuta objektiivne ning positiivne teave inimese seksuaalsusest noortele kättesaadavaks (IPPF, 2006; Lennerhed, 1995; Loyd, 2006; Panchaud et al., 2002; Singh, Darroch, 2000). Eakohane, kultuurispetsiifikat arvestav ja adekvaatsel infol põhinev seksuaalkasvatus aitab teismelisel teha vastutustundlikke valikuid ja hoiduda riskikäitumisest (Blake et al., 2003; Centerwall, 1996; Masters et al., 1995; UNESCO, 2009; Winborg, 2001). Riikides, kus seksuaalkasvatusel on aastaid olnud kindel koht kooli õppekavas (nt Rootsi, Soome, Norra, Holland, Kanada) on teismeliste hulgas soovimatuid rasedusi vähenenud ja püsinud madal seksuaalsel teel levivate haiguste osakaal (Nilsson, Sandström, 2001; WHO, 2002). Maailma Terviseorganisatsioon (*World Health Organization*, edaspidi WHO) rõhutab, et heal tasemel kooli seksuaalkasvatus algab enne isiklikke seksuaalkogemusi ning ei soodusta varasemat seksuaalelu algust. Pigem võib see seksuaalvahekorda astumist edasi lükata ja parandada rasestumisvastaste meetodite kasutamist (WAS, 2008; WHO, 2002). Lisaks tuleb kooli seksuaalkasvatus eraldi tähelepanu pöörata noormeestele, kuna meeste hoiakud ja seksuaalkäitumise kultuur on võtmeteguriteks, et vähendada soovimatuid rasedusi, sugulisel teel levivate haiguste levikut ja suurendada nii naiste kui meeste vabadust saavutada turvaline ja

nauditav seksuaalelu (Bergman, 2004a; Bergman, 2004b; Centerwall, 2000). Ühe prioriteetse sihtrühma moodustavad veel antisotsiaalse käitumisega noorukid, kellel on sageli kõrge riskitase ka seksuaalsuhetes (sh rohkem seksuaalpartnereid, alkoholi joores juhusuhetesse astumine, kaitsmata seksuaalvahekorrad) (Farrington, Coid, 2003; Kõiv, 2003; Loeber et al., 1998; Stoff et al., 1997). Lisaks on Kõiv (2001) leidnud, et antisotsiaalse käitumisega noorukid (erikool) olid kogunud sagedamini enamikke lapse väärkohtlemise liike. Prevaleerivad väärkohtlemise liigid antisotsiaalse käitumisega noorukitel olid füüsiline- ja seksuaalne väärkohtlemine, millega seostusid psühholoogiline väärkohtlemine ning emotsionaalne- ja hariduslik hooletussejätmine – sagedasemad kui tavakooli noormeestel. Antisotsiaalne käitumine on omakorda levinud poiste seas. Seda kinnitavad nii Eesti (Edovald, 2009; Markina, Šahverdov-Žarkovski, 2006; Salla, Tamm, 2009; Tiko, Rannala, 2006) kui ka välisriikide uurimused (Fitzgerald, 2003; Giordano, Cernkovich, 1997; Jensen, Eve, 1976).

Eestis viidi kooliõpilaste seas seksuaalsuse kohta laiapõhjalised uurimused läbi viimati 1994. ja 1999. aastal, mis on tuntud kui KISS – noorsoouuringud (lühend sõnadest noorte suguline küpsemine, sõbrad ja seksuaalsus) (Papp, 1998; Papp, Part, Tõrik, 2001). Tegemist oli mitmekülgsete noorte seksuaalkäitumist, moraalseid tõekspidamisi, teadmisi seksuaalküsimustes ja teabeallikaid uurivate küsitlustega, mis tuginesid sotsioloogi Osmo Kontula varasematele uuringutele Soome noorte hulgas. Eestis on viimastel aastatel rohkem tähelepanu pälvinud noorte teadmised, oskused ja hoiakud HIVi ja AIDSi (*Acquired Immuno Deficiency Syndrome*) kohta (Lõhmus, Trummal, Harro, 2003; Lõhmus, Trummal, 2005, 2007; Suurorg et al, 1995) ning naiste seksuaal- ja reproduktiivtervis (Haldre, 2009; Part et al., 2007). Eraldi kooli seksuaalkasvatusega seonduv on seni olnud vähem uuritud valdkond (Fomotškin, 2009; Karu, 2003; Kull, 2003).

Arvestades eelpoolöeldut võeti käesolevas töös fookuse alla seksuaalkasvatus koolis ja seda just noormeeste endi hinnangul. Uuritavateks olid nii tavakoolis õppivad kui kasvatuse eritingimusi vajavate (edaspidi erikool) õpilaste kooli poisid. Viimaseid iseloomustab õigusrikkumiste toimepanek ja kui nende eest kohaldatud mõjutusvahendid ei ole andnud tulemust, siis on alaealise kasvatusliku järelvalve huvides, alaealiste komisjoni taotlusel ja kohtumääruse alusel võimalik suunata noor erikooli (Alaealise mõjutusvahendite seadus, 1998).

Autorile teadaolevalt ei ole Eestis seni veel tava- ja erikooli noormeeste hulgas seksuaalkasvatusega seondult võrdlusuuringuid tehtud ning lisaks puuduvad andmed erikooli noormeeste teadmiste ja hoiakute kohta seksuaalsusega seotud teemadel.

Käesolev töö koosneb neljast peatükist. Teoreetiline taust annab ülevaate seksuaalkasvatuse olemusest ja selle rollist üldhariduses. Pikemalt on juttu kooli seksuaalkasvatusest Eestis ning uurimistulemustest seoses noorte riskikäitumisega seksuaalsuhetes. Eraldi puudutatakse antisotsiaalse käitumisega noorte riskeerivat käitumist seksuaalkäitumises. Teoreetilise osa lõpus on välja toodud töö eesmärk ja sõnastatud hüpoteesid. Töö teine peatükk käsitleb uurimismetoodikat ning kolmandas tuuakse välja uurimistulemused. Töö neljas ehk viimane osa hõlmab arutelu, milles analüüsitakse uurimistulemusi varasemate teadustööde valguses ja hinnatakse püstitatud hüpoteeside paikapidavust. Tööl on pedagoogilisest aspektist suur rakenduslik väärtus, kuna uurimistulemusi saab kasutada õppekavaarenduses kooli seksuaalkasvatuse planeerimisel ning kavandada seksuaalset riskikäitumist ennetavaid tegevusi antisotsiaalse käitumisega noormeestele.

Autor tänab uurimuses osalenud koole ja õpilasi, kes aitasid kaasa töö valmimisele. Lisaks tegid väärtuslikke märkusi Merike Kull ja Triin Edovald ning andmete statistilisel töötlemisel olid abiks Anna – Liisa Jõgi ja Anneli Teras. Autori erilised tänud kuuluvad juhendajale Kristi Kõivule sisukate parandusettepanekute, innustamise ja meeldejäeva koostöö eest.

1.1. Seksuaalsus ja seksuaalkasvatus

Seksuaalsus (*sexuality*) on inimese lahutamatu osa, mis on kogu aeg olemas (Centerwall, 1996). Seksuaalsuse tähendus pole tegemises, vaid olemises, kuigi samas on see positiivne elu edasiviiv jõud, mis püüdleb heade tegude ja naudinguga inimeste lähendamisele ja ühendamisele. WHO (2002) järgi hõlmab seksuaalsus soolist identiteeti, soorolle, seksuaalsuhteid, seksuaalset orientatsiooni, suguiha, naudingut, lähedust ja viljakust ning väljendub mõtetes, ettekujutustes, ihades, uskumustes, hoiakutes, väärtushinnangutes, seksuaalkäitumises, rollides ja suhetes.

Seksuaalkasvatus (*sex education*) on Rahvusvahelise Pereplaneerimise Föderatsiooni (*International Planned Parenthood Federation*, edaspidi IPPF) definitsiooni (2006) järgi elukestev protsess, mille jooksul omandatakse teadmisi ning kujundatakse hoiakuid,

tõekspidamisi ja väärtusi seksuaalsest identiteedist, suhetest ning intiimsusest. Seksuaalkasvatuse on rajatud inimeste seksuaalsete õiguste aktsepteerimisele ja on see osa kasvatuses, mis keskendub noore inimese arengule, seksuaalsele küpsemisele, inimsuhetele ja tervisele (Part, 2006).

Eri maade kogemus näitab, et seksuaalkasvatuses esineb kaks vastandlikku lähenemissuunda: konservatiivne ja liberaalne. Esimese puhul ei aktsepteerita noorte seksuaalsust ega õigust seksuaalsusega seotud teabe kättesaadavusele ning mõistetakse hukka abielueelsed seksuaalsuhted. Liberaalse lähenemissuuna põhisõnumiks on iga inimese (sh noore) õigus teha informeeritud ja motiveeritud otsuseid, millal ja kas alustada suguelu, kas ja millal saada lapsi ning kuidas kaitsta ennast ja oma partnerit sugulisel teel levivate haiguste ja HI-viiruse eest (Kagadze et al., 2005). Bennetti ja Assefi poolt (2005) läbiviidud metaanalüüs näitas, et puhtalt konservatiivsele lähenemisele rajatud seksuaalkasvatuse ei lükka noorte suguelu alustamist hilisemasse ikka. Pigem aitab seksuaalsete õiguste mitteaktsepteerimine kaasa sellele, et noortel on puudulikud teadmised ja vähe julgust kasutada rasestusmivastaseid vahendeid ning hoida nii ennast kui partnerit sugulisel teel levivate haiguste eest võrreldes nende noortega, kes on koolis saanud seksuaalkasvatust ning kelle jaoks on kättesaadavad seksuaal-tervisealased nõustamisteenused (Hauser, 2004).

1.2. Kooli seksuaalkasvatuse eesmärgid, sisu ja korraldus

Läbi aegade on diskuteeritud selle üle, kas seksuaalkasvatuse koht on koolis või mitte. Üks lähenemisviis on see, et seksuaalkasvatusega tegeletakse kodus üldise väärtuskasvatuse raames või teise seisukoha järgi kiriku juures koos moraalireeglitega. WHO kinnitusele (2002) on maailmas siiski kõige rohkem levinud kolmas arusaam, mis toetab seksuaalkasvatust üldhariduskooli ülesandena. Kooli kaudu on võimalik luua dialoog noorte ja täiskasvanute vahel ning mõjutada ühiskonda laiemalt (UNESCO, 2009).

Kooli seksuaalkasvatuse eesmärk on anda ja parandada noorte seksuaal- ja elu- teadmiste taset ning vähendada väärarusaamu ning hirme lähisuhete ees (Visser, Bilsen, 1994). Käesolevas töös on seksuaalkasvatuse eesmärkide sõnastamisel tuginetud WHO (2002) definitsioonile, mille järgi on seksuaalkasvatuse eesmärgiks varustada noori adekvaatsete teadmistega seksuaalsusest ja reproduktiivtervisest, arendada nende enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi, toetada positiivseid

hoiakuid ja väärtusi. Seksuaalkasvatus peab toetama nii iga inimese üldist seksuaalset arengut kui ennetama seksuaalsusega seotud riskikäitumist. Seksuaalkasvatus noortele ei saa olla tulemuslik, kui käsitletakse ainult bioloogilisi fakte ja turvaseksiga seonduvat. Oluline on rääkida intiimsusest, partnerlussuhtest, otsustamisest seksuaalsuhetes ja naudingust. Kui teismelistele antakse seksuaalkasvatuse raames ainult mõista, et noorte seksuaalkäitumine on ohtlik, laostav ja häbistav, kuid mitte nauditav, hooliv ja vastutustundlik, antakse seksuaalkasvatuse kaudu teismelistele vale sõnum (Adams, 2000). Albarracin jt (2005) viisid läbi metaanalüüsi 33 erineva riigi 354 seksuaalkasvatustliku programmi kohta aastatest 1985 - 2003. Uurimistulemused näitasid, et edukad olid need programmid, kus suurendati osalejate teadmisi HIV-ist, kujundati positiivset hoiakut kondoomi kasutamise vastu, murti müüte ja mõjutati kavatsusi, arendati sotsiaalseid toimetulekuoskusi ja tegelikku kondoomi kasutamise oskust.

IPPF (2006) on välja töötanud kohustusliku seksuaalkasvatuse raamdokumendi aastateks 2005 – 2015, mis on abiks seksuaalkasvatusega seotud poliitikate ja programmide väljatöötamiseks erinevates riikides, et seksuaalkasvatus täidaks talle pandud ülesandeid. IPPFi raamdokumendi järgi peaks kooli seksuaalkasvatus sisaldama selliseid teemavaldkondi nagu sugu (*gender*), seksuaal- ja reproduktiivtervis (*sexual and reproductive health*), seksuaalsete õigustega seonduv (*sexual citizenship*), nauding (*pleasure*), vägivald (*violence*), sallivus (*diversity*) ja suhted (*relationships*). Rahvusvahelised suunised on välja töötanud ka Ühinenud Rahvaste Haridusteaduste ja Kultuuri Organisatsioon (*United Nations Educational Scientific and Cultural Organization*, edaspidi UNESCO) (2009), mis paljuski jagab IPPF lähenemist, kuid toob eraldi veel välja seksuaalkäitumisega seotud väärtused, hoiakud ja sotsiaalsed oskused. Käesoleva uurimistöo metoodika loomisel on seksuaalkasvatuse sisukomponentide välja toomisel võetud aluseks IPPFi (2006) raamdokument.

Nii nagu kooli poolt pakutud seksuaalkasvatuse sisu erineb mõningal määral riigiti, kooliti ja õpetajati, on mitmeid võimalusi ka selles, kuidas on seksuaalkasvatus üldhariduse õppekavades korraldatud. IPPF viis läbi uuringu 26-s Euroopa riigis (IPPF European Network, 2006), millele tuginedes saab öelda, et seksuaalkasvatus on õppekavades korraldatud peamiselt kolmel põhimõttel: a) olemas on eraldi õppeaine. Näiteks seksuaalkasvatuse (*sex education*), seksi ja suhete õpetuse (*sex and relationships education*) või HIVi ja AIDSi õpetuse nime all (*HIV and AIDS education*); b) teiseks võib seksuaalsusega seotud teemad olla oluliseks osaks mõnes teises

õppeaines. Näiteks perekonnaõpetuses (*family life education*), eluoskuste õpetuses (*life skills education*), terviseõpetuses (*health education*) või inimeseõpetuses (*human studies*); c) kolmanda lähenemise järgi on seksuaalkasvatus kooli õppekavas üheks läbivaks teemaks. Viimane lähenemine on kõige vähem levinud ja esineb eelkõige alghariduses. Rohkem on praktikas levinud seksuaalkasvatuse integreerimine mitme erineva aine õppekavadesse. Näiteks Belgias räägitakse seksuaalsusega seotud kehalistest aspektidest bioloogia tundides, moraali ja eetika pool jääb usuõpetusele ja filosoofiale. Taanis aga on seksuaalkasvatus emakeele õpetuse üks osa. Prantsusmaal kuuluvad seksuaalkasvatuse teemad terviseõpetuse ja harvem kodanikuõpetuse programmi. Eestis on seksuaalkasvatus üks osa inimeseõpetusest ja Hollandis ühiskonnaõpetuse aimest. Kooli seksuaalkasvatuse korraldus erinevates Euroopa riikides on täpsemalt kirjeldatud IPPFi (2006) dokumentides. Eestis on seksuaalkasvatus integreeritud inimeseõpetuse ainesse ning ülavaatlikumalt on Eesti koolipõhisest seksuaalkasvatusest juttu järgmises peatükis.

1.3. Muutused kooli seksuaalkasvatuses Eestis

Nõukogude perioodil kooli õppekava seksuaalkasvatuse tunde eraldi ei sisaldanud. Mõnedes koolides käsitleti küll pereplaneerimise ja murdeea muutustega seotud teemasid, kuid seda vaid üksikutel juhtumitel, mil kutsuti kooli esinema naistearst või psühholoog (Part, 2006). Esimesed selgemad märgid kooli seksuaalkasvatuse laiemast levikust võib välja tuua alates 1963. aastast, mil viidi õppekavasse isikliku hügieeni tunnid. Õpetuse sisu oli aga kitsalt puhtuse hoidmise ja haiguste keskne. Alates 1980. aastast tulid keskkooli astmesse perekonnaõpetuse tunnid, mis andsid küll võimaluse seksuaalsusega seotud teemade käsitlemiseks, kuid pigem käsitleti seksuaalsust läbi riskikäitumise ja negatiivsete tagajärgede. Näiteks soovitati õpilastel seksuaalelust hoiduda, abieluelsele seksuaalsuhetele anti negatiivne hinnang, rõhutati suguhaiguste ja soovimatu rasestumise temaatikat. 1990ndad aastad tõid koos taasiseseisvumisega murrangu ka kooli seksuaalkasvatusse. Seksuaaltervisealase teabe levitamine noorte seas muutus ühiskonnas olulisemaks, tihenes koostöö meedikute ja pedagoogide vahel, alustati terviseõpetuse õpetajate ettevalmistusi Tartu Ülikoolis ja Tallinna Pedagoogikaülikoolis. 1994. aastal loodud Eesti Pereplaneerimise Liit (uue nimega Eesti Seksuaaltervise Liit) alustas temaatiliste metoodiliste materjalide loomise ja õpetajate täiendkoolitamisega (Part, 2006). 1996.

aastal kinnitati põhi- ja keskkariduse riiklikus õppekavas (edaspidi RÕK) uus õppeaine – inimeseõpetuse- ja kodanikuõpetus, mis ühendas endas nii tervise- kui väärtuskasvatuse ning kuhu oli integreeritud ka seksuaalsusega seotud teemade käsitlemine alates neljandast klassist kuni gümnaasiumi klassideni (Põhi- ja keskkariduse.....,1996). Uus ainekava sätestas, et kooli seksuaalkasvatuses on oluline teadmiste ja oskuste andmine ning hoiakute kujundamine. Lähtuma pidi põhimõttest, et riskikäitumise ennetamine algaks juba varajases koolieas ja toimuks süsteemselt läbi erinevate kooliastmete (Kagadze, Kiivit, Kull, Part, 2005).

2002. aastal toimusid järjekordsed muudatused kooli seksuaalkasvatuse korralduses. RÕKi uuendamise raames toodi inimeseõpetuse aine eraldi ka algklassidesse (Põhikooli- ja gümnaasiumi...,2002), kuid vähendati kohustuslikke tunde 7.-9. klassis (8.-9. jäeti inimeseõpetuse tunnid valikainena). Mõned teemad integreeriti bioloogia tundidesse (nt suguelundite anatoomia- ja füsioloogia, viljastumine, rasedus) ja kehalisse kasvatusse (nt keha hügieen, kehalised erisused). Tervikpilt inimese seksuaalsusest koos bioloogilise, sotsiaalse ja emotsionaalse aspektiga lõppes ära 7. klassiga, kuid just pärast seda tekib noore inimese elus aktuaalsele kohale identiteedi ja seksuaalse arenguga seotud teemad (Part, 2006).

Vabariigi Valitsuse määruste nr.13 ja nr.14 järgi peaks 2010. aasta sügisest kehtima hakkavas RÕKis kuulub inimeseõpetus kuuluma eraldi ainena sotsiaalainete valdkonda. Positiivne on see, et taasatud on põhikooli viimases astmes üks kohustuslik inimeseõpetuse kursus, mis võimaldab seksuaalsusega seotud teemade laiemat ja samas eakohasemat käsitlemist ning ka teistes kooliastmetes on tervisekasvatusega seotud teemade osakaalu suurendatud (Gümnaasiumi riiklik ... 2010; Põhikooli riiklik..., 2010).

1.4. Ülevaade uurimustest kooli seksuaalkasvatusest Eestis

Kooli seksuaalkasvatusega seonduv on seni olnud vähem uuritud valdkond (Fomotškin, 2009; Kull, 2003; Papp, 1998; Papp et al., 2001). Nõukogude aja kohta võib öelda, et üksikud katsetused seksuaalsusega seotud teemade käsitlemiseks koolis olid ebapiisavad ja ebaefektiivsed, õpetajatel puudus vajalik ettevalmistus ja toetavad meetodilised materjalid (Papp, 1998). Olukord hakkas mõnevõrra paranema pärast seda, kui 1996. aastal viidi koolidesse sisse kohustuslikud inimeseõpetuse tunnid, mille raames oli ettenähtud ka seksuaalsusega seotud teemade käsitlemine. 1999. aasta KISS – noorsoouuring (Papp et al.,2001) põhikoolide

lõpuklasside õpilaste hulgas (n=1676) kinnitas aga, et eesti noorte hinnangul ligi viiendikul ning vene noorte hinnangul kuni pooltel ei olnud seksuaalküsimusi küsitluse läbiviimise aastal ega varasematel aastatel käsitletud. Samas oli märkimisväärset hulgal uuringus osalenud noortest küsitluse hetkeks juba seksuaalvahekorra kogemus olemas. Seega jõudis seksuaalkasvatuslik teave noorteni pärast nende isiklikke kogemusi, mis ei ole aga kooskõlas WHO (2002) soovitustega, mille kohaselt tuleks seksuaalhariduse andmisega alustada paar aastat enne isiklikke seksuaalkogemusi. Siiski täheldati 1999. aastal võrreldes 1994. aastaga (põhikooli lõpuklasside õpilased, n=1080) kooli seksuaalkasvatuses teatud positiivseid märke. Näiteks 1994. aastal ei saanud 50% vastanud noortest varasemates klassides ja 40% põhikooli lõpuklasside õpilastest mingit seksuaalteemalist informatsiooni, siis 1999. aastaks oli selliste noorte hulk nooremates klassides kahanenud 21%-ni ja vanemates klassides langenud 16%-ni. Lisaks oli aastatega kasvanud seksuaalsusega seotud erinevate teemade hulk, millest koolis oli räägitud. Siiski olid populaarsemad need teemad, mida saab loenguvormis edasi anda (nt seksuaalsel teel levivad haigused ja AIDS, murdeiga, rasedus, rasestumisvastased meetodid) ja vähem puudutati eneserahuldamise, seksuaalse identiteedi, tunnete ja lähedaste suhete temaatikat. Kõige sagedamini räägiti seksuaalsusest bioloogia ja terviseõpetuse tunnis, vähem anatoomia – ja klassijuhatajatunnis. Seksuaalkasvatuse läbiviijaks koolis oli kõige sagedamini oma kooli õpetaja, kuid ka kooliväline spetsialist, harvem oli käidud loengul väljaspool kooli või oli tunnis esinenud kooliõde või – psühholoog (Papp et al., 2001).

Tervise Arengu Instituut (edaspidi TAI) poolt (Lõhmus et al., 2003; Lõhmus, Trummal, 2005, 2007) kolmel aastal läbiviidud uurimuste tulemused näitasid, et võrreldes 2003. aastaga oli 2005. aastaks ligi poolte küsitluses väljapakutud teemade puhul (murdeiga, HIV ja AIDS, kondoomi kasutamise vajalikkus, narkootikumide kahjulikkus) kasvanud nende 10-13-aastaste noorte osakaal, kes hindasid teemade käsitlemist koolis põhjalikuks. 2007. aastal oli õpilaste hinnangul kõikidest teemadest vähem räägitud võrreldes eelnevate aastatega. See võib käesoleva uurimistöö autori hinnangul tuleneda sellest, et Ülemaailmse AIDS-i, Tuberkuloosi ja Malaariaga Võitlemise Fondi (*Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria*, edaspidi GFATM) programm ei hõlmanud viimasel aastal enam kogu Eestit. Tulemus võib viidata ka sellele, et ainuüksi MTÜ-de poolt lühiajalised koolitused ei taga seksuaalsusega seotud teemade põhjalikku käsitlemist koolis ning oluline on siinkohal kohustuslik ja järjepidev kooli seksuaalkasvatus.

Kolme küsitlusaasta jooksul oli aga esikolmikusse kuuluvate teemade ring sama: narkootikumide kahjulikkus ja nendest keeldumine ning rääkimine murdeest. 10-13-aastaste (n=794) hinnangul on vähem käsitletud kondoomi kasutamise vajalikkust, suguhaigusi ja HIV/AIDSi. 14-18-aastaste (n=1450) arvates ei ole põhjalikult räägitud suguhaigustest. Kõikidest teemadest on aga õpilaste endi hinnangul vanemates klassides räägitud põhjalikumalt. Näiteks pidas 2007. aasta uurimistulemuste järgi 14-18-aastastest õpilastest murdeea käsitlemist koolis põhjalikuks 77,6% ja 10-13-aastastest õpilastest 44,1%; kondoomi kasutamise vajalikkusest on koolis piisavalt räägitud vastavalt 58,7% ja 15,2% õpilaste hinnangul; meeste ja naiste/poiste ja tüdrukute omavahelistest suhetest vastavalt 50,8% ja 32%; HIVi ja AIDSi temaatikast vastavalt 50,1% ja 18,9% ning suguhaiguseid on põhjalikult käsitletud vastavalt 38,9% ja 18,3% õpilaste hinnangul (Lõhmus, Trummal, 2007). Teemade käsitlemise sagenemist kinnitab ka Eesti naiste terviseuuring (Part et al., 2007), mille järgi ajapikku on koolis seksuaalelu teemade käsitlemine üldiselt siiski tõusnud võrreldes tänapäeva noorte koolikogemust nendega, kelle kooliaeg jäi nõukogude aega. 2004/2005 aastal läbi viidud küsitluse järgi hindasid 16-17- aastased tütarlapsed (n=194) seksuaalteemade käsitlemist koolis piisavaks ligi 65% juhtudel, 35-44-aastastest (n=689) olid samal arvamusel vaid 6,5%. Kooli poolt pakutava seksuaalkasvatuse olulisust näitab see, et noored soovivad pigem saada infot koolist kui kodust. Uurimustulemuste järgi poleks ligi 30% naistest (vanuses 16-44-aastat) soovinudki, et nende vanemad räägiksid nendega seksuaalelu puudutavatel teemadel. Koolist tuleneva info ebavajalikkust kinnitasid vaid ligi 3% noorema vanusegrupi (16-17-aastased) ja 7% vanema vanusegrupi (35-44-aastased) esindajad (Part et al., 2007).

Aastatel 2003 – 2007 tegutses Eestis GFATMi rahastamisel HIV- ennetustöö programm. Teiste tegevuste hulgas viisid mitmed seksuaaltervisege tegelevad mittetulundusühingud (edaspidi lühend MTÜ) läbi HIV-i ja AIDSi lühiloenguid üldharidus- ja kutsekoolide õpilastele, ajateenijatele, hoolekandeastuste ja lastekodude noortele ning riigikoolis õppivatele erivajadustega noortele (Trummal, Lõhmus, Rüütel, 2008). 2002. ja 2007. aastal läbiviidud välishindamise raportid GFATM programmi tulemuslikkuse kohta Eestis toovad nõrga kohana välja oskuse defitsiidi Eesti koolides, mis puudutab tervise edendamise alase hariduse andmist, sh seksuaalkasvatust ja HIV-nakkuse ennetamist. Noorte tervisege seotud hariduse osas loodetakse paljuski MTÜ-de peale, kelle noortele suunatud tegevus ei ole aga ühtselt koordineeritud,

tegevus on sageli ühekordne, hõlmates väiksemat sihtrühma ja seega ei saavutata püsivat mõju Eesti noorte hulgas. Näiteks läbi kolme küsitlusaasta (2003, 2005, 2007) ei ole turvaseksiga seotud harjumused muutunud ning ligi pooled 15-24-aastastest Eesti noortest ei kasuta juhusuhetes alati kondoomi (Trummal et al., 2008).

Kokkuvõttes näitavad Eesti kohta tehtud uurimused, et seksuaalkasvatuse temaatika käsitlemine on pikka aega olnud mittesüsteemne, piisaval määral ei ole käsitletud kõiki olulisi teemasid, õpilastel esineb vääruskumusi ja puudulikke teadmisi seksuaalsuse valdkonnas. Kulli poolt läbi viidud uuring (2003) inimeseõpetuse õpetajate ja gümnaasiumiõpilaste hulgas kinnitas, et seksuaalkasvatuslikud teemad, milles õpetajad ennast kindlalt ei tunne jäid käsitlemata või siis jäeti erialaspetsialistide kanda – see võib omakorda sisaldada ohtu, et õpilastel on eri teemade vahel raske seoseid luua. Kooli seksuaalkasvatuse kitsaskohtadena on välja toodud liiga suured klassid seksuaalkasvatuslike teemade käsitlemiseks, valdavalt loenguvormi kasutamine, ebapiisav hulk kaasaegseid õppematerjale ja täiendkoolituste vähesus (Kull, 2003).

2. NOORED JA SEKSUAALSUS

WHO järgi nimetatakse teismeliseks 10-19-aastast noort, noorukieaks peetakse vanust 15-24. Lääne – Euroopas peetakse teismeliste vanuseks sageli 13-19-eluastat (Ross et al., 2006; WHO, 2002). Käesolevas uurimuses kasutatakse teismeliseiga ja noorukiiga sünonüümidena, kuhu kuuluvad 13-19-aastased noored. Alljärgnevalt tuleb kahes alapeatükis juttu noorte seksuaalkäitumisest ja sellega seonduvatest riskidest ning noorte teadmistest ja hoiakutest seksuaalsusega seotud teemade kohta. Osade uurimuste analüüs näitab, et enamuse ennetustrateegjatel (sh seksuaalkasvatus koolis, meediakampaaniad, noored-noortele metoodika kasutamine, noortesõbralikud tervise- ja nõustamisteenuste kättesaadavus jms) on positiivne mõju teismeliste teadmistele ja hoiakutele seksuaal- ning reproduktiivtervise vallas, kuid vähene mõju seksuaalkäitumisele (Speizer, Magnani, Colvin, 2003). Samas kinnitavad WHO (2002) andmed, et heal tasemel koolipõhine seksuaalkasvatus aitab ennetada noorte riskikäitumist seksuaalsuhetes.

2.1. Noorte seksuaalkäitumine ja sellega seotud riskid

Noorukiiga on ühtaegu paljude võimaluste ja ideede aeg ning samas tundlik ja riskantne periood inimese elus (Steinberg, 1989). Seksuaalseks riskikäitumiseks muutub nooruki tegutsemine siis, kui see võib endaga kaasa tuua soovimatu raseduse või haigestumise seksuaalsel teel levivatesse haigustesse, sh HIV/AIDSi (Ross et al., 2006). Näiteks maailmas on HIVi nakatunud inimeste hulgas noorte osakaal 50% (UNAIDS, 2009). Eestis moodustavad Trummali, Lõhmuse ja Rüütli (2008) andmetel 15-24-aastased noored kõigist registreeritud HIVi nakatunutest 63%. Tervise Arengu Instituudi (edaspidi TAI) andmetel on Eesti noorimad sünnitajad ja raseduse katkestajad 14-aastased noored ning näiteks 2008. aastal oli kõikidest sünnitajatest 6% ja aborti teinutest 13% nooremad kui 19-eluastat (Eesti meditsiiniline sünniregister ja..., 2010).

2001/2002 aastal viidi 35 riigis läbi rahvusvaheline kooliõpilaste tervisekäitumise uuring (*Health Behaviour in School-aged Children*, edaspidi HBSC), mille raames koguti andmeid ka noorte seksuaalkäitumise kohta (Ross et al., 2006). Uurimustulemused kinnitasid, et keskmiselt omasid 15-aastastest tütarlastest seksuaalvahekorra kogemust 20,2% vastanutest ja noormeestest

ligi 28,1%. Eesti näitajad olid vastavalt 15,8% ja 20,1%. HBSC uuringu järgi toimus esimene suguühe keskmiselt 14-aasta vanuses. 2007. aasta TAI uuringu kohaselt on seksuaalselt aktiivsete Eesti noorte osakaal jäänud eelmiste aastate tasemele, seksuaalvahekorras on olnud viiendik 14-15-aastastest noortest ning pooled 16-18-aastastest (Lõhmus, Trummal, 2007).

Teismelised muudab haavatavaks sihtrühmaks see, et vahekorra kogemusega noortel on rohkem seksuaalpartnereid ja juhusuhteid võrreldes täiskasvanutega, kuid väärtushinnangud ja hoiakud on alles kujunemas (Edgardh, 1999; Kim, Smith, 2000). Riskeerivat käitumist seksuaalsuhetes võib soodustada teismeliste omane spontaansus, sotsiaalne ebaküpsus, riskialdis suhtumine ja püsimatus. Samuti takistab ebaküps kognitiivne areng noortel mõista põhjus – tagajärje seoseid (Ross et al., 2006). Nii võibki juhtuda, et noor ei kasuta vahekorras kaitsevahendeid, kuna usub, et tema suguhaigustesse ei nakatu ega jää esimesest kaitsmata vahekorrast rasedaks. Samas kinnitavad uurimused, et noored, kes kasutavad kondoomi juba esimese vahekorra ajal, kasutavad seda suurema tõenäosusega ka täiskasvanueas võrreldes nendega, kelle esimene seksuaalvahekord oli kaitsevahenditeta (Papp et al., 2001). 2001/2002 aasta HBSC uuringu andmetel kasutasid viimase seksuaalvahekorra ajal kondoomi rohkem kui 70% noortest vaid kuues riigis 35-st ning rohkem kui 80-90% noortest vaid seitsmes riigis (Ross et al., 2006). Eesti 15-aastastest noortest kasutasid viimase vahekorra ajal kondoomi ligi 70% tütarlastest ja ligi 75% noormeestest, mis on teiste riikidega võrreldes keskmine tulemus (paremuselt 17. koht), kuid turvaliselt käituvate noormeeste hulk oli Eestis väiksem võrreldes HBSC uuringu keskmisega (ligi 80%).

Seksuaalse arenguga kaasnevatest muutustest tingitud ebakindluse ja ärevuse ületamiseks võivad noored otsida lahendust alkoholi tarbimisest või narkootikumide tarbimisest, mis omakorda soodustab kontrolli kaotamist oma käitumise üle, juhuvahekordade tekkimist ja rasestumisvastaste meetodite mittekasutamist (Currie et al., 2001). 2006. aasta HBSC uuringu andmed näitavad, et Eesti noorte hulgas on tõsiseks ohumärgiks kanepit proovinud õpilaste suurenenud arv (ligi kolmandik 15-aastastest poistest ja viiendik tüdrukutest). Eesti õpilased on riikide seas esikohal enne 13-eluaastat suitsu proovinute ja purju joonute noorte osakaalu poolest (Aasvee, Maser, 2009). KISS – noorsooruuringu järgi on eelnevalt alkoholi tarvitanud noored olnud esimeses seksuaalvahekorras juhusliku partneriga statistiliselt oluliselt sagedamini kui eelnevalt alkoholi mittepruukinud noored. Seevastu püsisuhtepartneritest ei ole kahel

kolmandikul paaridel kumbki pool enne suguühitsemise astumist alkoholi tarbinud (Papp et al., 2001). Marston ja King (2005) analüüsisid 268 kvalitatiivset uurimust, mis oli läbiviidud aastatel 1990-2004 noorte seksuaalkäitumisega seonduvalt. Tulemused näitasid, et noorte seksuaalkäitumise muster on maailmas universaalne, kuid mõjutegurite ulatus ja tugevus võib kultuuriti erineda.

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni HIV/AIDS-i Programmi (*United Nations Programme on HIV/AIDS*, edaspidi UNAIDS) järgi tuleks noorte seksuaalse riskikäitumise ennetamiseks lähtuda järgmistest punktidest: 1) juurdepääsu tagamine mitmekülgsel seksuaalharidusele (sh soo, seksuaalsuse, reproduktiivtervise, HIV-i, narkootikumide ja eluoskustega seotud teemade lisamine koolide õppekavadesse); 2) vanemate ja täiskasvanute kaasamine koolipõhisesse teavitus- ja ennetusüritustesse; 3) noored-noortele meetodil ennetustegevuse korraldamine; 4) noortesõbralike terviseteenuste ning HIV-nõustamise ja -testimise kättesaadavuse tagamine; 5) seksuaalteemade käsitlemine kampaaniate kaudu; 6) väljatöö koolis mittekäivate, prostitutsiooniga seotud või tänaval elavate laste ja alaealiste seas (UNAIDS, 2010).

2.2. Noorte teadmised ja hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta

Teismelistel on loomulik huvi ja vajadus seksuaalsusega seotud info järele. Ühest küljest on see seotud sugulise küpsemise tasemega ning teisalt seksuaalkogemusega. Viimaste lisandudes, tekib noorel suurem huvi seksuaal-teemaliste materjalidega tutvumise vastu (Papp et al., 2001). Kui adekvaatset teavet ei paku kool, siis võtavad noored vastu selle, mida pakub ühiskond (sh ajakirjad, televisioon) (Forsberg, 2000). Mitmed noortele kättesaadavad allikad pakuvad seksuaalsusega seotud informatsiooni kommertsiaalse või pornograafilise nurga alt. See võib noorele luua ebarealistliku pildi tervetest lähisuhetest, kus puudub sooline diskrimineerimine ja vägivald. Seega on seksuaalkasvatuse kaudu antud teadmised väga olulised, et nooruk õpiks tundma ja mõistma sobivat soorollit, oleks teadlikum turvalisest seksuaalkäitumisest ja sellest, kuidas luua ning hoida paarisuhet (Hurlock, 1967).

Eesti noorte teadmisi seksuaalsusest laiemalt on käsitletud KISS – noorsoouuringutes, mis kinnitavad, et noorte teadmised soolisest küpsemisest, soojätkamisest ja seksuaalelust on kahe uuringu aasta jooksul (1994, 1999) oluliselt paranenud (Papp, 1998; Papp et al., 2001). Korrektsemad teadmised on noortel rasestumisvastastest vahenditest ja sugulisel teel levivatest

haigustest võrreldes teiste seksuaalsuse ja sugueluga seotud küsimustega. Näiteks olid noortel puudulikumat teadmised menstruatsioonitsüklist ja sellest, millisel juhul võib seksuaalvahekord kaasa tuua kriminaalkorras karistamise (Papp, 1998; Papp et al., 2001). Suguhaiguste temaatikast teavad enamused noori seda, et kondoom on ainuke kaitsevahend, mis kaitseb suguhaiguste eest ning HIV levib eelkõige sugulise kontakti ja eelnevalt kasutatud süstlaga süstimise teel. Kolme uuringuaasta jooksul (2003, 2005, 2007) ei ole aga tõusnud noorte teadlikkus sellest, et HIV ei levi sääsehammustuse kaudu. Õigesti on läbi aastate vastanud vaid ligi 40% noortest. Üldiselt tuleb uurimustes välja tendents, et paremad teadmised seksuaalsusega seotud teemade kohta on kõrgema haridustasemega noortel ning tüdrukutel paremad kui poistel (Lõhmus, Trummal, 2007).

Soome ja Eesti võrdlusandmed näitavad, et me ei saa Eesti noorte teadmiste tasemega siiski rahul olla. Soomes oli 1992. aasta KISS – uuringu andmetel heade seksuaalsete teadmistega 69% tüdrukutest ja 48% poistest. Eestis omasid 1999. aasta KISS – uuringu kinnitusele häid teadmisi 18% vastanutest. Puudulike teadmistega olid Soomes vaid 4% tüdrukutest ja 7% poistest. Eestis oli samasuguste noorte hulk 32,5% kogu uuritavatest (Papp et al., 2001; Kosunen, 1993). Seksuaalkäitumise alaste teadmiste parandamisele aitab kaasa ühiskonna liberaliseerumisprotsess (avatuse ja sallivuse suurenemine), kuid oluline roll on ka kooli seksuaalkasvatusel (Papp, 1998). Soomes 1986 – 1992. aastatel läbiviidud uuringud näitavad, et kui seksuaalkasvatuse tundides käsitletavaid teemasid mitmekesistada ja käsitleda neid põhjalikumalt, siis on oodata ka noorte üldiste teadmiste paranemist seksuaalsusest ja inimsuhetest (Kosunen, 1993).

Väärtushinnangud, mis mõjutavad indiviidi seksuaalkäitumist hilisemas elus, kujunevad välja varases noorukieas, 12-13-aastaselt (Burack, 1999). Noorte hoiakutest rääkides seksuaalsusega seotud teemade kohta toob Hurlock (1967) välja kolm mõjutegurit: seksuaalkasvatus alates varasest lapsepõlvest, oluliste inimeste suhtumine seksi ja noorte varasemad seksuaalkogemused. DeLamater ja McCorquodale (1979) lisavad siia juurde ka isiksuse omaduste mõju hoiakute kujundamisele. Noored, kes saavad oma esimesed seksuaalteadmised vanematelt või koolist on seksuaalsusega seotud teemadel liberaalsema hoiakuga võrreldes noortega, kes on infot saanud mujalt. Konservatiivseid hoiakuid kujundab see, kui seksuaalsusest rääkimine on taunitav, seksuaalsusega seotud teave antakse edasi läbi käskude, keeldude, ohtude ja hirmutamise (Hurlock, 1967). Papp ja teised (2001) lisavad siia veel

traditsioonilise ühiskonna, kus meestele ja naistele kehtivad seksuaalsuse väljendamisel erinevad reeglid. Sellised ühiskondlikud normid soodustavad topeltstandardite tekkimist (nt abielueelne seksuaalelu on taunitav, kuid meestel on enne kooselu seksuaalvahekorra kogemused olemas).

Eesti noorte hoiakuid seoses seksuaalsusega on käsitletud KISS-uuringutes (Papp et al., 2001) ja kitsamalt HIVi ja AIDSiiga seondult Tervise Arengu Instituudi poolt (Lõhmus et al., 2003, Lõhmus, Trummal, 2005, 2007). KISS – uuringute kohaselt on Eesti noorte suhtumine seksuaalteemadesse muutunud kahe küsitlusaasta jooksul liberaalsemaks, olles valdavalt mõõdukalt liberaalsed (Papp, 1998; Papp et al., 2001). Näiteks suhtub HIVi nakatunud inimestesse tolerantselt ligi 40% ja kondoomi kasutamisse ligi 60% 16-18-aastastest noortest. Samas on Papp ja teised (2001) leidnud, et noorte tõekspidamised on vastuolulised. Näiteks lubavad noormehed tütarlastest enam juhusuhteid ja suguühet ilma armastuseta. Samas soovivad nad aga ise luua suhet süütu neiuga. Kuigi poisid on tüdrukutest keskmiselt liberaalsemate vaadetega seksuaalelus, siis tüdrukud suhtuvad samasooliste inimeste seksuaalsuhtesse tolerantsemalt võrreldes noormeestega (Papp et al., 2001). Kontula ja Meriläinen (1988) on leidnud, et vastuolud noorte moraalsetes tõekspidamistes ja tegeliku seksuaalkäitumise vahel võivad tuleneda sellest, et nad võtavad juba enne suguküpsuse saabumist ilma kriitikata omaks ühiskonnas kehtivad moraalnormid. Seksuaalkogemuste lisandudes hoiakud võivad muutuda, kuna noor hakkab olemasolevaid norme vaagima vastavalt oma tõekspidamistele ja ideaalidele.

Kokkuvõttes kinnitavad uuringud, et teadmiste taseme ja hoiakute kujunemisel on omavahel tugev seos. Mida paremad on teadmised seksuaalsusega seotud teemade kohta ja mida vähem esineb vääruskumusi, seda liberaalsemad on hoiakud (Lõhmus jt. 2003, 2005, 2007). Seega on väga oluline, et nooreni jõuaks seksuaalsust toetav, seksuaalõigusi aktsepteeriv, demokraatlikust võrdõiguslikkusest lähtuv, eakohane ja adekvaatne teave, mille pinnalt saaks kujuneda toetav suhtumine iseenda ja partneri seksuaalsusse (Centerwall, 1996). Visser ja Bilsen (1994) toovad välja mitmete riikide kogemuse, et kooli seksuaalkasvatus parandab oluliselt õpilaste seksuaalelualseid teadmisi ja mõjutab väärtushinnanguid liberaalsuse suunas, mis omakorda toetab turvalise seksuaalkäitumise harrastamist.

3. EESMÄRGID JA HÜPOTEESID

Käesoleva uurimuse eesmärk oli võrrelda tava- ja erikooli noormeeste hinnanguid seksuaalkasvatusele koolis. Intervjuus küsiti noormeestelt seda, millistes ainetundides ja kelle poolt seksuaalsusega seotud teemadel on koolis noormeeste hinnangul räägitud, mille vastu nad tunnevad süvendatud huvi, kuid võrd peavad nad kooli seksuaalkasvatust vajalikuks ning milline õpetus noormeeste endi arvates annaks parimaid tulemusi. Ankeedi abil selgitati välja tava- ja erikooli noormeeste teadmised ja hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta ning noormeeste endi hinnang seksuaalkasvatuse eesmärkide täitmisele. Sarnaselt intervjuule küsiti ankeedis koolis käsitletud teemasid ja lisahuvi seksuaalsusega seotud küsimuste vastu.

Vastavalt teoreetilises osas väljatoodud kirjandusele ja varasematele uurimistulemustele püstitati järgmised hüpoteesid:

Hinnangud kooli seksuaalkasvatusele

1. Erikooli noormehed hindavad võrreldes tavakooli poistega kooli poolt antud seksuaalkasvatuslikku teavet puudulikumaks ning soovivad enam lisainfot seksuaalsusega seotud teemadel.

Teadmised seksuaalsusega seotud teemade kohta

2. Tavakooli noormeestel on võrreldes erikooli poistega paremad teadmised murdeea, rasestumisvastaste vahendite ja suguhaiguste kohta ning halvemad teadmised seksuaalvahekorra ning seksuaalväärkohtlemisega seonduvast.

Hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta

3. Erikooli noormeestel on võrreldes tavakooli poistega konservatiivsemad hoiakud seksuaalväärkohtlemise kohta ja liberaalsemad hoiakud seksuaalsuhete loomise vastu.

Esimesed hüpoteesid tulenevad kahe sihtrühma erinevast koolikogemusest. Nimelt on teada, et erikooli noormehed on reeglina koolikohustuse mittetäitjad ja seega ei ole nad ka osa saanud piisavalt kooli poolt antavast seksuaalkasvatusest. KISS-uuringu tulemustele tuginedes (Papp, 1998; Papp et al., 2001) on halvemate teadmistega õpilastel suurem huvi seksuaalsusega seotud lisateabe vastu.

Teadmiste kohta hüpoteesid tuginevad osaliselt Lõhmuse ja Trummali (2007) uurimistulemustele, mille järgi kõrgema haridustasemega noortel on paremad teadmised ja

väiksem huvi näiteks HIVi ja AIDSiga seotud lisateabe vastu. Samuti on TAI uuringud toonud välja, et koolis on palju käsitletud murdeea ja kehalise muutusega seotud teemasid, mis annab võimaluse oletada, et tavakooli noormeestel on selles osas võrreldes erikooli õpilastega ka paremad teadmised. Pappi (1998) kinnitusel on olemas seos noormeeste teadmiste taseme ja hüpoteesis toodud teemade põhjalikuma käsitlemisega koolis. Erikooli noormeeste paremate teadmiste eeldus seksuaalvahekorra ja – vägivalla kohta tuleneb nende eelnevatest seksuaalkogemustest, kuna erikooli noormehi iseloomustab riskeeriv käitumine seksuaalsuhetes (Farrington ja Coid, 2003).

Hüpoteesid hoiakute kohta tuginevad andmetele, (Lõhmus et al., 2003, Lõhmus, Trummal, 2005, 2007), et mida paremad on teadmised seksuaalsusega seotud teemade kohta ja mida vähem esineb vääruskumusi, seda liberaalsemad on hoiakud. Lisaks kinnitab Papp (1998), et seksuaalkogemuste kasvades suhtuvad poisid seksuaalsuhete loomisse (sh juhusuhted, armastuseta seksuaalvahekord) liberaalsemalt. Noored, kes suhtuvad seksuaalsuhete loomisesse konservatiivsemalt on reeglina enam vanemate mõju all. Erikooli noormeestele on aga omane nõrk side perekonnaga ning riskikäitumine seksuaalsuhetes.

4. METOODIKA

4.1. Valim

Käesoleva uurimuse valimi moodustasid tavakoolis ja kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste koolis* (edaspidi erikool) õppivad noormehed (n=110) vanuses 12-17-aastat. Uuritavateks erikooli noormeesteks valiti õpilased ühest kasvatuseritingimusi vajavate poiste koolist, mis oli uurimuse läbiviimise ajal ainuke eesti õppekeelega kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kool. Uurimuses osalenud tavakooli noormehed valiti mugavusvalimi põhimõttel kokku kolmest linnakoolist: Tallinnast, Tartust ja Haapsalust. Õpilaste grupid komplekteerisid koolis töötavad õpetajad või õppealajuhatajad vastavalt tunniplaani võimalustele. Ainuke eeltingimus oli see, et noormeeste vanus oleks sama, mis erikooli poistel. Kogu valimist oli tavakooli poisse kokku 91 ja erikoolist 21. Kahes uurimismeetodis osalenud noormehed jagunesid koolide ja vanuste lõikes vastavalt tabel 1 ja 2 toodule.

Tabel 1. Uuritavate jaotus koolide ja vanuse lõikes ankeedi puhul

Vanus	12	13	14	15	16	17
Erikoolist	1	5	5	2	6	0
Tavakoolist	8	19	19	23	16	6
Kokku	9	24	24	25	21	6

Tabel 2. Uuritavate jaotus koolide ja vanuse lõikes intervjuude puhul

Vanus	12	13	14	15	16	17
Erikoolist	0	1	2	1	5	2
Tavakoolist	3	6	4	3	10	3
Kokku	3	7	6	4	15	5

* Kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kooli all mõeldakse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse alusel moodustatud kooli, kuhu õpilane suunatakse alaealiste komisjoni taotlusel kohtumääruse alusel. Alaealiste komisjonil on õigus taotleda kohtult alaealise erikooli suunamist, kui alaealine on toime pannud õigusrikkumisi, mille eest kohaldatud mõjutusvahendid ei ole andnud tulemust ja kui erikooli suunamine toimub alaealise kasvatusliku järeelvalve huvides (Alaealise mõjutusvahendite seadus, 1998).

4.2. Mõõtevahendid ja protseduur

Käesolevas uurimistöös oli tegu metodoloogilise triangulatsiooniga, kus tava- ja erikooli hinnangute väljaselgitamiseks kooli seksuaalkasvatuse kohta kasutati ankeeti ja intervjuud (vt Lisa 1 ja 2). Mõlemad mõõtevahendid töötas välja autor tuginedes kirjanduse analüüsile ja võttes arvesse ekspertide hinnanguid.

Ankeedi abil selgitati välja:

- a) teemad, mida on koolis seksuaalsusega seonduvalt noormeeste hinnangul käsitletud ja need, mille kohta soovivad nad lisateavet;
- b) noormeeste teadmiste taseme ja hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta;
- c) noormeeste hinnangud kooli seksuaalkasvatuse eesmärkide senisele täitmisele.

Intervjuu abil selgitati välja:

- a) kes ja mida oli noormeestega nende viimases koolis seksuaalsusest rääkinud ja milliste teemade kohta soovivad nad lisateavet;
- b) noormeeste arvamused sellest, kuidas peaks kooli seksuaalkasvatus olema korraldatud.

Ankeedi ülesehitus

Struktureeritud ankeet koosnes kokku 29 küsimusest (vt Lisa 1), mis tulemuste analüüsimiseks jagunesid kolme suuremasse blokki:

- 1) Koolis käsitletud teemad seksuaalsuse kohta noormeeste hinnangul

Noormeeste arvamusi seksuaalsusega seotud teemadest koolis puudutasid kaks küsimust:

Milliseid seksuaalkasvatuse teemasid oled kuulnud koolitunnis? (küsimus 3)

Millistest seksuaalkasvatuse teemadest sooviksid rohkem teada saada? (küsimus 4)

Esimese puhul oli õpilastel võimalus etteantud märksõnadest valida sobivad ja vabavastusena kirjutada juurde need teemad, mis loetelust puudusid. Märksõnade koostamisel võeti aluseks Riiklikus Õppekavas (Põhikooli ja gümnaasiumi... 2002) seksuaalkasvatust puudutavad teemad, mis kajastuvad inimeseõpetuse ainekavas ning lisaks arvestati IPPFi kohustuslikus raamdokumendis (2006) toodud jaotust, millest oli pikemalt juttu käesoleva töö 1.2. peatükis. Teisele küsimusele said uuritavad anda vabas vormis vastuse, mis hiljem kodeeriti sarnaselt eelmises küsimuses kasutatud teemade põhikategoriatele .

- 2) Noormeeste teadmised seksuaalsusega seotud teemadel

Seksuaalkasvatuse ja seksuaalsusega seotud teadmisi hinnati 23 küsimusega (küsimused 6-28), mis vastavalt IPPF-i seksuaalkasvatuse raamdokumendile (2006) jagunesid järgmiste teemavaldkondade alla:

sugu (küsimused 27 ja 28, nt *Kes on transeksuaal?*)

seksuaal- ja reproduktiivtervis (küsimused 6-22, nt *Millal saab poiss suguküpseks?*)

nauding (küsimused 23 ja 24, nt *Mida tähendab orgasm?*)

vägivald (küsimused 25 ja 26, nt *Mida tähendab intsest?*)

Enamiku küsimuste puhul pidid õpilased ankeeti täites valima etteantud viiest valikust ainult ühe õige vastuse või märkima, et tal konkreetsetes vallas korrektsed teadmised puuduvad (küsimused 7, 8, 12, 13, 15-18, 21-28). Poiste ja tüdrukute murdeea tunnuste ning mehe suguelundite kohta võis märkida ära mitu vastust (küsimused 6 ja 14). Menstruatsiooni ja ovulatsiooni arvutamise ning rasestumisvastaste tablettide ja kondoomi kasutamise kohta oli esitatud avatud küsimused (küsimused 10, 11, 19, 20). Valikvastustega küsimuste õiged vastused on ära toodud käesoleva töö lisas, ankeedis allajoonituna (vt Lisa 1).

3) Noormeeste hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta

Seksuaalsusega seotud hoiakuid mõõdeti noormeestel 28 väite abil, mis oli esitatud 5-pallisel Likerti skaalal (1-ei ole; 2 – vähe, 3-keskmiselt; 4-enamasti; 5-täielikult) (küsimus 29). Iga väite puhul pidi noormees hindama kuivõrd ta selle lausega nõustub või mitte. Hiljem analüüsitakse tulemusi vastavalt sellele, kas hoiakud on liberaalsed või konservatiivsed ning kuivõrd on noormehed teadlikud seksuaaleluga seotud müütidest. Hoiakuid puudutavad väited (küsimus 29) lähtuvad järgmistest IPPFi seksuaalkasvatuse raamdokumendi (2006) teemavaldkondadest:

sugu (väited 14, 18, nt *Noormeestele meeldivad suurte rindadega tüdrukud*)

seksuaal- ja reproduktiivtervis (väited 1, 4, 11, 17, nt *Esimese seksuaalvahekorra järgselt ei jää rasedaks*)

seksuaalsed õigused (väited 8, 9, 10, 12, 22, 23, 26, nt *Igal ühel on õigus saada teavet seksuaalkasvatusest*)

nauding (väited 3, 13, 15, 24, nt *Eneserahuldamine aitab enda keha paremini tundma õppida*)

vägivald (väited 20, 21, 28, 29, nt *Prostituut naudib oma keha müümist*)

sallivus (väited 5, 6, 7, nt *HIV positiivne õpetaja ei tohiks koolis töötada*)

suhted (väited 2, 19, 25, 27, nt *Tunnetest rääkimine on suhetes oluline*)

4) Kooli seksuaalkasvatuse eesmärgid

Noormehed hindasid koolis pakutava seksuaalkasvatuse eesmärkide täitmist 5-pallisel Likerti skaalal (1-ei ole nõus, 2-vähe nõus, 3-keskmiselt nõus, 4-enamasti nõus, 5-täielikult nõus) (küsimus 5). Kokku oli esitatud 12 väidet, mis lähtusid vastavalt WHO (2003) ja IPPFi (2006) neljast seksuaalkasvatuse põhieesmärgist:

- a) isiksuse seksuaalse arengu toetamine (väited 5, 7, 8, 12, nt *tõsta inimese eneseväärikustunnet*)
- b) positiivsete hoiakute ja väärtushinnangute kujundamine (väited 3, 4, 6, nt *toetada positiivset suhtumist seksuaalsusesse*)
- c) seksuaalsusega seonduva riskikäitumise ennetamine (väited 9, 10, 11, nt *tõsta teadlikkust rasestumisvastastest vahenditest*)
- d) enesekohaste ja sotsiaalsete oskuste õpetamine (väited 1, 2, nt *arendada suhtlemisoskust suhetes*)

Intervjuu ülesehitus

Seksuaalkasvatuse uurimiseks koolis koostas autor teise uurimismeetodina poolstruktureeritud intervjuu (vt Lisa 2). Intervjuu eesmärk oli saada vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) Kes on koolis õpilastele seksuaalsusega seotud teemadel rääkinud?
- 2) Millistest seksuaalsusega seotud teemadest on ainetundides räägitud?
- 3) Kuivõrd oluliseks peavad noormehed seksuaalkasvatust koolis?
- 4) Mida tuleb uuritavate hinnangul kooli seksuaalkasvatuses muuta?

Kokku esitati õpilastele kaheksa küsimust, millele intervjuu esitamise käigus küsiti täpsustavaid lisaküsimusi. Vestluse lõpus oli nii tavakooli kui erikooli noormeestel võimalus veel soovi korral midagi lisada, mida uurija ei osanud eelnevalt temalt küsida või mida ta pidas oluliseks rõhutada. Kõikide intervjuude üksikvastustega on võimalik tutvuda käesoleva töö lisan, mis on esitatud küsimuste ja kontentanalüüsi abil saadud kategooriate kaupa (vt Lisa 3).

Protseduur

Ankeedi ja intervjuu valiidsuse suurendamiseks viis autor läbi pilootuuringu tavakooli noormeeste hulgas, et selgitada välja vastamiseks kuluv orienteeruv aeg, kontrollida küsimuste eakohasust ja mõistetavust. Eeluuringu tulemusel täpsustati osade küsimuste sõnastust. Erikooli noormeeste hulgas eeluuringut ei tehtud, kuna vastav kontingent oleks sel juhul uurimusest eelinformeeritud ja see oleks mõjutanud tulemusi. Alternatiivne erikool aga pilootuuringu läbiviimiseks Eestis puudus.

Uurimus ise viidi erikoolis läbi 2007. aasta novembrist detsembrini ja tavakoolides 2008. aasta aprillist maini. Nii ankeedid kui intervjuud viis läbi töö autor. Uurimuses osalemine oli nii tavakooli- kui erikooli õpilastele vabatahtlik ja noorukitelt küsiti nõusolek osalemiseks. Enne ankeedi täitmist selgitati õpilastele lühidalt uurimuse eesmärki ja rõhutati seda, et vastuseid ei näidata õpetajatele, need kodeeritakse ning kasutatakse ainult uurimistöö huvides. Ankeetide täitmine toimus grupiviisiliselt koolitundide ajal, kus ühes klassiruumis oli erineva vanusega õpilased. Keskmiselt kulus küsimustele vastamiseks 40 minutit.

Intervjuud võisid vabal valikul anda need, kes olid eelnevalt ankeedi täitnud. Kaks erikooli noormeest osales ainult intervjuul. Vestlused toimusid klassiruumides individuaalselt. Intervjueerija rõhutas, et vestlus on anonüümne ja õpilase vanus on oluline üksnes andmete töötlemisel. Samuti rõhutas autor, et õigeid ja valesid vastuseid ei ole ning kui õpilane soovib, siis ta võib jätta küsimusele vastamata. Noormehe nõusolekul kasutati intervjuude salvestamiseks diktofoni. Üks erikooli noormees keeldus sellest ja seetõttu jäi analüüsitava valimist välja. Keskmiselt kulus ühe uuritava vestlemiseks aega 20 minutit.

4.3. Andmetöötles kasutatavad meetodid ja põhimõtted

Ankeedi abil saadud andmete analüüs oli kvantitatiivne. Andmete analüüsiks kasutati programme *Microsoft Office Excel 2007* ja *SPSS for Windows 12.0*. Likerti skaalaga küsimuste puhul leiti vastuste keskmised. Gruppidevaheliste keskmiste erinevuste hindamiseks kasutati mitteparameetrilisi võrdlusteste *Mann – Whitney* ja *Kruskal Wallise* testi, kuna tegemist oli normaaljaotusele mittevastavate valimitega. Valikvastustega küsimuste puhul arvutati välja vastajate protsentuaalne jaotus ja gruppide tulemuste võrdlemiseks kasutati *Pearsoni χ^2* testi.

Intervjuude vastuste analüüsiks kasutati kvantitatiivset kontentanalüüsi. Viimane sisaldab meetodeid ja tehnikaid, mida uurijad kasutavad inimsuhtlemise uurimiseks ja analüüsimiseks. Seda käsitletakse ka kui protseduuri, mille läbi tehakse järeldusi vahetatud sõnumite kohta, mida inimesed erinevates vormides endast maha jätavad (nt kirjutatud materjalid, visuaalsed materjalid, audio materjalid ning erinevate meedialiikide kombinatsioonid) (Gall, Borg, Gall, 2007). Kontentanalüüsi peamiseks eesmärgiks on verbaalse ja mittekvantitatiivse dokumendi muutmine kvantitatiivsete näitajate keelde (Cohen, Manion, Morrison, 2000) ehk teisisõnu on kontentanalüüsi põhiolomuseks dokumendi sõnumi kategooriasse kodeerimine. Kontentanalüüs sisaldab erinevaid etappe. Esiteks uurimiseesmärkide ja hüpoteeside püstitamine ning seejärel kategooriate määramine, millesse uuritav teema jagatakse. Kategooriad peavad olema objektiivselt määratletud ja üksteisest piisavalt erinevad. Peale kategooriate loomist tuleb kindlaks määrata analüüsiüksused (näiteks sõnad, teemad, iseloomud jms) ja seejärel otsustada, missuguseid neist üksustest on võimalik koguseliselt määratleda. Viimaseks etapiks on kodeerimistulemuste interpreteerimine. Käesolevas töös kasutati kategooriate loomisel kirjandusest tulenevaid andmeid ning ekspertide soovitusi, et tagada kategooriate valiidsus. Andmeid töödeldi kvantitatiivselt ning leiti alakategooriad ja kategooriate esinemissagedus protsentides.

5. TULEMUSED

Järgnevalt on uurimistulemused toodud kolme põhilise teemablokina: noormeeste hinnangud kooli seksuaalkasvatusele ning nende teadmised ja hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta. Vastavalt püstitatud eesmärgile keskendutakse peamiselt eri- ja tavakooli noormeeste tulemuste võrdlemisele.

Noormeeste hinnanguid kooli seksuaalkasvatusele uuriti kahe mõõtevahendiga : intervjuu ja ankeet. Mõlemad mõõtevahendid sisaldasid ka ühte ühist teematikat: noormeeste lisahuvi mõne konkreetse seksuaalkasvatuse teema vastu. Intervjuu andis taustateavet selle kohta, kuidas on koolis seksuaalkasvatus noormeeste hinnangul korraldatud, kes ja millistel teemadel on nendega koolis seksuaalsusest rääkinud, kuidas peavad noormehed ise seksuaalkasvatust koolis vajalikuks ja mida tuleks nende arvates senises õpetuses muuta. Ankeedis küsiti poistelt seksuaalkasvatusega seotud teemade käsitlemist vastavalt inimeseõpetuse ainekavas toodule ning IPPFi kohustuslikule seksuaalkasvatuse raamdokumendile ning paluti noormeestel hinnata seda kuidas kooli seksuaalkasvatus on täitnud nende arvates oma eesmärgi. Eri- ja tavakooli noormeeste teadmisi ja hoiakuid seksuaalsusega seotud teemadel uuriti ainult ankeedi abil.

Alljärgnevalt esitatakse tulemused kolme suure teemablokina: noormeeste hinnangud kooli seksuaalkasvatusele, noormeeste teadmised ja noormeeste hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta. Tulemused ei tooda välja mõõtevahendite kaupa vaid lähtuvalt omavahel seotud alateemadest. Seetõttu on ühe ja sama bloki all kirjeldatud nii ankeedi kui intervjuuga saadud tulemusi. Tulemuste täpsemaks illustreerimiseks on kasutatud tabeleid ja jooniseid teksti sees ja käesoleva töö lisades.

5.1. Noormeeste hinnangud seksuaalkasvatusele koolis

Eri- ja tavakooli noormeeste hinnanguid kooli seksuaalkasvatusele uuriti järgmistest aspektidest: kooli seksuaalkasvatuse eesmärkide täitmine, koolis käsitletud teemad, seksuaalkasvatuse andjad koolis, seksuaalkasvatuse vajalikkus ja ettepanekud õpetuse tõhustamiseks. Seksuaalkasvatuse eesmärkide kohta koguti andmeid ainult ankeedi abil, koolis kuulnud teemadest andsid noormehed teavet nii ankeedis kui ka vestluse käigus ning ülejäänud teemasid puudutati ainult intervjuus.

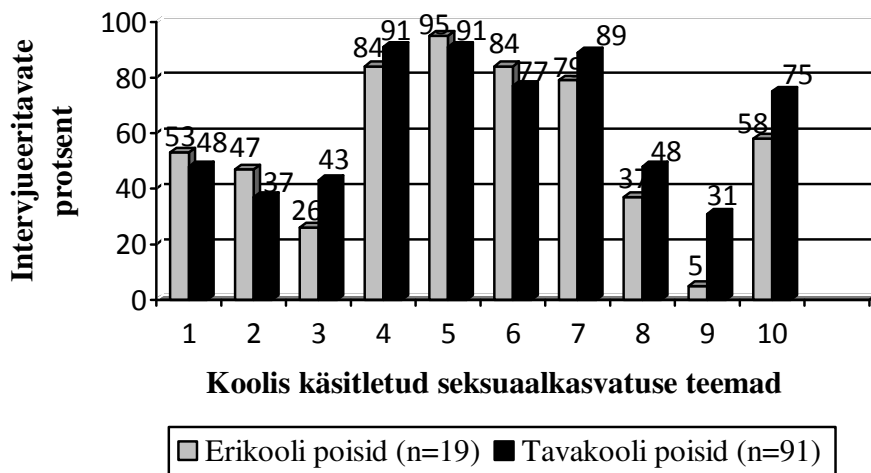
5.1.1. Seksuaalkasvatuse eesmärkide täitmine koolis. Antud valdkonda uuriti ankeedi abiga, kus oli esitatud ühes blokis 12 seksuaalkasvatuse alaeesmärki (vt Lisa 1, küsimus 5). Noormehed pidid Likerti 5-pallisel skaalal märkima ära kuivõrd on nende arvates kooli seksuaalkasvatus täitnud konkreetseid alaeesmärke (1-ei ole, 2-vähe, 3-keskmiselt, 4-enamasti, 5-täielikult). Uuritavate vastustest arvutati keskmised ja oluliste erinevuste leidmiseks kahe grupi vahel kasutati *Mann - Whitney* ja *Kruskal Wallise* testi. Uurimistulemused on esitatud käesoleva töö lisas nr 4 tabelis 1, kus ankeedis toodud 12 väidet on jaotatud WHO poolt välja töötatud nelja peamise seksuaalkasvatuse eesmärgi alla:

- 1) toetada inimese seksuaalset arengut;
- 2) kujundada hoiakuid ja väärtushinnangud;
- 3) ennetada seksuaalsusega seotud riskikäitumist;
- 4) õpetada enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi;

Uurimistulemuste järgi oli kooli seksuaalkasvatus täitnud nii tava- kui erikooli noormeeste hinnangul keskmiselt või alla selle oma eesmärgi (kõrgeim keskmine hinnang erikooli õpilaste puhul oli 3,2 ja tavakooli uuritavatel 3,7)(vt Lisa 4, tabel1). Kõige enam oli nii eri- kui tavakooli noormeeste hinnangul kooli seksuaalkasvatuses rõhku pandud inimese seksuaalse arengu toetamisele, millele tavakoolide noormehed (edaspidi lühend T) andsid hinnanguks 3,4 ja erikooli poisid (edaspidi lühend E) 2,8 punkti ning riskikäitumise ennetamisele (T3,2 ja E2,5). Kõige vähem oli uuritavate noormeeste hinnangul kooli seksuaalkasvatuses tähelepanu pööratud enesekohaste ja sotsiaalsete oskuste arendamisele. Kuigi tavakooli noormehed andsid kõikidele seksuaalkasvatuse alaeesmärkidele kõrgema hinnangu kui erikooli poisid, ilmnes statistiline oluline erinevus kolmel juhul. Nimelt oli tavakooli poiste arvates koolis oluliselt enam tõstetud õpilaste teadlikkust keha muutustest ja funktsioonidest (T3,5 ja E2,5; $p=0,036$), rasestumisvastastest vahenditest (T3,4 ja E2,1; $p=0,005$) ja rohkem toetatud positiivset suhtumist seksuaalsusesse (T3 ja E2,2; $p=0,014$) (vt Lisa 4, tabel1).

5.1.2. Seksuaalsusega seotud teemade käsitlemine koolis. Antud teema kohta sisaldasid küsimusi nii ankeet kui intervjuu. Ankeedis oli koolis kuuldud teemade kohta esitatud kaks küsimust (vt Lisa 1, küsimused 3 ja 4). Esimese küsimuse puhul, *milliseid teemasid oled kuulnud koolitunnis*, oli noormeestele etteantud 22 erinevat märksõna, mille hulgast võis noormees valida

enda jaoks sobivaimad. Ankeedis toodud üksikteemad tulenevad omakorda IPPFi (2006) järgi kümnest seksuaalkasvatuse põhikategooriast: seksuaalsuse tähendus ja sõnavara; suhted ja tunded; seksuaalsus ja sootunnetus; suguelundite anatoomia ja – füsioloogia; murdeega seotud muutused; viljastumine ja rasedus; sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks; seksuaalne väärkohtlemine; seksuaalsed õigused; abi saamise võimalused. Lisaks oli uuritavatel võimalus vabavastusena nimetada mõni muu teema, millest oli vastaja hinnangul koolis räägitud, kuid etteantud loetelust puudus. Võrreldes eri- ja tavakooli noormeeste ankeedi vastuseid koolis kuulnud seksuaalkasvatuse teemade kohta (vt Joonis 1) võib öelda, et mõlemas uuritavas grupis oli kõige enam neid, kes olid koolis kuulnud suhete ja tunnete (T 91%, E 95%) ning murdeega (T 91%, E 84%) seotud temaatikast.

Joonis 1. Noormehed, kes on koolis kuulnud konkreetse seksuaalkasvatuse põhikategooria alla kuuluvaid teemasid (n,%)

Numeratsiooni tähendus:

1 - seksuaalsuse tähendus ja sõnavara; 2 - seksuaalsus ja sootunnetus; 3 - suguelundite anatoomia ja – füsioloogia; 4 – murdeiga; 5 - suhted ja tunded; 6 - viljastumine ja rasedus; 7 - sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks; 8 - seksuaalne väärkohtlemine; 9 - seksuaalsed õigused; 10 - abi saamise võimalused.

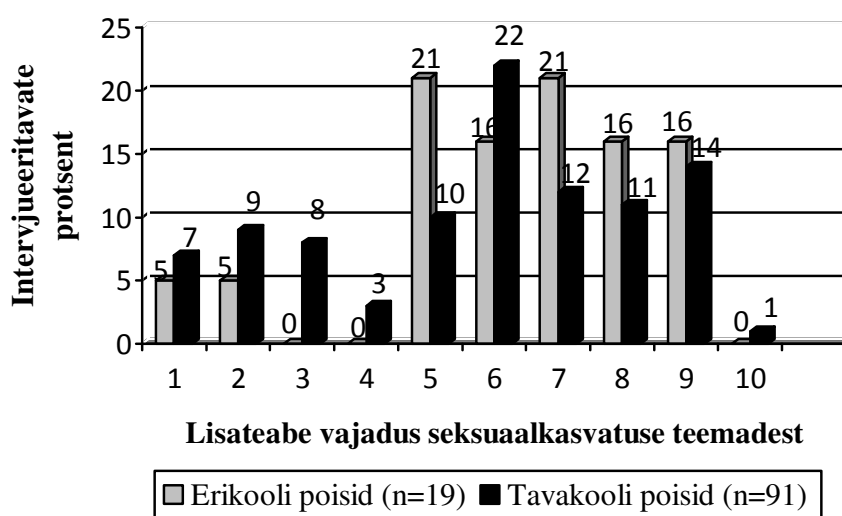
Lisaks mainiti ülekaalukalt viljastumise ja raseduse ning suguhaigustega seotud teemade käsitlemist mõlemas sihtgrupis (vastavalt E 84% ja E 79%; T 77% ja T 89%). Kõige vähem oli koolis noormeeste hinnangul räägitud seksuaalsetest õigustest (E 5% ja T 31%).

Kui joonisel 1 on kujutatud noormeeste hulka, kes on ühest või teisest seksuaalkasvatuse põhikategooriast koolis kuulnud, siis kõikidest mainitud üksikteemadest saab lugeda käesoleva töö lisast (vt Lisa 4, tabel 2). Kahe grupi omavaheliste erinevuste välja toomiseks on tabelis 2 kõikide üksikteemade mainimise protsentuaalne jaotus sihtrühmade lõikes, *Pearsoni* χ^2 testi tulemus ja *p* väärtus. Üksikteemade analüüs näitas, et kõige rohkem oli mõlema uuritava grupi hinnangul koolis räägitud sõprusest (T 81 korda 966st; E 16 korda 174st.) ning kõige vähem seksuaalvähemustest (E 2 korda 174st; T 11 korda 966st). Statistiliselt oluline erinevus kahe uuritava grupi vastuste vahel ilmnis kolmel juhul. Nimelt olid erikooli noormehed võrreldes tavakooli vastanutega oluliselt vähem kuulnud koolis rasestumisvastastest vahenditest (E2% ja T6% üksikvastustest, $\chi^2 = 10,053$; $p = 0,002$) ja seksuaalsetest õigustest (E0,6% ja T3% üksikvastustest, $\chi^2 = 5,170$; $p = 0,023$). Lisaks oli erikooli noormeestele seksuaalkasvatusega seoses sagedamini räägitud käitumisreeglitest võrreldes tavakooli noormeestega (E1,1% ja T0% üksikvastustest, $\chi^2 = 9,862$; $p = 0,002$)(vt Lisa 4, tabel 2).

Seda, milliste seksuaalsusega seotud teemade kohta soovivad noormehed rohkem koolis kuulda, uuriti nii ankeedi kui intervjuu abil. Ankeedis oli esitatud sellekohaselt üks avatud küsimus (vt Lisa 1, küsimus 4), mille vastused hiljem jaotati samade kategooriate alla, mida kasutati eelmise küsimuse puhul. Mõlemas uuritavas grupis oli ligi 20% uuritavatest need, kes oleksid soovinud mõne teema kohta saada koolist rohkem teavet (vt Joonis 2). Kõige enam soovisid tavakooli noormehed lisateavet viljastumise ja rasedusega seotud teemadest (T 22%). Erikooli poisid soovisid aga enam kuulda suhetest ja tunnetest ning suguhaiguste ning turvaseksiga seonduvast (mõlemal juhul E 21%). Suhteliselt vähe taheti mõlemas grupis seksuaalkasvatuse teemadest lisateavet abi saamise võimalustest ja murdeest, suguelundite anatoomiast ja füsioloogiast, seksuaalsuse tähendusest ja sooga seotud aspektidest.

Kui joonisel 2 on jaotatud seksuaalkasvatust puudutavad teemad kategooriate alla, siis kõikidest teemadest, millest noormehed soovivad koolis enam kuulda, saab lugeda käesoleva töö lisast nr 4 tabelist nr 3. Kahe grupi omavaheliste erinevuste välja toomiseks jaotati noormeeste vabavastused IPPFi (2006) seksuaalkasvatuse raamdokumendi järgi põhikategooriate alla,

arvutati välja vastuste protsentuaalne jaotus sihtrühmade lõikes ning *Pearsoni* χ^2 testi tulemus ja p väärtus. Statistiliselt olulised erinevused tava- ja erikooli noormeeste vabavastustes ilmsesid kolmel juhul. Nimelt soovisid erikooli poisid võrreldes tavakooli noormeestega rohkem teada saada tunnetest (E8,3% ja T0,7% üksikvastustest, $\chi^2 = 5,336$; $p = 0.021$) ja turvaseksist (E4,2% ja T0% üksikvastustest, $\chi^2 = 4,886$; $p = 0.027$). Erinevalt tavakooli noormeestest leidis erikooli poiste hulgas üks vastaja, kelle hinnangul on ükskõik, kas koolis räägitakse millestki põhjalikumalt või mitte (E4,2% ja T0% üksikvastustest, $\chi^2 = 4,886$; $p = 0.027$)(vt Lisa 4, tabel 3).

Joonis 2. Eri- ja tavakooli noormeeste hulk, kes soovib lisateavet seksuaalkasvatuse teemade kohta (%)

Numeratsiooni tähendus:

1 - seksuaalsuse tähendus ja sõnavara; 2 - seksuaalsus ja sootunnetus; 3 - suguelundite anatoomia ja – füsioloogia; 4 – murdeiga; 5 - suhted ja tunded; 6 - viljastumine ja rasedus; 7 - sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks; 8 - seksuaalne väärkohtlemine; 9 - seksuaalsed õigused; 10 - abi saamise võimalused.

Intervjuus küsiti samuti poistelt, milliseid teemasid tuleks kooli seksuaalkasvatuse raames rohkem käsitleda (vt Lisa 2, küsimus 7). Õpilaste poolt antud vabavastused jaotati kontentanalüüsi abil samade kategooriate alla, mida kasutati ankeedi puhul ning arvutati välja kategooriate protsentuaalne jaotus sihtrühmade lõikes (vt Lisa 4, tabelid 4 ja 5). Kui erikooli

intervjueeritavatest olid enamik arvamisel, et ühest või teisest seksuaalsusega seotud teemast tuleb koolis rohkem rääkida (10 vastajat 11st), siis tavakooli noormehed mainisid seda intervjuu käigus vähem (12 vastajat 19st). Eeldades seda, et noormehed vastasid antud küsimusele lähtudes isiklikust huvist, siis võib öelda, et sarnaselt ankeedis toodule kinnitasid ka intervjuu tulemused, et erikooli noormehed tunnevad suuremat vajadust lisateabe järele võrreldes tavakooli poistega. Sarnaselt ankeedis toodud vastustele, sai intervjuus kinnitust see, et noormeeste arvates tuleks koolis rohkem rääkida suguhaigustest ja turvaseksist (E11 mainimist 16st; T12 mainimist 21st). Lisaks mainiti mõlemas uuritavas grupis suhete ja tunnete ning seksuaalvahekorraga seotud teemasid. Erinevalt erikooli noormeestest mainisid tavakooli poisid vestluse käigus veel seksuaalsete õigustega seonduvat ning seda, et koolis peaks õpetama senisest enam sotsiaalseid ja analüüsioskusi. Näited intervjuu vabavastustest:

Kõigest, seksist, suhetest. Noored, kes hakkavad puberteedi east minema, neile on ikka vaja (erikooli poiss 16.a.)

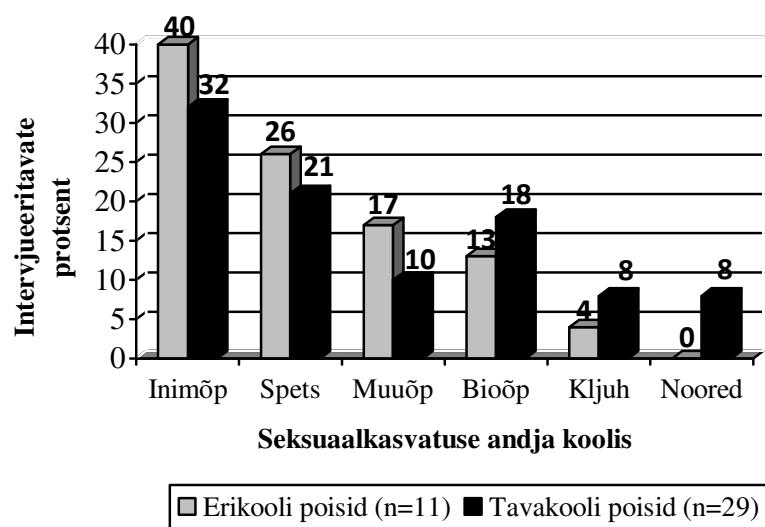
Kui vanalt, kuidas ja miks on sobilik seksima hakata (tavakooli poiss 13.a.)

Kuidas keelduda, analüüsioskust, kas asi on seda väärt. Seksipoose küll ei ole vaja õpetada (tavakooli poiss 16.a.)

Suguhaigused, õigused, rasestumisvastased vahendid, rääkida sellest, Kuidas käituda erinevates olukordades, et vigu ei tuleks, tunnetega seotud asjad, et mitte niisama suhetesse hüüpata, et peaks olema ikka mingi eriline olukord (tavakooli poiss 16.a.)

5.1.3. Seksuaalkasvatuse andja koolis. Inimeste kohta, kes on noormeestele nende kinnitusel seksuaalkasvatust koolis andnud, saadi infot intervjuu abil. Noormeestel paluti välja tuua kõik need erinevad inimesed, kes on neile koolis seksuaalkasvatust andnud ja täpsustada, millistest teemadest nad on rääkinud. Eraldi küsiti aineõpetajate, klassijuhatajate ja väljastpoolt kooli spetsialistide kohta (vt Lisa 2, küsimused 1 - 5). Vastavalt noormeeste poolt antud vastustele seksuaalkasvatuse andjate kohta jaotati üksikvastused kontentanalüüsi abil kuue kategooria alla ja arvutati välja kategooriate protsentuaalne jaotus sihtrühmade lõikes (vt Lisa 4, tabel 4, blokk 1). Kõige enam mainisid nii eri- kui tavakooli noormehed seksuaalkasvatuse andjatena koolis inimeseõpetuse õpetajaid (T32% ja E40% kõikidest vastustest) ja kõige vähem mainiti klassijuhatajaid (T8% ja E4%) (vt Joonis 3). Kooliväliste spetsialistidena mainiti arste ja mõne organisatsiooni esindajaid. Teiste pedagoogidena mainiti sagedamini ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse ning eesti keele õpetajaid. Suurimad erinevused kahe uuritava grupi vahel seisnesid selles, et

erikooli poiste hulgas oli võrreldes tavakooli noormeestega rohkem neid, kellele oli seksuaalkasvatust andnud inimeseõpetuse õpetaja. Tavakooli poistele olid aga seksuaalsusest koolis käinud rääkimas oma kooli abiturientid ja üliõpilased. Eri- ja tavakooli vastajad selliseid vastuseid intervjuu käigus ei andnud.

Joonis 3. Eri- ja tavakooli noormeeste vastuste joatus seksuaalkasvatuse andjate kohta (%)

Lühendid:

Inimõp –	inimeseõpetuse aine õpetajad
Spets –	teised mittepäädagoogist spetsialistid
Muuõp –	teised aineõpetajad
Bioõp –	bioloogia ja loodusõpetuse õpetajad
Kljuh –	klassijuhatajad
Noored –	teised abiturientid või üliõpilased

Kui ankeedis küsiti vaid teemade kohta, mida uuritavad on koolitunnis kuulnud, siis intervjuu käigus paluti noormeestel täpsustada, milline aineõpetaja või kooliväliline spetsialist on konkreetsetel seksuaalkasvatuse teemadel nendega kõnelenud. Õpilaste poolt toodud vastuste alusel loodud alakategooriad koondati nelja suurema kategooria alla: aineõpetajate, kooliväliste

spetsialistide, klassijuhatajate ja teiste noorte poolt käsitletud seksuaalkasvatuse teemad (vt Lisa 4, tabel 4, blokk 2-4).

Aineõpetajate poolt käsitletud teemad

Mõlemas grupis oli aineõpetaja kõige enam rääkinud suguhaigustest ja turvaseksist (E34,8%, T34,3% vastustest) ning suhetest ja tunnetest (E30,4%, T14,1% vastustest) (vt Lisa 4, tabel 4, blokk 2). Sageduselt järgmiste teemadena toodi välja suguelundite anatoomia ja füsioloogiaga seonduv ning murdeiga. Erikooli õpilaste hinnangul käsitlesid ülaltoodud teemasid eelkõige inimeseõpetuse õpetajad ja harvematel juhtudel bioloogia õpetajad (vt Lisa 3, küsimus 2). Tavakooli noormeeste sõnul on ülaltoodud teemadest räägitud nii inimeseõpetuse kui bioloogia tundides. Iseloomulik mõlemas uuritavas grupis oli õppefilmide vaatamine seoses seksuaalsusega seotud teemade käsitlemisel. Muude teemade all tõid mõlemad gupid välja, et aineõpetajad on seoses seksuaalsusega rääkinud sõltuvusainetest. Erinevalt tavakooli õpilastest ei olnud erikooli noormeeste sõnul nendele aineõpetajad rääkinud seksuaalsest väärkohtlemisest, abi saamise võimalustest, soorollidega seonduvast ega seksuaalsuse tähendusest laiemalt. Kahel juhul mainiti õpetaja poolt isikliku kogemuse jagamist õpilastega. Näiteid õpilaste üksikvastustest:

„Matemaatika õpetajal oli püksilukk lahti, kõik täiega irvitasid. Kui ta aru sai, siis hakkas rääkima – tüdrukud, ärge muretsega, kui teil püksilukk lahti jääb jne...natuke imelik oli.“ (erikooli poiss 15.a.)

„Eesti keeles rääkis õpetaja oma kogemustest, ta oli noor ja püüdis niimoodi meid õppima innustada läbi isiklike näidete“ (tavakooli poiss 17.a.)

Analüüsides noormeeste vastuseid, võib öelda, et tavakooli õpilased selgitasid võrreldes erikooli noormeestega täpsemalt, millistes klassides ja milliseid konkreetseid teemasid aineõpetajad käsitlesid:

„Inimeseõpetuses 5kl räägiti murdeest, 7kl ei räägitud seksuaalsusest. Ma mäletan, et 9klassis oli bioloogias juttu anatoomiast, loote arengust, suguhaigustest vist“ (16.a.)

„7kl inimeseõpetuses oli terve veerand selline teema, seksist, tuvaseksist“ (14.a.)

Klassijuhatajate poolt käsitletud teemad

Tavakooli noormeeste sõnul olid klassijuhataja poolt käsitletud teemad seotud eelkõige sellega, et klassijuhataja oli ühtlasi ka inimeseõpetuse õpetaja (T33,3% vastustest), kuid erikooli poiste sõnul käsitles klassijuhataja enamasti kooli üritustega seonduvaid teemasid (E37,5%

vastustest)(vt Lisa 4, tabel 4, blokk 3). Erikooli poiste üksikvastustest tuli välja, et tegelikkuses piirdus klassijuhataja seksuaalkasvatuse andmisel vaid isiklike näidetega (vt Lisa 3, küsimus 4). Põhjuseks, miks klassijuhataja ei ole seksuaalsusega seotud teemadel rääkinud, töid uuritavad välja klassijuhataja keskendumise kooli- ja klassi üritustele. Erikooli vabavastustest paistis silma usaldusliku suhte puudumine õpetaja ja õpilaste vahel:

„Seal olid muud teemad. Mis koolis toimuma hakkab, kuhu ekskursioonile...“ (erikooli poiss 16.a.)

„Ei räägitud, kui midagi küsisid, siis pani märkuse“ (erikooli poiss 13.a.)

„Ei, meil oli mingi uimane klassijuhataja“ (erikooli poiss 16.a.)

„Ei ole ühegagi sõbraks saanud, ei ole rääkinud“ (tavakooli poiss 17.a.)

Mitte-pedagoogide ja teiste noorte poolt käsitletud teemad

Teemad, mida puudutasid väljastpoolt kooli spetsialistid (nt organisatsioonide esindajad, arstid) olid eelkõige seotud suguhaiguste ja turvaseksiga (E71,4%, T38,9% vastustest)(vt Lisa 4, tabel 4, blokk 4). Lisaks mainiti mõnel juhul ka seksuaalvahekorra, uimastite ja seksuaalse väärkohtlemise teemat (vt Lisa 3, küsimus 5):

„Mingi mees käis, narkoloengut tegi, no need, kes koolides käivad, jagas kondoomi ja rääkis turvaseksist“ (erikooli poiss 15.a.)

„Mingid inimesed on koolis rääkimas käinud, arstid. Räägivad poistele ja tüdrukutele eraldi suguelust, murdeest. Kooliarst on rääkinud üldiselt tervisest ja et suitsetamine teeb impotentseks, joomine kahjustab“ (tavakooli poiss 14.a.)

„Mingi MTÜ käis, kes rääkis, et elus on midagi muud ka peale pornograafia. Ta seletas ise ka, et oli olnud kunagi pornograafia sõltlane ja kui raske on sellest välja tulla“ (tavakooli poiss 17.a.)

Tavakooli noormehed kinnitasid, et teised abiturientid või üliõpilased on neile kõige enam rääkinud suguhaigustest ja turvaseksist (T50% vastustest), kuid lisaks mainiti suhete teemat:

„Üliõpilased räägivad poiste ja tüdrukute erinevast arengust ja nende suhetest“ (tavakooli poiss 15.a.)

„Meil oli koolis selline üritus, kus räägiti oma raja otsimisest. Siis käisid ühed, ma ei tea, mis koolist ja rääkisid seksist, suguhaigusest, kuidas ennast kaitsta“ (tavakooli poiss 16.a.)

5.1.4. Seksuaalkasvatuse vajalikkus koolis ja parentusettepanekud. Intervjuu käigus püüti välja selgitada, kas ja mis põhjusel hindavad noormehed oluliseks seda, et koolis räägitaks seksuaalsusega seotud teemadel ning kuidas seda tuleks õpilaste hinnangul teha. Samuti töid uuritavad välja senise kooli seksuaalkasvatuse kitsaskohad. Intervjuudest selgus, et enamus uuritavaid pidas seksuaalkasvatust koolis vajalikuks (E8 ja T37 mainimiskorda) (vt Lisa 4, tabel

5, blokk 1). Noormeeste vabavastuselistest põhjendustest moodustati alakategooriad. Kõige sagedamini pidasid nii eri- kui tavakooli noormehed seksuaalkasvatust koolis vajalikuks seetõttu, et noored saavad uusi teadmisi (E75%, T86,5% vastustest), mis aitavad tulevikus ohte vältida (E25%, T10,8% vastustest) ning paremini toime tulla erinevates olukordades (vt Lisa 3, küsimus 6):

„...mõni äkki ei teagi, mis asi see kondoom on, äkki saab siis teada“ (erikooli poiss 14.a.)

„...et inimesed teada saaksid, mis värk on, mitte niisama huupi“ (erikooli poiss 17.a.)

„...alles hiljuti kuulsin kuskilt, et 18 – 20 aastased tegid endale lapse, et saada riigilt toetust. Nad ei mõtle, mis edasi saab. Kui kool annab vajalike teadmisi eluks, siis seksuaalsus on ka elu lahutamatu osa. Kasvõi ainult sellest rääkida, et nii varakult last ei saaks.“ (tavakooli poiss 16.a.)

Tavakooli noormehed tõid veel eraldi välja, et kooli kaudu jõuab enamus noorteni adekvaatne info, noored ei pruugi tahta enda seksuaalelu vanematega arutada ja sõpradega sageli lihtsalt lõõbitakse:

„...Need on intiimsed teemad, sõpradega nendel teemadel niisama ei räägita, kui, siis purjus peaga vaadatakse ilusaid naisi ja räägitakse niisama, vanematega tavaliselt ei arutata, sest vanema ja lapse suhe ei ole ka päris selline. Kui see tuleb nii öelda kolmandast vaatenurgast, siis see ei puuduta otseselt sind, sa ei tunne ennast puudutatuna, see on hästi hea ja kasulik.“ (tavakooli poiss 16.a.)

„...infot saadakse internetist, arstide käest, nõustajatelt. Vanematega eriti ei räägi sellest. Sõpradega ka eriti mitte. Kooli seksuaalkasvatus on vajalik küll, sest enamus info saabki koolist“ (tavakooli poiss 16.a.)

Need, kes ei pidanud seksuaalkasvatust koolis vajalikuks, tõid põhjenduseks selle, et infot saab piisavalt kätte mujalt ning kodus ja sõpraderingis arutatakse asju vabamalt ja põhjalikumalt kui koolis:

„Koolist eriti midagi uut teada ei saa, sõpradelt saab rohkem infot, internetist saab enamuse kätte“ (tavakooli poiss 16.a.)

„Koolis räägitakse umbes sama juttu, mis kodus, aga kodus räägitakse natuke rohkem ja vabamalt, koolis on nagu kohustuslik tundides olla.“ (tavakooli poiss 14.a.)

„Kõige parem kool on elukool“ (erikooli poiss 16.a.)

Ettepanekud seksuaalkasvatuse paremaks korraldamiseks

Uuritavate üksikvastustest moodustus kolm kategooriat: tundide maht, õpetuse sisu ja meetodite valik (vt Lisa 4, tabel 4). Intervjuudest selgus, et nii eri- kui tavakooli õpilaste hinnangul peaks seksuaalsusega seotud teemadest koolis rohkem rääkima (E75% ja T34,3% vastustest) ja seda

eelkõige inimeseõpetuse tundides või oleks selleks eraldi seksuaalõpetuse tund (vt Lisa 3, küsimus 8):

„Kui mina oleksin kuskil riigikogus või mujal, siis ma laseks küll teha nii, et koolis õpitaks inimest tundma, kasvõi ühe korra nädalas. Inimeseõpetuses on suhted, perekond. Seal on neid teemasid nii vähe.“ (erikoolis poiss 15.a.)

„terviseõpetust võiks küll rohkem olla, mul ei ole seitsmendast klassist küll midagi meeles“ (erikooli poiss 17.a.)

„...selliseid asju võiks tihedamini olla, näiteks kord kahe kuu tagant. Mõned unustavad, et kogu aeg meeles oleks. Lõpuks on asi käes ja siis ei tea, mida teha“ (tavakooli poiss 13.a.)

„vähe räägitakse sellest, noored on juba nii hukka läinud. Nad tahavad palju uusi asju proovida“ (tavakooli poiss 17.a.)

Teemad, millest tuleks noormeeste hinnangul enam rääkida puudutasid kõige sagedamini suguhaiguste ja soovimatu rasedusega seonduvat. Samuti leidsid noormehed, et koolis tuleks rohkem rääkida tunnetest ja suhete loomisest, otsustamisest seoses seksuaalvahekorda astumisega:

„Kuidas käituda erinevates olukordades, et vigu ei tuleks, tunnetega seotud asjad, et mitte niisama suhetesse hüpata, et peaks olema ikka mingi eriline olukord“ (tavakooli poiss 16.a.)

„Haigused, kuidas ja miks ennast kaitsta. Kui vanalt, kuidas ja miks on sobilik seksima hakata.“ (tavakooli poiss 13.a.)

„..... rääkida sellest, kuidas keelduda, analüüsiostkust, kas asi on seda väärt. ...“ (tavakooli poiss 16.a.)

„kõigest, seksist, suhetest. Noored, kes hakkavad puberteedi east minema, neile on ikka vaja“ (erikooli poiss 16.a.)

Uuritavad pidasid oluliseks, et teemade käsitlemine muutuks iga aastaga põhjalikumaks, et koole külastaksid rohkem spetsialistid väljaspoolt ning et õpetus oleks selge ning huvitav:

„...võiks varem pihta rääkimisega hakata. Vanemates klassides võiks rohkem selliseid tunde olla“ (tavakooli poiss 17.a.)

„Rohkem infolehti jagada vanemates klassides. Noorematele ei ole mõtet. Kuuendas klassis hakkas üks poiss kondoomi jutu peale naerma kõht kõveras. Koolides võiksid arstid rohkem käia. Pildid võiksid kaasas olla ja infolehed“ (tavakooli poiss 14.a.)

„inimeseõpetuses võiks näiteks kuu aega rääkida mingist konkreetsest teemast ja võtta kõik asjad korralikult läbi, mitte lihtsalt möödaminnes, natuke nii ja natuke naa rääkida.“ (tavakooli poiss 13.a.)

Uuritavad märkisid ära ka selle, et seksuaalsusega seotud teemasid tuleks õpilastele rohkem lahti seletada, kasutada näitlikustamist ja erinevaid meetodeid. Poiste ja tüdrukute õpetamise kohta küsiti noormeestelt intervjuu käigus üks lisaküsimus, kas poistele ja tüdrukutele tuleb eraldi

seksuaalsusega seotud teemadel rääkida (vt Lisa 2, küsimus 10). Kokkuvõttes jagunesid arvamused pooleks (vt Lisa 4, tabel 4). Ühed leidsid, et kõikidele võiks seksuaalsusest rääkida koos, kuna iga inimene peab teadma nii enda kui vastassoo kohta. Eraldi õpetamise poolt rääkisid argumendid, et siis ei hakata klassis itsitama, saab rääkida rahulikumalt, privaatsemalt ja põhjalikumalt vastavalt konkreetse kuulajaskonna seksuaalses arengus toimuvale:

„Eraldi peaks rääkima, sest poistel on ühed ja tüdrukutel teised arusaamad. Erinevatest asjadest räägitakse. Poisid peavad teadma näiteks seda, kui ta läheb tüdrukuga seksuaalvahekorda, siis on poisi kohustus see, et kondoom võtta.“ (tavakooli poiss 16.a.)

„Võiks eraldi ikka rääkida, on vaja privaatsust. Poistel ei ole eriti vaja teada, kuidas tüdrukud neid abivahendeid kasutavad, päevadest. ...“ (tavakooli poiss 14.a.)

„koos, ei ole vaja eriõpet. Ka siis, kui on eraldi tunnid, siis poisid ja tüdrukud lähevad nagunii pärast tundi koos arutama, räägivad omavahel läbi. ...ma ei usu, et midagi erilist vaja on“ (tavakooli poiss 14.a.)

Uuritavate noormeeste arvates peaksid nii tütarlapsed kui noormehed olema kursis kõikide seksuaalkasvatuse teemadega, kuid õpetus võiks ikkagi toimuda samasooliste väiksemate gruppidega, kuna siis on rahulikum ja privaatsem vestelda. Näiteid erinevatest seisukohtadest poiste ja tüdrukute õpetamise kohta:

„Kõos, aga sama kui tulevad eriasjad, siis tuleks eraldi teha. Näiteks neljanda veerandi alguses on paar nädalat tunnid lahus, nt rasestumisvastased vahendid“ (tavakooli poiss 16.a.)

„Oleneb aga vanusest, kui oled väga noor, siis selline teema ajab ikka naerma, arvad, et mingi mõttetu teema. Vanemaks saades saad aru, et nii mõtetu teema see ikka ei ole“ (tavakooli poiss 13.a.)

„Võiks rääkida kõik koos ära. Teha vahepeal individuaalselt, väiksema grupiga. Poisid peaksid ka teadma nendest päevadest ja värkidest. Paljud poisid kindlasti ei jaga sellest midagi.“ (tavakooli poiss 15.a.)

Seksuaalkasvatuse andja soovituslik portree

Intervjuu käigus paluti noormeestel veel kirjeldada, milline peaks olema see inimene, kes koolis noortega seksuaalteemadel räägib ning kuidas ta peaks neid teemasid käsitlema (vt Lisa 2, küsimus 11). Üksikvastustest selgus, et kui erikooli noormeestele oli esmatähtis seksuaalkasvatuse andja metoodilised oskused (E38,5% vastustest), siis tavakooli uuritavad tähtsustasid kõige enam inimese teadmisi antud valdkonnast (T23,8% vastustest)(vt Lisa 4, tabel 5, blokk 5). Lisaks mainisid mõlemad grupid soo ja isikuga seotud aspekte. Lisaks toodi välja arvamustevaba õhkkonna loomise vajalikkus, et seksuaalkasvatuse andja oleks ise teemadest üle ja mõistaks teismeliste maailma. Mõnel korral tõid õpilased välja, et seksuaalsusest võiks rääkida nooremajoolisem inimene. Kokkuvõttes jaotusid üksikvastused sobiva inimese kohta kolme

alakategooria alla: teoreetilised eelteadmised, metoodilised oskused ja õpetaja isiksus (vt Lisa 4, tabel 5, blokk 5). Näiteid õpilaste vastustest:

„Peaks rohkem seletama, seal on päris palju keerulisi sõnu“ (erikooli poiss 13.a.)

„Peab teadma asjades, kogemused peavad olema“ (erikooli poiss 16.a.)

„...et ta tunneks ennast mugavalt sellest teemast rääkides, kellel oleks kogemused, et on nendest teemadest ka varem rääkinud, et ei jääks koperdama“ (tavakooli poiss 16.a.)

„tõsine, ei tohi solvata kedagi, küsimustele peab korralikult ja täpselt vastama“ (tavakooli poiss 13.a.)

„Huvitab peab olema, mitte nii, et mingi päss tuleb räägib. Teeb huvitavaid asju, et aru saaks, Mitte nii, et loeb ainult ette. Arutamist oleks vaja, et saaks oma arvamust öelda“ (erikooli poiss 14.a.)

Tavakooli noormehed kirjeldasid eraldi veel seda, et õpetaja peab looma tunnis usaldusväärse õhkkonna, tundma ennast seksuaalsusest rääkides mugavalt ja olema stereotüübivaba:

„Õpetaja meelisalaks peaks olema psühholoogia. Kindlasti ta ei saa olla stereotüüpne õpetaja. Ta peakski olema noor, kes on õppinud inimeseõpetust. Noortega peaks oskama suhelda, et tunnis ei tekiks konflikti, see rikuks tunni õhkkonda, arvestades seda, et mõni on niigi eelpuberteedieas ja suurem osa tunni eesmärgist võib mööda külge maha joosta.“ (16.a.)

„Suhtlemisoskus on oluline, eriti noorematega, vaikselt võiks rääkida. Kui mingi asi jääb segaseks, siis selgitab täpsemalt. Vanus ei mängigi eriti rolli, peaasi, et oskaks sellest rääkida ja lastega läbi saaks.“ (13.a.)

Uurija tundis huvi, kas noormehed peavad oluliseks ka õpetaja sugu vastavalt sellele, kas seksuaalsetel teemadel räägitakse poistele või tüdrukutele ning kas tunnid võiksid olla samasooliste gruppidele või koos. Intervjueeritavate arvamused siinkohal lähevad lahku ning ühtne seisukoht nii erinevate koolide kui noormeeste lõikes puudus:

„... Tüdrukutele ja poistele võiks eraldi rääkida. Ma ei teagi miks, siis ollakse vist avameelsemad. Sellel ei ole vahet, kas õpetaja on mees või naine.“ (tavakooli poiss 17.a.)

„... imelik oleks, kui mingi mees tuleks poistele rääkima. Poistele ja tüdrukutele võiks eraldi rääkida.“ (erikooli poiss 16.a.)

„Tüdrukutel võiks rääkida ikka naine. Kui meesterahvas läheb tüdrukutele rääkima suguorganitest ja sellistest asjadest, siis on imelik küll kuulata. ...“ (erikooli poiss 15.a.)

„... poistel mees ja tüdrukutel naine. Poistel vist ei olegi midagi kui oleks naine, aga tüdrukuid vist häiriks kui oleks mees. ...“ (tavakooli poiss 16.a.)

„...Võib poistele ja tüdrukutele koos ka rääkida. Seal ei ole midagi sellist, mis oleks eraldi mõeldud poistele või tüdrukutele.“ (erikooli poiss 16.a.)

Tuginedes nii ankeedi kui intervjuu tulemustele võib kokkuvõttes öelda, et esimene hüpotees – *erikooli noormehed hindavad võrreldes tavakooli poistega kooli poolt antud seksuaalkasvatuslikku teavet puudulikumaks ja soovivad rohkem lisainfot seksuaalsusega seotud teemadel* - leidis kinnitust ja seda just turvaseksi ning tunnetega seotud teemadel.

5.2. Noormeeste teadmised seksuaalsusega seotud teemade kohta

Uuritavate noormeeste teadmisi seksuaalsusega seotud teemade kohta selgitati välja käesolevas uurimuses ainult ankeedi abiga, kus oli sellekohaseid küsimusi kokku 23. Ankeedi täisversioon koos allajoonitud õigete valikvastustega on käesoleva töö lisades (vt Lisa 1). Enamikel juhtudel oli küsimustele vastamiseks antud mitu valikut, mille seast pidi õpilane välja valima kas ühe või mitu õiget vastust. Lisaks said õpilased märkida, et tal puuduvad teadmised konkreetse teema kohta (küsimused 6-9, 12-18, 21-28). Neljale küsimusele pidid noormehed andma vabavastuse (küsimused 10,11,19,20) (vt Lisa 1).

5.2.1. Seksuaal-ja reproduktiivtervisega seotud teadmised. Teadmiste kontrollimiseks esitatud küsimuste hulgas oli kõige enam neid, mis IPPF (2006) kohustusliku seksuaalkasvatuse raamdokumendi järgi kuuluvad seksuaal- ja reproduktiivtervise alla: muutused ja suguküpsus, seksuaalanatoomia ja –füsioloogia, sugulisel teel levivad haigused, viljastumine ja rasedus (küsimused 6-22). Käesoleva töö lisas nr 4 tabelis 7 on välja toodud alateemavaldkondade kaupa nii eri- kui tavakooli noormeeste hulk, kes vastas antud küsimustele õigesti, valesti ja kui paljud märkisid, et neil puuduvad teadmised sellel teemal.

Murdeea muutused ja suguküpsus

Kõige paremad teadmised nii eri- kui tavakooli uuritavate poiste puhul ilmnesid antud teemavaldkonnas murdeea muutuste kohta (õigesti vastas tavakoolis 99% ja erikoolis 84% uuritavatest) ning kõige halvemini teati menstruatsiooni tähendust, kus õigesti vastasid 16% erikooli ja 15% tavakooli noormeest (vt Lisa 4, tabel 6). Eraldi tuli kahe uuritava grupi õigete valikvastuste hulgast statistiliselt oluline erinevus välja väite puhul *murdeea toimub rindade areng nii poistel kui tüdrukutel*, mida oskas õige vastusena mainida üks erikooli noormees 19st ja kolm tavakooli vastanut 91st ($\chi^2 = 4,728$; $p=0,030$). Poiste suguküpsuse tunnuseks teadis õiget

vastust (iseeneslik seemnepurse) üle poole tavakooli ja alla poole erikooli noormeestest. Mõlemast uuritavate grupist valesti vastanud noormehed seostasid poiste suguküpseks saamist eelkõige häälemurde toimumisega. Lisaks mainisid valedest vastustest nii tava- kui erikooli poisid, et mõlema soo puhul saabub suguküpsus koos 16-aastaseks saamisega. Statistiliselt oluline erinevus ilmnis erikooli õpilaste väärteadmises, et *tüdruk saab suguküpseks pärast esimest vahekorda* (erikoolis 2 vastajat 19st, tavakoolis 1 vastaja 91st; $\chi^2 = 5,336$; $p=0,021$) (vt Lisa 4, tabel 6). Menstruatsiooni õiget tähendust teadis sarnane hulk uuritavaid mõlemast grupist, kuid vale vastusevariandi- *menstruatsioon on tupe limaskestast paksenemine ja vereeritus* – äramärkimine sõltus statistiliselt olulisel määral sellest, kas vastajaks oli erikooli või tavakooli noormees (erikoolis 2 vastajat 19st, tavakoolis 1 vastaja 91st; $\chi^2 = 5,336$; $p=0,021$). Samuti oli rohkem neid tavakooli noormehi, kes oskasid vabavastusena anda sisuliselt õige selgituse küsimusele, *kuidas arvestatakse menstruatsioonitsükli pikkust* (34% tavakooli ja 21% erikooli uuritavatest). Valed vastused näitasid seda, et õpilased võisid ajada segamini menstruatsiooni ja menstruatsioonitsükli tähendused. Erinevalt erikooli noormeestest andis kolm tavakooli poissi selgituseks, et menstruatsioonitsükli arvutatakse päevade kaupa ($\chi^2 = 4,140$; $p=0,042$).

Suguelundite anatoomia ja -füsioloogia

Meeste suguelundeid oskas õigesti nimetada 67% tavakooli uuritavatest ja 26% erikooli noormeestest. Väärteadmiste hulgas tõid erikooli noormehed statistiliselt oluliselt rohkem meeste suguelundite kohta järgmisi valesid vastuseid: munasarjad ($\chi^2 = 18,091$ $p=0,000$), munajuhad ($\chi^2 = 9,909$; $p=0,002$), kusepõis ($\chi^2 = 10,053$; $p=0,02$), häbemekarvad ($\chi^2 = 5,475$; $p=0,019$), emakas ($\chi^2 = 4,886$; $p=0,027$). Samuti oli erikooli poiste hulgas statistiliselt oluliselt erinev hulk neid, kes hindasid oma teadmisi antud teemal puudulikuks (3 erikooli poissi 19st, 1 tavakooli poiss 91st; $\chi^2 = 5,336$; $p=0,021$). Kui erektsiooni õiget tähendust teadis nii eri- kui tavakoolis üle poolte vastanutest (60% tavakooli, 53% erikooli poistest), siis seda, et peenise mittekövastumist nimetatakse impotentsuseks teadis suurem hulk erikooli noormehi (74% erikooli, 49% tavakooli poistest, $\chi^2 = 3,881$; $p=0,049$). Valedest vastustest oli statistiliselt oluliselt rohkem neid erikooli poisse, kes arvas, et impotentsus on see, kui mehel ei eritu enam munarakke (2 vastajat 19st, $\chi^2 = 9,862$; $p=0,002$). Tavakooli noormeeste valede vastuste valikus seda ei olnud.

Sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks

Antud valdkonnas teadsid tavakooli noormehed võrreldes erikooli poistega statistiliselt oluliselt paremini, mida tähendab turvaseks (tavakoolis 87% ja erikoolis 63% vastanutest, $\chi^2 = 5,949$; $p=0,019$). Erikooli poiste hulgas oli ka oluliselt rohkem neid, kes ise tunnistasid enda teadmisi antud teemas puudulikeks (erikoolis 3 vastajat 19st, tavakoolis 3 vastajat 91st, $\chi^2 = 4,834$; $p=0,028$). Valesti vastamine tulenes sageli sellest, et turvaseksi all ei toodud välja kahtepidi kaitset, nii soovimatu raseduse kui sugulisel teel levivate haiguste vastu ning nii enda kui partneri kaitset.

Kõige üllatavam tulemus antud teemavaldkonnas avaldus HI-viiruse levikuväärte väheses tundmises (õigesti vastas 45% tavakooli ja 26% erikooli poistest). Samas on märkimisväärne see, et ise enda teadmisi hindasid antud küsimuse puhul puudulikeks vaid kaks tavakooli noormeest ja mitte ühtegi erikooli poistest. Väärteadmistega noormeeste hulk oli kõikide valede vastustevariantide puhul erikooli hulgas suurem võrreldes tavakooli uuritavatega. HI-viiruse levikut sääsehammustusega pidas võimalikuks 10 erikooli (19st) ja 14 tavakooli (91st) noormeest ($\chi^2 = 13,008$; $p=0,000$), suudlemisel 6 erikooli (19st) ja 8 tavakooli (91st) poissi ($\chi^2 = 7,4882$; $p=0,006$), joogi- ja toidunõudega 6 erikooli (19st) ja 5 tavakooli (91st) noormeest ($\chi^2 = 12,057$; $p=0,001$) ning lisaks pakkusid vastusena kätlemist kaks erikooli uuritavat ($\chi^2 =$; $p=0,002$). Parimad teadmised antud vallas ilmsid kondoomi kohta. Nimelt teadis 98% tavakooli ja 74% erikooli poistest, et rasestumisvastastest vahenditest kaitseb suguhaiguste eest ainult kondoom. Sagedasemaks väärteadmiseks mõlema uuritava grupi puhul oli arvamus, et rasestumisvastased tabletid kaitsevad suguhaiguste eest ja selles osas oli rohkem väärteadmisi erikooli noormeeste hulgas (erikoolis 4 vastajat 19st, tavakoolis 2 vastajat 91st; $\chi^2 = 9,862$; $p=0,001$). Lisaks oli statistiliselt oluliselt rohkem samas uuritavas grupis neid, kes võrreldes tavakooli poistega arvasid, et suguhaiguste eest kaitsevad veel SOS pillid (2 vastajat 19st, $\chi^2 = 9,862$; $p=0,002$), rasestumisvastased plaastrid (1 vastaja 19st, $\chi^2 = 4,886$; $p=0,027$) ja süstid (1 vastaja 19st, $\chi^2 = 4,886$; $p=0,027$). Rasestumisvastaste tablettide kasutamist oskasid sisuliselt õigesti vabavastusena kirjeldada 31% tavakooli (91st vastajast 28) ja 21% erikooli (19st vastajast 4) noormeestest. Erinevalt tavakooli poistest mainis üks erikooli vastaja, et tablette tuleb võtta kaks nädalat järjest ($\chi^2 = 4,886$; $p=0,027$).

Konddoomi kasutamist oskas selgitada võrreldes eelmise küsimusega rohkem noormehi (47% tavakooli ja 42% erikooli poistest). Erikooli noormeeste vastustes oli mitu sellist varianti, mida tavakooli noormehed välja ei toonud ja seega osutusid statistiliselt oluliseks: *konddoomi kasutamine on väga lihtne* (3 vastajat 19st, $\chi^2 = 14,930$; $p=0,000$), *tuleb osata peale panna* (2 vastajat 19st, $\chi^2 = 9,862$; $p=0,002$), *loe pakendilt* (1 vastaja 19st, $\chi^2 = 4,886$; $p=0,027$), *kasuta siis, kui ei taha lapsi saada* (1 vastaja 19st, $\chi^2 = 4,886$; $p=0,027$), *ei hooli, pole kasutanud* (1 vastaja 19st, $\chi^2 = 4,886$; $p=0,027$).

Viljastumine ja rasedus

Üksikteemadest teati mõlemas uuritavas grupis kõige paremini raseduse esimest tunnust ja viljastumise tähendust (vastavalt erikoolis 58%, 53%, tavakoolis 42%, 67%). Valede vastustena mainisid uuritavad raseduse esimese tunnuseks kõhu ja isu suurenemist. Lisaks mainisid tavakooli vastajad meeleolu muutusi. Kuigi erikooli noormeeste teadlikkus raseduse esimesest tunnusest oli mõnevõrra parem, siis statistiliselt olulist erinevust kahe uuritava grupi vastustest ei ilmnenud. Viljastumise ja raseduse teemal oli kõige vähem õigeid vastuseid ovulatsiooni tähenduse kohta (üks erikooli ja 16 tavakooli noormeest). Oma teadmisi hindas puudulikeks antud teemal statistiliselt oluliselt suurem hulk erikooli noormehi võrreldes tavakooli vastanutega (89% erikooli, 62% tavakooli poistest, $\chi^2 = 4,738$; $p=0,030$). Avatud küsimusele, *kuidas arvutada välja päevad, millal on naisel kõige suurem tõenäosus rasedaks jääda*, vastas sisuliselt õigesti 10% tavakooli (91st vastajast 9) ja 5% erikooli (19st vastajast 1) noormeestest. Statistiliselt olulised erinevused ilmnisid kahe vastuse osas: *siis, kui ei ole päevi* ($\chi^2 = 4,886$; $p=0,027$), *umbes neli päeva* ($\chi^2 = 4,886$; $p=0,027$), mida tõi mõlemal juhul välja üks erikooli noormees. Samuti ilmnis üks statistiliselt oluline erinevus vale vastusevariandi puhul viljastumise kohta, *munaraku liikumine munajuhas* (üks erikooli poiss, $\chi^2 = 4,886$; $p=0,027$).

5.2.2. Seksuaalsuse ja sootunnetusega seotud teadmised. Teise põhiteemana käsitleti ankeedi teadmiste blokis inimese sooga seonduvat. Sootunnetuse kohta oli ankeedis esitatud kaks küsimust. Üks puudutas transseksuaalsust ja teine homoseksuaalsust (küsimused 27 ja 28). Kui transseksuaalsuse õiget tähendust teadis sarnane hulk eri- ja tavakooli noormehi (vastavalt 42% ja 45%), siis seda, et homoseksuaalne inimene tunneb seksuaalset külgetõmmet omasoolise vastu

teadis 58% tavakooli ja 47% erikooli noormeestest. Enamus valesti vastanutest pidas homoseksuaaliks ainult meest, kes armastab mehi. Ainult naistega seostas mõistet üks erikooli vastaja ($\chi^2 = 4,886$; $p=0,027$). Samas oli erikooli noormeeste hulgas statistiliselt oluliselt enam neid, kes tunnistasid enda puudulikke teadmisi homoseksuaalsuse kohta (erikoolis 2 vastajat 19st, tavakoolis 1 vastaja 91st, $\chi^2 = 5,336$; $p=0,021$).

5.2.3. Seksuaalse naudinguga seotud teadmised. Kolmas teemavaldkond, mille kohta oli esitatud ankeedis kaks teadmisi puudutavat küsimust, oli seotud seksuaalse naudinguga (küsimused 23 ja 24). Statistiliselt olulisi erinevusi eri- ja tavakooli noormeeste teadmistes seksuaalse naudinguga ei ilmnenud. Nii masturbeerimise kui orgasmi õiget tähendust teadis enam uuritavatest (vastavalt erikoolis 68% ja 74%, tavakoolis 78% ja 68%). Üksikute valede vastuste hulgas mainiti masturbeerimisena kunstlikku viljastamist ja misjonäriasendis seksuaalvahekorda. Orgasmi puudutavad väärteadmised olid seotud selle samastamisega iseenesliku seemnepurskega või siis arvati, et tegu on seemneraku liikumisega munajuhas.

5.2.4. Seksuaalse väärkohtlemisega seotud teadmised. Viimane teadmiste blokk puudutas seksuaalset väärkohtlemist, mida puudutasid ankeedis kaks küsimust (küsimused 25 ja 26). Seda, et noorema kui 14-aastasega seksuaalvahekorda astumise eest võib kriminaalkorras saada karistatud teadis 47% tavakooli ja 37% erikooli noormeestest. Mõlemas uuritavas grupis oli neid, kes leidsid, et mõlema nõusoleku puhul ei saa kedagi seksuaalvahekorda astumise eest karistada. Intsesti kohta olid mõlemas uuritavas grupis kõige halvemad teadmised (õigesti vastas vaid üks erikooli ja üks tavakooli noormees). Väärteadmised olid seotud eelkõige sellega, et intsesti seostati seksuaalvahekorraga omasooliste vahel, mille puhul ilmnes kahe uuritava grupi vahel statistiliselt oluline erinevus (erikoolis 5 vastajat 19st, tavakoolis 8 vastajat 91st, $\chi^2 = 4,728$; $p=0,03$).

Tuginedes nii ankeedi tulemustele võib kokkuvõttes öelda, et teine hüpotees – *Tavakooli noormeestel on võrreldes erikooli poistega paremad teadmised murdeea, rasestumisvastaste vahendite ja suguhaiguste kohta ning halvemad teadmised seksuaalväärkohtlemisega seonduvast* – leidis osaliselt kinnitust.

Tavakooli noormeestel olid paremad teadmised sellest, et tüdruk saab suguküpseks pärast menstruatsiooni algust. Samas teadsid erikooli noormehed tavakooli poistest paremini, et rindade areng võib murdeas puudutada nii poisse kui tüdrukuid. Rasestumisvastaste vahendite ja suguhaiguste teemal olid tavakooli noormeestel võrreldes erikooli poistega korrektsemad teadmised sellest, et hormonaalsed rasestumisvastased vahendid ei kaitse suguhaiguste eest ning HIV nakkus ei levi sääsehammustuse ja olmekontaktiga. Seksuaalväärkohtlemise kohta hüpotees kinnitust ei leidnud.

5.3. Noormeeste hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta

Uuritavate noormeeste hoiakuid seksuaalsusega seotud teemade kohta selgitati käesolevas uurimuses ainult ankeedi abiga. Hoiakuid puudutas ankeedi viimane blokk, kus oli kokku 28 väidet, mida tuli uuritavatel hinnata 5-pallisel Likerti skaalal vastavalt sellele kuivõrd on nad antud lausega nõus (1-ei ole, 2-vähe, 3-keskmiselt, 4-enamasti, 5-täielikult). Noormeestel paluti hinnata väiteid nii kehaliste muutuste, soorollide, seksuaalse käitumise kui ka näiteks seksuaalsete õigustega seonduvalt (vt Lisa 4, tabel 8). Võrreldes kahte uuritavat gruppi ilmnes, et eri- ja tavakooli noormeeste hoiakud olid enamasti väidete kohta sarnased ja seejuures enamjaolt suhtuti seksuaalsusega seotud teemadesse liberaalselt. Kõige enam oldi nõus väidetega, mis puudutasid seksuaalseid õigusi ning seda, et tunnetest rääkimine on suhetes oluline (keskmine hinnang 3,9 kuni 4,7) (vt Lisa 4, tabel 8). Vastustest peegeldus ka see, et noormehed on pigem selle poolt, et vastutus seksuaalsuhetes on mõlemal partneril ning seksuaalkasvatuse alane teave ei pea tulema ainult kodust. Suuremad erinevused kahe uuritava grupi vahel ilmnesid nelja väite puhul, millest vaid üks osutus statistiliselt oluliseks. Nimelt olid tavakooli noormehed võrreldes erikooli vastanutega enam nõus väitega, et *noormeestele meeldivad suurte rindadega tüdrukud* (keskmine hinnang vastavalt 3,8 ja 3,2; $Z=-2,063$; $p=0,028$). Lisaks võiks välja tuua, et tavakooli noormehed aktsepteerisid rohkem varieerumist murdeas toimuvate muutuste suhtes, olid nõus väitega, et suguhaiguste sümptomid ei pruugi olla inimesele kohe nähtavad ning omasid sarnaselt erikooli noormeestega väärkujutelma, et esimesest vahekorrast ei jää rasedaks. Samuti näitasid tavakooli noormehed võrreldes erikooli poistega suuremat sallivust HI-viirusesse nakatunud õpetaja vastu.

Tuginedes ankeedi tulemustele võib kokkuvõttes öelda, et kolmas hüpotees - *Erikooli noormeestel on võrreldes tavakooli poistega konservatiivsemad hoiakud seksuaalväärkohtlemise kohta ja liberaalsemad hoiakud seksuaalsuhete loomise vastu* – ei leidnud kinnitust.

6. ARUTELU

Käesolev uurimus keskendus kooli seksuaalkasvatuse uurimisele ja seda noormeeste hinnangul, kuna maailmapraktika kinnitusel on just meeste seksuaal- ja reproduktiivtervisega seonduv üheks võtmeteguriks seksuaalse riskikäitumise ennetamisel. Uurimuse ainulaadsus seisnes selles, et võrreldakse tavakooli ja kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli noormeeste hinnanguid. Seni on Eestis noorte meeste seksuaalsust veel vähe uuritud ning antisotsiaalse käitumisega noormeeste kohta antud valdkonnas autorile teadaolevalt teadustööd puuduvad. Käesoleva uurimuse eesmärk oli võrrelda kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli ja tavakooli noormeeste hinnanguid kooli seksuaalkasvatuse kohta.

Noormeeste hinnangud kooli seksuaalkasvatuse kohta

Varasemad uurimused kooli seksuaalkasvatuse kohta Eestis puudutavad enamasti koolitunnis käsitletud teemasid ja infokanaleid, mida noored seksuaalsusega seotud teabe hankimisel eelistavad (Lõhmus et al., 2003; Lõhmus, Trummal, 2005, 2007; Papp, 1998; Papp et al., 2001). Vähem on uuritud seda, kes konkreetsemalt on koolis seksuaalsusega seotud teemadel rääkinud, kuidas seda on tehtud ja mida võiks senises õpetuses parandada (Karu, 2003; Kull, 2003; Papp et al., 2001; Papp, 1998). Käesolevas uurimuses käsitleti lisaks eelpool toodud teemadele veel seda, kui võrd on eri- ja tavakooli poiste arvates senine kooli poolt pakutav seksuaalkasvatus täitnud oma eesmärgi.

Käesolev uurimus kinnitas, et nii eri- kui tavakooli noormehed peavad kooli seksuaalkasvatust oluliseks ning seda just selles osas, et nii jõuab noorteni kõige adekvaatsem info. Seksuaalkasvatuse andja rollis oli eri- ja tavakooli poiste kinnitusel enamasti olnud aineõpetaja ja seda just inimeseõpetuse ja bioloogia õpetaja. Mitmed mainisid ka arste ja teisi mittipedagoogidest spetsialiste väljastpoolt kooli, kes olid seksuaalsusega seotud teavet noortele jaganud. Kõige väiksem panus seksuaalõpetuse andmisel oli poiste hinnangul olnud klassijuhatajal. Seega olid käesoleva uurimuse tulemused seksuaalkasvatuse korraldusest sarnased sellele, mis tulid välja KISS-uuringust (Papp et al., 2001). Intervjuude käigus töid noormehed välja, et seksuaalkasvatust puudutavaid teemasid ja tunde võiks koolis nende arvates rohkem olla. Samuti peaks õpetusega varem alustama, muutuma iga aastaga põhjalikumaks ja

kasutama erinevaid aktiivõppemeetodeid. Inimene, kes noortele seksuaalsusest räägib peab noormeeste hinnangul omama teadmisi antud valdkonnast, olema eelarvamuste vaba, tundma ennast seksuaalsetel teemadel rääkides mugavalt ja oskama luua usaldusväärset õhkkonda klassis.

Erinevatest seksuaalkasvatusega seotud teemadest oli noormeeste hinnangul kõige rohkem räägitud suhetest ja tunnetest ning murdeest. Vähem oli neid, kes olid kuulnud seksuaalsetest õigustest, väärkohtlemisest, suguelundite anatoomiast ja füsioloogiast ning seksuaalvähemustest. Kui murdeiga on olnud ka varasemates uurimustes (Lõhmus, Trummal, 2007; Papp et al., 2001; Papp, 1998) üks põhjalikumalt käsitletud seksuaalkasvatuse teemasid koolis, siis suhetest ja tunnetest ning ka suguhaigustest ei ole uuritavad enda sõnul koolis nii palju kuulnud. Vaatamata sellele oli erikooli poiste hulgas oluliselt rohkem neid, kes võrreldes tavakooli noormeestega, soovisid lisainfot saada just tunnete ja turvaseksi kohta. Võib spekuloida, et armastuse ja hoolivuse defitsiit erikooli noormeeste elukogemuses on tinginud selle, et neil puuduvad endal sobilikud mudelid, et ise luua turvalisi lähedussuhteid ning seetõttu soovitakse sellest teemast enam kuulda. Samuti võib turvaseksiga seonduv pakkuda erikooli noormeestele suuremat huvi seoses isiklike seksikogemustega, kus hoidumine soovimatust rasedusest ja suguhaigustest on olnud nende jaoks vägagi päevakorras.

Kui eelnevalt on välja tulnud, et tavakooli õpilased soovivad erinevatest teemadest kõige enam lisainfot meeste ja naiste vaheliste suhete ning suguhaiguste kohta (Lõhmus, Trummal, 2005), siis käesolevas uurimuses neid teemasid tavakooli noormehed ülekaalukalt välja ei toonud ja suurem huvi kaldus hoopis seksuaalsete õiguste ja seksuaalvahekorraga seonduva vastu. Uurimistulemus võib tuleneda sellest, et tänapäeva noored tunnevad ühest küljest ennast seksuaalselt liberaalsemaks muutunud Eesti ühiskonnas ebakindlamalt ja teisalt tajuvad tugevamat survet luua intiimseid suhteid ning nad soovivad lisateavet, millal on seksuaalvahekorda astumiseks õige aeg. Abi oma valikute ja otsuste tegemisel peegeldas ka tavakooli poiste intervjuu, kus nad tõid välja selle, et koolis võiks senisest enam rääkida otsustamisest ja õpetada erinevaid elujuhtumeid ning oma käitumist analüüsima.

Võrreldes eri- ja tavakooli poiste vastuseid koolis käsitletud seksuaalkasvatuse teemade kohta, selgus, et tavakooli noormehed olid võrreldes erikooli poistega saanud oluliselt rohkem teavet rasedumisvastaste vahendite ning seksuaalsete õiguste kohta ja samas oli erikooli poistele enam räägitud üldistest käitumisreeglitest. Arvestades seda, et kasvatus eritingimusi vajavate

õpilaste koolis studeerivaid noormehi iseloomustab antisotsiaalne käitumine (sh seksuaalpartnerite rohkus, juhusuhted, kaitsmata seksuaalvahekorrad, sõltuvusainete kasutamine intiimsuhetes) ning nende hulgas on rohkem seksuaalse väärkohtlemise ohvreid, siis on eriti oluline riskirühma kuuluvate noortega rääkida ülaltoodud teemadest (Kõiv, 2001; Kõiv, 2003).

Erinevalt tavakooli poistest hindasid just erikooli noormehed statistiliselt oluliselt kehvemalt kooli panust õpilaste teadlikkuse tõstmisele rasestumisvastastest vahenditest ja keha muutustest ning liiga vähe on kooli seksuaalkasvatuse kaudu toetatud positiivset suhtumist seksuaalsusesse.

Vaadeldes erinevaid seksuaalkasvatuse eesmärke ja nende täitmist koolis, oli mõlema sihtrühma hinnangul enim rõhku pandud inimese seksuaalse arengu toetamisele ja riskikäitumise ennetamisele, kuid samas oli vähe arendatud noorte enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi. Siinkohal on kooli seksuaalkasvatusele esitatud oluline väljakutse. Noortel ei ole veel väljakujunenud kindlaid käitumisnorme ja ollakse vastuvõtlikumad eakaaslaste survele ning ühiskonnas levinud müütidele seksuaalsusega seotud teemadel. Kooli seksuaalkasvatuse kaudu on võimalik arendada noorte sotsiaalseid toimetulekusokusi, mis aitavad luua ja hoida rahuldustpakkuvaid lähedussuhteid.

Noormeeste teadmised seksuaalsusega seotud teemade kohta

Hiljutised uurimused noorte teadmiste kohta puudutavad eelkõige HIVi ja AIDSi temaatikat (Lõhmus et al., 2003; Lõhmus, Trummal, 2005, 2007). Viimased laiapõhjalisemad uurimused viidi läbi KISS-uuringute raames 1994. ja 1999. aastal (Papp et al., 2001; Papp, 1998). Käesolevas uurimuses on osaliselt käsitletud neid teemavaldkondi, mida sisaldavad varasemad uurimused kui ka lisatud uusi teemasid (nt seksuaalsed õigused). Seega puudub võimalus võrdlevaks analüüsiks iga alateema puhul. Samuti ei ole autorile teadaolevalt enne uuritud erikooli noormeeste teadmisi seksuaalsusega seotud teemade kohta.

Kõige rohkem oli käesolevas uurimuses neid noormehi, kes oskasid õigesti vastata poiste ja tüdrukute sarnaste murdeea muutuste kohta (99% tavakooli ja 84% erikooli noormeestest). Samas väärub märkimist fakt, et kuigi murdeea muutusi üldiselt teatakse hästi, siis suguküpsuse tähendus on paljudel noormeestel nii eri- kui tavakoolis seotud arvamusega, et suguküpsuse saavutamine on eelkõige seotud 16-aastaseks saamisega. Suurimad vajakajäämised mõlemas

uuritavas rühmas olid seotud teadmistega, mis puudutasid seksuaalset väärkohtlemist ning suguelundite anatoomiat ja füsioloogiat (nt intsesti ja ovulatsiooni tähendus), kus kõikidest uuritavatest vastasid õigesti vaid üksikud erikooli ja kümnekond tavakooli noormeest. Sarnaselt KISS-uurimustele (Papp, 1998; Papp et al., 2001) saadi käesolevas teadustöös kinnitust väitele, et koolis põhjalikumalt käsitletud teemadel on õpilastel ka paremad teadmised.

Eri- ja tavakooli õpilaste õigete ja valede vastuste võrdlusest selgus, et enam kui pooltel juhtudel olid tavakooli õpilased need, kes võrreldes erikooli uuritavatega esitasid mõnevõrra rohkem õigeid vastuseid (18 küsimusest 13le), mis võib tuleneda sellest, et tavakooli noormehed on enda sõnul saanud rohkem teavet koolis ning õpetuse sisu on enam täitnud seksuaalkasvatuse eesmärke võrreldes erikooli noormeeste kogemuste ja hinnangutega kooli seksuaalkasvatuse kohta. Statistiliselt oluliselt rohkem õigeid vastuseid oli tavakooli noormeestel turvaseksi (tavakoolis 87%, erikoolis 63%) ning tüdrukute suguküpsuse kohta (tavakoolis 60%, erikoolis 32%). Erikooli noormehed esitasid aga statistiliselt oluliselt rohkem õigeid vastuseid impotentsuse kohta (tavakoolis 49%, erikoolis 74%, $p=0,049$). Samas oli erikooli noormeeste hulgas oluliselt rohkem neid, kes esitasid rohkem erinevaid valesid vastuseid. Näiteks oli erikooli poiste hulgas rohkem neid, kes arvasid, et HIV levib sääsehammustuse ja olmekontaktide kaudu ning et suguhaiguste eest kaitsevad erinevad hormonaalsed rasestumisvastased vahendid. Lisaks olid erikooli noormeeste teadmised võrreldes tavakooli poistega oluliselt kehvemad meeste suguelundite kohta. Tavakooli noormeeste valede vastuste hulgas väärrib äramärkimist see, et mõnevõrra oli nende hulgas rohkem neid, kes pidasid raseduse esimeseks tunnuseks kõhu suurenemist ja meeleolu muutusi, intsestiks omasoolisega seksuaalvakorda astumist ja orgasmi samastamist peenise erektsiooniga. Võib oletada, et raseduse esimese tunnuse, intsesti ja orgasmi tähenduse parem teadmine erikooli noormeeste hulgas võib tuleneda nende isiklikust kokkupuutest antud teemadega, kuna erikooli noormehi iseloomustab riskikäitumine ja seda ka seksuaalsuhetes (Farrington ja Coid, 2003; Loeber et al., 1998; Stoff et al., 1997).

Üllatuslik on see, et kuigi suguhaiguste ja turvaseksi teemasid on enamus tava- ja erikooli õpilastest koolis kuulnud (vastavalt 89% ja 79% vastanutest), siis HIV levikuteid oskasid mainida 45% tavakooli ja 26% erikooli noormeestest. Samuti oli üllatav, et kondoomi kasutamist oskas õigesti kirjeldada vaid 47% tavakooli ja 26% erikooli noormeestest. Enamus vabavastuseid olid väga pealiskaudsed, mille järgi on raske öelda, kuivõrd korrektsed olid vastajate teadmised

kondoomi kasutamise kohta. Murettekitav on osade tavakooli noormeeste vabavastus, et kondoomi otsa peab jätma õhumulli. Siit võib järeldada, et õpilane on jätnud info meelde mehaaniliselt ja ei ole seda analüüsinud. Metoodiliselt efektiivsem oleks seega seksuaalkasvatuslikke teemasid käsitleda pigem müütide murdmise kui puhtalt faktide edasiandmisega (Kagadze et al., 2005).

Noormeeste hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta

Uurimuses osalenud erikooli ja tavakooli noormeeste hoiakud enamus etteantud väidete kohta olid sarnased ja seejuures enamjaolt suhtuti seksuaalsusega seotud teemadesse liberaalselt. Kõige enam oldi nõus väidetega, mis toetasid inimese seksuaalseid õigusi. Samuti peeti oluliseks tunnetest rääkimist suhetes. Viimast tähtsustasid mõnevõrra enam just erikooli noormehed, kuid statistiliselt olulist erinevust ei ilmnenud. Osaliselt võib erikooli noormeeste vastused peegeldada Pappi (1998) uurimustulemusi, mille kohaselt poisid tähtsustasid tüdrukutest enam armastust ja seksi ja seda just siis, kui neil endil oli seksuaalvahekorra kogemused olemas.

Soorolle puudutavate väidete osas olid nii eri- kui tavakooli noormehed pigem liberaalsed ja leidsid, et seksuaalvahekorraga kaasnevate tagajärgede eest peavad vastutama mõlemad partnerid. Traditsioonilisem vaatenurk peegeldus vastuses, et mehed on alati seksiks valmis, millega nii eri- kui tavakooli noormehed pigem nõustusid. Statistiliselt oluline erinevus kahe uuritava grupi puhul ilmnes selles, et tavakooli noormehed näevad naiste iluideaali stereotüüpsemalt, mille järgi noormeestele meeldivad suurte rindadega tüdrukud.

Suhtumine homoseksuaalsetesse ja HIV positiivsetesse inimestesse oli mõlema uuritava grupi puhul salliv, kusjuures mõnevõrra olid erikooli poisid tolerantsemad homoseksuaalsete inimeste vastu ja tavakooli noormehed sallivamad jällegi HIV positiivse õpetaja vastu. Viimane võib tulla sellest, et tavakooli noormeestel olid paremad teadmised HIV levikuviisidest. Murettekitavaim tulemus oli selles, et erikooli noormeeste hulgas oli rohkem neid, kes arvavad, et esimese seksuaalvahekorra järgselt ei jää rasedaks. Samas on just erikooli poiste hulgas eeldatavamalt rohkem seksuaalkogemusega noori ning riskantsemat käitumist seksuaalsuhetes, kuna ka käesolevad uurimustulemused kinnitasid, et võrreldes tavakooli noormeestega on erikooli poistel oluliselt halvemad teadmised nii soovimatu raseduse kui suguhaiguste vältimise kohta.

Hüpoteeside paikapidavus

Käesolevas uurimistöös eesmärk oli võrrelda tava- ja erikooli õpilaste hinnanguid kooli seksuaalkasvatusele. Autor otsis vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) Kes ja mida oli noormeestega koolis seksuaalsusest rääkinud ja mille vastu tunnevad noormehed lisahuvi?
- 2) Kuidas peaks kooli seksuaalkasvatus olema noormeeste hinnangul korraldatud?
- 3) Kuivõrd on senine seksuaalkasvatus koolis täitnud noormeeste hinnangul oma eesmärgid?
- 4) Mille poolest erinevad tava- ja erikooli noormeeste seksuaalsusega seotud teadmised?
- 5) Mille poolest erinevad tava- ja erikooli noormeeste seksuaalsusega seotud hoiakud?

Tuginedes kasutatud kirjandusele ja varasematele uuringutele püstitas autor kolm hüpoteesi, millele otsiti kinnitust ankeedi ja intervjuu abiga.

Esimene hüpotees oli, et erikooli noormehed hindavad võrreldes tavakooli poistega kooli poolt antud seksuaalkasvatuslikku teavet puudulikumaks ja soovivad seksuaalsusega seotud teemadel rohkem lisateavet. Hüpotees leidis kinnitust ankeedi ja intervjuu abiga, kust selgus, et erikooli noormeeste hinnangul oli statistiliselt oluliselt vähem kooli seksuaalkasvatus täitnud kolme eesmärgi: tõsta õpilaste teadlikkust keha muutustest, rasestumisvastastest vahenditest ja toetada positiivset suhtumist seksuaalsusesse. Samuti olid erikooli noormehed need, kes soovisid oluliselt enam infot tunnete ja turvaseksi kohta võrreldes tavakooli noormeestega.

Siinkohal oleks vaja uurida, kas erikooli halvem hinnang kooli seksuaalkasvatusele oli tingitud sellest, et nad puuduvad koolist ja nii ei olegi võimalik koolil talle pandud ülesandeid seoses seksuaalkasvatusega efektiivselt täita või siis on tegemist sellega, et õpetuse viis ei sobi kasvatuseritingimusi vajavatele õpilastele. Erikooli suurem huvi nii tunnete kui turvaseksi vastu võib oletuslikult tuleneda sellest, et vastaval sihtrühmal on enam lähisuhete ja seksuaalsuhete kogemusi ning lähtudes sellest, nad peavad oluliseks nende teemade käsitlemist.

Teine hüpotees oli, et tavakooli noormeestel on võrreldes erikooli poistega paremad teadmised murdeea, rasestumisvastaste vahendite ja suguhaiguste kohta ning halvemad teadmised seksuaalvahekorra ning seksuaalväärkohtlemisega seonduvast. Hüpotees leidis osaliselt kinnitust ankeedi abil, millest selgus, et tavakooli poisid teavad erikooli noormeestest paremini, millal saab tüdruk suguküpsuks, poiste suguküpsuse kohta erinevusi kahe uuritava grupi vahel ei esinenud. Võib oletada, et poiste kohta on erikooli noormehed saanud info läbi

isikliku kogemuse ja tütarlaste kohta on jäänud info saamata. Rasestumisvastaste vahendite ja suguhaiguste teemal õigete vastuste osas statistiliselt olulist erinevust ei ilmnenud, kuid oluliseks osutus see, et valesti vastanud uuritavate hulk oli erinevate küsimuste korral oluliselt suurem erikooli noormeeste hulgas võrreldes tavakooli poistega. Autori arvates võib tulemus tulla sellest, et erikooli noormehed on läbi praktilise kogemuse enam kuulnud erinevatest rasestumisvastastest vahenditest ja nad oletavad, et nad teavad nende mõju suguhaigustele, kuid samas puudub neil adekvaatne info, mida tavakooli noormehed on saanud läbi kooli seksuaalkasvatuse. Teadmised seksuaalvahekorraga seonduvast leidis kinnitust impotentsuse ja turvaseksi küsimuste puhul, mille järgi on teadmised paremad erikooli poistel võrreldes tavakooli noormeestega.

Uurimistulemuste taga võib jällegi olla erikooli noormeeste laiem repertuaar seksuaalkäitumises ja -kogemustes. Seksuaalväärkohtlemisega seonduv hüpotees kinnitust ei leidnud. See võib tuleneda asjaolust, et uurimuses oli antud teemat liiga kitsalt käsitletud (kaks küsimust: mis vanusest nooremaga on seksuaalvahekorda astumine kriminaalkorras karistatav, mida tähendab intsest). Lähutavalt seksuaalkasvatuse teemadest inimeseõpetuse ainekavas on seksuaalvägivald üks vähem käsitletud teemadest ning seega tuleb välja, et kooli poolt pakutaval seksuaalkasvatusel võib olla tulemuste mõjutamisel väike roll.

Kolmas hüpotees oli, et erikooli noormeestel on võrreldes tavakooli poistega konservatiivsemad hoiakud seksuaalväärkohtlemise kohta ja liberaalsemad hoiakud seksuaalsuhete loomise vastu. Hoiakute puhul hüpotees suures osas kinnitust ei leidnud. Võib arvata, et kooli seksuaalkasvatusel ei ole olnud eri- ja tavakooli noormeestele nii suurt mõju nagu autor oletas. Statistiline oluline erinevus ilmnes vaid ühe väite puhul, millele tuginedes saab öelda, et tavakooli noormehed olid võrreldes erikooli poistega konservatiivsemate hoiakutega naiste iluideaali suhtes (väide: noormeestele meeldivad suurte rindadega tüdrukud). Oletuslikult võib erinevus tuleneda sellest, et erikooli noormehed on enam olnud erinevates lähisuhetes ja seega on ka liberaalsemate hoiakutega soorollide suhtes, tavakooli poisid võivad aga soorollidega seonduvalt olla rohkem mõjutatud meedia poolt pakutavast, mis viitab puudustele kooli poolt pakutava seksuaalkasvatuse sisu osas.

Töö praktiline väärtus ja piirangud

Käesolev uurimistöö võiks olla kasulik nii neile, kes on seotud koolipõhise seksuaalkasvatuse planeerimisega riiklikul tasandil, kui ka neile, kes ise on seksuaalkasvatuse andja rollis koolis. Tulemustest selgub, kuidas eri- ja tavakooli noormehed ise hindavad kooli seksuaalkasvatust, millised on nende teadmised ja hoiakud seksuaalsusega seotud teemadel ning mida peaks uuritavate hinnangul kooli seksuaalkasvatuses muutma, et see täidaks paremini oma eesmärgi. Kuna eelnevalt ei ole Eestis uuritud kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kooli noormeeste hinnanguid kooli seksuaalkasvatuse kohta ja neid võrreldud tavakooli poiste arvamustega, siis on loodetavasti käesolevast magistriltööst abi uurijatele, kes selle valdkonna vastu huvi tunnevad.

Töö piirangutena võib käsitleda erikooli poiste väikest arvu ning pilootuuringu puudumist erikooli õpilaste hulgas. Uurimuses saadud tulemused ei ole üldistatavad kõikidele kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kooli ja tavakooli õpilastele. Üldistuste tegemisel peab arvestama, et antud uurimuses osalesid ainult eesti õppekeelega koolide teatud klasside noormehed.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Aasvee, K., Maser, M. (2009). Ülevaade Eestis 2001/2002. ja 2005/2006. õppeaastal toimunud kooliõpilaste tervisekäitumise uuringutest (HBSC uuring) teiste riikide taustal. *Eesti Arst*, 88(6), lk390-lk401.
2. Adams, G. (eds.) (2000). Adolescent development: The essential reading. *Retrospective Survey of Parental Marital Relations and Child Reproductive Development*, Blackwell Publishers, pp35 – pp54.
3. Alaealise mõjutusvahendite seadus (1998). RT I, 17, 264.
4. Albarracin, D., Gilette, JC., Earl, AN., Glasman, LR., Durantini, MR., Ho, MH. (2005). A test of major assumptions about behavior change: a comprehensive look at the effects of passive and active HIV-prevention interventions since the beginning of the epidemic. Department of Psychology, University of Florida, Gainesville. Külastatud 10. jaanuaril 2010, aadressil <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed>
5. Bennett, S., Assefi, N. (2005). School-based pregnancy prevention programs: a systematic review of randomized controlled trials. *Journal of Adolescent Health*, 36, pp72-pp81.
6. Bergman, Y. (2004a). *Breaking through: A Guide to Sexual and Reproductive Health and Rights*. Stockholm: Norra Skane Offset.
7. Bergman, Y. (2004b). *Passion for Rights. Ten years of fighting for sexual and reproductive health*. Stockholm: Norra Skane Offset.
8. Blake, SM., Ledsky, R., Goodenow, C., Sawyer, R., Lohrmann, D., Windsor, R. (2003). Availability Programs in Massachusetts High Schools: relationships with condom use and sexual behavior. *American Journal of Public Health*, 93(6), pp955-pp963.
9. Burack, R. (1999). Teenage sexual behaviour: attitudes towards and declared sexual activity. *The British Journal of Family Planning*, 24, pp145-pp148.
10. Centerwall, E. (1996). *Love! You can really feel it, you know!* Stockholm: Swedish National Agency of Education.
11. Centerwall, E. (2000). *Sexuality education to adolescent boys*. Reports on sexuality and reproduction. No 1. Stockholm: Swedish Association for Sex Education (RFSU).

12. Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2000). *Research Methods in Education*. Routledge, Falmer, London and New York.
13. Currie, C., Samdal, O., Boyce, W., Smith, R. (eds) (2001). *Health Behaviour in School-aged Children: a WHO Cross-National Study (HBSC)*, Research Protocol for the 2001/2002 Survey. Child and Adolescent Health Research Unit (CAHRU), University of Edinburgh, külastatud 12.mai, 2010, aadressil <http://www.hbsc.org/countries.html>
14. DeLamater, J., MacCorquodale, P. (1979). *Premarital sexuality: attitudes, relationships, behavior*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
15. Eesti meditsiiniline sünniregister ja raseduskatkestusandmekogu (2010). *Tervise Arengu Instituudi kodulehekülj.*: külastatud 6. juunil, 2010, aadressil <http://tai.ee/?id=2369>
16. Edgardh, K. (1999). *Adolescent sexuality and sexual abuse. A Swedish Perspective*. Doktoriväitekirj. Stockholm: Karolinska Institute.
17. Edgardh, K. (2000). Sexual behaviour and early coitarche in a national sample of 17 years old Swedish girls. *Sexually Transmitted Infections*, 76, pp98-pp102
18. Edovald, T. (2009). Delinkventse käitumise levik Eesti tavakoolide 5.-9.klasside noorukite seas. Kokkuvõte uurimistulemustest http://www.lastekaitseliit.ee/public/raport_LL.pdf
19. Farrington, D. P., Coid, J. W. (Eds.). (2003). *Early prevention of adult antisocial behaviour*. New York: Cambridge University Press.
20. Fitzgerald, R. (2003). *An examination of sex differences in delinquency* (research paper). Ottawa, Canada: Canadian Centre for Justice Statistics, Statistics Canada.
21. Fomotskin, K. (2009). *Seksuaalhariduse teemad ja sooline diskursus põhikooli II ja III kooliastme inimeseõpetuse õpikutes 2008/2009 õppeaastal*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool
22. Forsberg, M. (2000). *Adolescent sexuality in Sweden – A research review 2000*. Stockholm: Swedish National Institute of Public Health.
23. Gall, M., Borg, W.R., Gall, J.P. (1996). *Educational Research An Introduction*. Pearson. International Edition.

24. Giordano, P. C., Cernkovich, S. A. (1997). Gender and antisocial behaviour. In D. M. Stoff, J. Breiling & J. D. Maser (Eds.), *Handbook of antisocial behaviour* (pp496-pp510). New York: John Wiley & Sons.
25. Gümnaasiumi riiklik õppekava (2010), RT I, 6, 21
26. Haldre, K. (2009). *Noorte naiste seksuaaltervis ja -käitumine Eestis*. Doktoritöö. Tartu Ülikool.
27. Hauser, D. (2004). *Five Years of Abstinence Only Until Marriage Education: Assessing the Impact*. Washington, D.C.: Advocates for Youth.
28. Hurlock, E. B. (1967). Adolescent development. *Sex interests and behavior. Sex values and sex roles* (pp500–pp579). London: McGraw – Hill.
29. IPPF (2006). *International Planned Parenthood Federation Framework for Comprehensive Sexuality Education*. Külastatud 12. mail, 2010, aadressil <http://www.ippf.org/NR/rdonlyres/CE7711F7-C0F0-4AF5-A2D5-1E1876C24928/0/ComprehensiveSexEducation.pdf>
30. IPPF European Network (2006). *Sexual Education in Europe. A reference guide to policies and practices*. Knerr, W (Edit). Brussels: IPPF European Network.
31. Jensen, G. F., Eve, R. (1976). Sex differences in delinquency: An examination of popular sociological explanations. *Criminology*, 13(4), pp427-pp448.
32. Kagadze, M., Kiivit, R., Kull, M., Part, K. (2005). *Seksuaalkasvatuse õpetajaraamat II ja III kooliastmele*. Kull, M., Part, K. (Toim.) Tallinn: Tervise Arengu Instituut
33. Karu, H. (2003). *Koolitasandi seksuaalharidusliku tervisedendustöö ülevaade ning arendamise strateegilised põhimõtted*. Magistritöö. Tallinna Ülikool
34. Kim, K., Smith, P. K. (2000). Adolescent development: The essential reading. *Retrospective Survey of Parental Marital Relations and Child Reproductive Development*. (pp35 – pp54) Blackwell Publishers.
35. Kontula, O., Meriläinen, J. (1988). Nuorten kymSYminen seurusteluun ja seksuaalisuuten. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Sarja tutkimukset. 9/1988, Helsinki
36. Kosunen, E. (1993). Teini-ikäisten raskaudet ja ehkäisy. Sytokes Raportteja. Yvaskylä.
37. Kull, M. (2003). *Seksuaalkasvatus ja HIV/AIDSi temaatika käsitlemine koolides: probleemid ja võimalikud lahendused*. Tallinn: Eesti Tervisekasvatuse Keskus.

38. Kõiv, K. (2001). Väärkohtlemise erinevate liikide esinemissagedus ja nendesse suhtumine antisotsiaalse käitumisega ja kontrollgruppi kuuluvatel noorukitel. Kõiv, K. (Toim.). *Antisotsiaalse käitumisega õpilased: artiklite kogumik I* (lk43 - lk52). Tartu: VALI trükikoda.
39. Kõiv, K. (2003). *Measurement of self-report delinquency of three Estonian male adolescent samples: Prison inmates, training school pupils and control group*. Changing education in a changing society: Teachers, students and pupils in learning society (pp262 - pp268). Riga: University of Latvia.
40. Lennerhed, L. (1995). *Sexuality education in schools – the Swedish debate in a historical perspective. Reports on Sexuality and Reproduction. No.1*. Stockholm: Swedish Association for Sex Education.
41. Loeber, R., Farrington, D. P., Stouthamer-Loeber, M., & Van Kammen, W. B. (1998). *Antisocial behaviour and mental health problems: Explanatory factors in childhood and adolescence*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
42. Loyd, C. (2006). *Schooling and adolescent reproductive behavior in developing countries. Background paper to Public Choices, Private Decisions: Sexual and Reproductive Health and the Millennium Development Goals*. UN Millennium Project.
43. Lõhmus, L., Trummal, A. (2005). *HIVi temaatikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas*. Uurimusraport. Tallinn: OÜ Dada AD
44. Lõhmus, L., Trummal, A. (2007). *HIVi temaatikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas*. Uurimusraport. Tallinn: OÜ Dada AD
45. Lõhmus, L., Trummal, A., Harro, M. (2003). *HIV/AIDSi temaatikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas*. Uurimusraport. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
46. Markina, A., Šahverdov-Žarkovski, B. (2006). *Eesti alaealiste hälbiv käitumine*. Tallinn, Estonia: Tartu Ülikooli Õigusinstituut, Justiitsministeerium.
47. Marston, C., King, E. (2005). Factors that shape young people`s sexual behaviour: a systematic review. *Lancet*, 2006 (368), pp1581–pp1586
48. Masters, WH., Johnson, VE., Kolodny, RC. (1995). *Human sexuality*. New York: HarperCollins College Publisher Inc.

49. Nilsson, A., Sandström, B. (2001). *The best thing is getting to know what others think. A summary of a quality assessment of sex education in 80 Swedish schools.* Stockholm: Swedish National Agency of Education.
50. Panchaud, C., Singh, S., Feivelson, D., Darroch, J. E. (2002). Sexually Transmitted Diseases Among Adolescents in Developed Countries. *Family Planning Perspectives*, 32(1), pp24-pp32, pp45.
51. Papp, K. (1998). Noorte seksuaalne küpsemine. Tartu.
52. Papp, K., Part, K., Tõrik, S. (2001). KISS-noorsoouuring 1999. Tallinn: Eesti Pereplaneerimise Liit.
53. Part, K. (2006). Seksuaalkasvatus Eestis. Poolamets, O., Haavio-Mannila, E., Kontula, O., Haldre, K (Koost.). Luhaäär, I. (Toim). *Seksuaalsus Eestis. Ajalugu. Tänapäev. Arengud..*(lk57-lk66). Tallinn: Tänapäev.
54. Part, K., Laanpere, M., Rahu, K., Haldre, K., Rahu, M., Karro, H. (2007). *Eesti naiste tervis: seksuaal- ja reproduktiivtervis, tervisekäitumine, hoiakud ja tervishoiuteenuste kasutamine.* Uurimisaruanne. Tartu Ülikooli Naistekliinik: Tartu Ülikooli Kirjastus.
55. Põhi- ja keskhariduse riiklik õppekava (1996). RT I, 65 – 69, 1201.
56. Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava (2002). RT I, 20, 116.
57. Põhikooli riiklik õppekava (2010). RT I, 6, 22
58. Ross, D., Dick, B., Ferguson, J. (eds).(2006). *Preventing HIV/AIDS in young people: a systematic review of the evidence from the developing countries.* Geneva: WHO
59. Salla, J., Tamm, K. (2009). Alaealistega seotud kuritegevus. Justiitsministeerium (Toim.), Kuritegevus Eestis 2008.Tallinn: Justiitsministeerium.
60. Singh, S., Darroch, J. E.(2000). Adolescent Pregnancy and Childbearing: Levels and Trends in Developed Countries. *Family Planning Perspectives*, 32(1), pp14-pp23.
61. Speizer I S, Magnani R J, Colvin C E. (2003). The effectiveness of adolescent reproductive health interventions in developing countries: a review of the evidence. *Journal of Adolescent Health*, 33(5), pp324-pp348.
62. Steinberg, L. (1989). Adolescence. *Adolescent Sexuality.* McGraw-Hill Publishing Company, pp228 – pp252.

63. Stoff, D. M., Breiling, J., & Maser, J. D. (Eds.). (1997). *Handbook of antisocial behaviour*. New York: John Wiley & Sons.
64. Suurorg, L., Kaldmäe, P., Sirge, V., Valvas, T., Kannas, L., Tynjälä, J. (1995). Kooliõpilaste seksuaalalased teadmised, seksuaalkäitumine, informeeritus HIV/AIDSist ning mõningaid sotsialiseerumise aspekte. *Eesti Arst*, 2, lk119-lk122.
65. Tiko, A., Rannala, I.-E. (2006). Käitumisraskustega noored ja neile kohaldatud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides. Justiitsministeerium.
66. Trummal, A., Lõhmus, L., Rüütel, K. (2008). *HIV – valdkonna tegevus Eestis 2006. ja 2007. aastal*. Tervise Arengu Instituut. Tallinn: Folger Art AS.
67. UNAIDS (2009). *AIDS Epidemic update. December 2009*. Külastatud 25. mail, 2010, aadressil http://data.unaids.org/pub/Report/2009/jc1700_epi_update_2009_en.pdf
68. UNAIDS (2010). *Reports on the global HIV/AIDS epidemic. Joint United Nations Programme on HIV/AIDS*, Switzerland. Külastatud 6. mail, 2010, aadressil <http://unaids.org/en>
69. UNESCO (2009). *International Technical Guidance on Sexuality Education: An evidence-informed approach for schools, teachers and health educators*. Külastatud 25. mail, 2010, aadressil <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001832/183281e.pdf>
70. Visser, AP., Bilsen, P. (1994). Effectiveness of sex education provided to adolescent. *Patient Educ Couns*, 23, pp147-pp160.
71. WAS (2008). *Sexual Health for the Millennium. A Declaration and Tehnical Document*. Chapter 4: Provide Universal Access to Comprehensive Sexuality Education and Information (pp75 – pp85). Minneapolis, MN, USA: World Association for Sexual Health. Külastatud 10. jaanuaril 2010, aadressil [http://www.worldsexology.org/sites/default/files/Millennium%20Declaration%20\(English\).pdf](http://www.worldsexology.org/sites/default/files/Millennium%20Declaration%20(English).pdf)
72. WHO (2002). *Adolescents friendly health services. An agenda for change*. Külastatud 16. jaanuaril, 2010, aadressil http://whqlibdoc.who.int/hq/2003/WHO_FCH_CAH_02.14.pdf
73. Winborg, M. (2001). *Sexuality and rights. Sexuality importance to health and welfare – analysis by the Swedish Association for Sex Education. Second Edition*. Norway: Skane Offset.

LISA 1. Ankeet (õiged vastused on alla joonitud)

Hea õpilane!

Hoiad enda käes küsimustikku, mille eesmärk on välja selgitada sinu vanuste noorte arvamus suhete, armastuse ja seksuaalsuse kohta. Küsimustik on anonüümne. Sinu nime ei küsita, kuid sugu ja vanus on oluline andmete töötlemisel. Kõiki vastuseid kasutatakse ainult teadusliku töö eesmärgil ja seetõttu on väga oluline, et vastad ausalt.

Head vastamist!

1. Tõmba palun ring ümber õiget vastust tähistavale numbrile. Olen 1 poiss 2 tüdruk

2. Kirjuta palun vastus punktiirile. Olen aastane

3. Milliseid teemasid oled kuulnud koolitunnis?

Tõmba palun ring ümber sinu arvates sobivat vastusevarianti tähistavale numbrile.

Võid märkida ära mitu vastust

1. Abi saamise võimalused	13. Seksuaalsus
2. Abielu ja kooselu	14. Seksuaalvahekord
3. Abort	15. Seksuaalvähemused
4. Armastus ja armumine	16. Soorollid
5. Murdeiga	17. Suguelundite anatoomia ja füsioloogia
6. Pornograafia	18. Sugulisel teel levivad haigused
7. Prostitutsioon	19. Suhted
8. Rasestumisvastased vahendid	20. Sõprus
9. Seksuaalkäitumine	21. Tunded
10. Seksuaalne sõnavara	22. Viljastumine, rasedus ja lapse sünd
11. Seksuaalne väärkohtlemine	23. Muu (mis?).....
12. Seksuaalsed õigused	

4. Millistest seksuaalkasvatuse teemadest sooviksid rohkem teada saada?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Millisel määral on seksuaalkasvatus koolis täitnud sinu arvates alljärgnevaid eesmäärke? Iga eesmärgi puhul tõmba palun ring ümber ühele numbrile antud skaalal .
1 (ei ole) 2 (vähe) 3 (keskmiselt) 4 (enamasti) 5 (täielikult)

1.	Arendada suhtlemisoskust suhetes	1	2	3	4	5
2.	Arendada vastustustundlikku käitumist seksuaalsuhetes	1	2	3	4	5
3.	Kujundada väärtushinnanguid seoses seksuaalsusega	1	2	3	4	5
4.	Toetada positiivset suhtumist seksuaalsusesse	1	2	3	4	5
5.	Tõsta inimese eneseväärikustunnet	1	2	3	4	5
6.	Tõsta inimeste tolerantsust seksuaalvähemuste suhtes	1	2	3	4	5
7.	Tõsta teadlikkust keha muutustest ja funktsioonidest	1	2	3	4	5
8.	Tõsta teadlikkust lähedussuhete olulisusest	1	2	3	4	5
9.	Tõsta teadlikkust sugulisel teel levivatest haigustest	1	2	3	4	5
	Tõsta teadlikkust rasestumisvastastest vahendites	1	2	3	4	5
10.	Tõsta teadlikkust seksuaalsetest õigustest	1	2	3	4	5
11.	Tõsta teadlikkust tunnete tähtsusest suhetes	1	2	3	4	5

6. Millised muutused murdeas on poistel ja tüdrukutel sarnased? Tõmba palun ring ümber sinu arvates sobivat vastust tähistavale numbrile. Võid märkida mitu vastust

1. Häälemurre
2. Karvastiku kasv
3. Keha propotsioonide muutumine
4. Rindade areng
5. Suguküpseks saamine
6. Mul ei ole teadmisi sellest

7. Millal saab tüdruk suguküpseks? Märki ainult üks vastus!

1. Kui ta saab 16. aastaseks
2. Kui tal arenevad rinnad
3. Kui tal hakkavad kasvama häbemekarvad
4. Kui tal on toimunud menstruatsioon
5. Pärast esimest vahekorda
6. Mul ei ole teadmisi sellest

8. Millal saab poiss suguküpseks? Märki ainult üks vastus!

1. Kui ta saab 16. aastaseks
2. Kui tal on toimunud häälemurre
3. Kui tal on toimunud iseeneslik seemnepurse
4. Kui tema peenis esimest korda kõvastub
5. Pärast esimest vahekorda
6. Mul ei ole teadmisi sellest

9. Mida tähendab menstruatsioon? Märki ainult üks vastus!

1. Emaka limaskestast paksenemine ja vereeritus tupest
2. Emaka limaskestast õhenemine ja vereeritus tupest
3. Munarakkude küpsemine munasarjades
4. Tupe limaskestast paksenemine ja vereeritus
5. Tupe limaskestast õhenemine ja vereeritus
6. Mul ei ole teadmisi sellest

10. Kuidas arvestatakse menstruatsioonitsükli pikkust?

.....

.....

11. Kuidas arvutada välja päevad, millal on naisel kõige suurem tõenäosus rasedaks jääda?

.....

.....

12. Mida tähendab ovulatsioon? Märki ainult üks vastus!

1. Küpse munaraku irdumine munasarjast
2. Küpse seemneraku irdumine munarakust
3. Munaraku ja seemneraku ühinemine
4. Munaraku pooldumine
5. Seemnerakkude jagunemine
6. Mul ei ole teadmisi sellest

13. Milline on raseduse esimene tunnus? Märki ainult üks vastus!

1. Isu suurenemine
2. Kõhu suurenemine
3. Meeleolu muutused
4. Menstruatsiooni ärajäämine
5. Rindade suurenemine
6. Mul ei ole teadmisi sellest

14. Millised on mehe suguelundid? Võid märkida ära mitu vastust

1. <u>Eesnähk</u>	11. Munajuhad
2. <u>Eesnääre</u>	12. <u>Munandid</u>
3. Emakas	13. Munasarjad
4. Häbemekarvad	14. Neitsinahk
5. Häbememokad	15. <u>Peenis</u>
6. Kliitor	16. Pärak
7. <u>Kubemekarvad</u>	17. <u>Seemnejuhad</u>
8. <u>Korgaskeha</u>	18. <u>Seemnepõieke</u>
9. Kusepõis	19. Tupp
10. <u>Kusitiava</u>	20. Mul ei ole teadmisi sellest

15. Mida tähendab peenise erektsioon? Märki ainult üks vastus!

- 1 Munandite allalaskumine
- 2 Naudingutunne seksuaalvahekorra ajal
- 3 Seemnerakkude lagunemine
- 4 Vere valgumine peenisesse ja selle kõvastumine
- 5 Vere äravool peenisest ja selle kõvastumine
- 6 Mul ei ole teadmisi sellest

16. Mida tähendab impotentsus? Märki ainult üks vastus!

- 1 Mehel ei eritu munarakke
- 2 Mehel ei eritu seemnerakke
- 3 Mehel ei valmi enam seemnerakke
- 4 Peenis ei kõvastu
- 5 Peenise järsk suurenemine
- 6 Mul ei ole teadmisi sellest

17. Kuidas levib HI-viirus? Võid märkida ära mitu vastust

- 1 Emalt lapsele raseduse ajal või sünnitusega
- 2 Kasutades samu joogi- ja toidunõusid
- 3 Kätlemisel
- 4 Vere kaudu
- 5 Sugulisel teel
- 6 Suudlemisel
- 7 Sääsehammustusega
- 8 Mul ei ole teadmisi sellest

18. Millised rasestumisvastased vahendid kaitsevad suguhaiguste eest?

- Märki ainult üks vastus!
- 1 Kondoom
 - 2 Rasestumisvastased plaastrid
 - 3 Rasestumisvastased süstid
 - 4 Rasestumisvastased tabletid
 - 5 SOS tabletid
 - 6 Spiraal
 - 7 Tuperõngas
 - 8 Mul ei ole teadmisi sellest

19. Kas sa tead, kuidas kasutada rasestumisvastaseid tablette?

- 1 Jah.Kuidas?
.....
.....
.....
- 2 Mul ei ole teadmisi sellest
.....
.....

20. Kas sa tead, kuidas kasutatakse kondoomi?

1 Jah.Kuidas?

.....

.....

.....

2 Mul ei ole teadmisi sellest

21. Mida tähendab turvaseks? Märki ainult üks vastus!

- 1 Enese ja partneri kaitsmine sugulisel teel levivate haiguste ja soovimatu raseduse eest
- 2 Enese kaitsmine sugulisel teel levivate haiguste eest
- 3 Partneri kaitsmine sugulisel teel levivate haiguste eest
- 4 Rasestumisvastaste vahendite tarvitamine
- 5 Valida seksuaalvahekorda astumiseks turvaline koht
- 6 Mul ei ole teadmisi sellest

22. Mida tähendab viljastumine? Märki ainult üks vastus!

- 1 Munarakkude küpsemine munasarjades
- 2 Munaraku ja seemneraku ühinemine
- 3 Munaraku liikumine munajuhas
- 4 Seemnerakkude küpsemine munandites
- 5 Seemneraku liikumine seemnejuhas
- 6 Mul ei ole teadmisi sellest

23. Mida tähendab orgasm? Märki ainult üks vastus!

- 1 Iseeneslik seemnepurse
- 2 Munaraku ja seemneraku ühinemine
- 3 Nauding
- 4 Peenise kõvastumine
- 5 Seemneraku liikumine munajuhas
- 6 Mul ei ole teadmisi sellest

24. Mida tähendab masturbeerimine? Märki ainult üks vastus!

- 1 Flirtimine
- 2 Kunstlik viljastamine
- 3 Misjonäriasendis seksuaalvahekord
- 4 Seksuaalvahekorras olemine
- 5 Suguelundite hellitamine
- 6 Mul ei ole teadmisi sellest

25. Mis vanusest noorema isikuga on seksuaalvahekord kriminaalkorras karistatav?

Märgi ainult üks vastus!

- 1 Kui mõlemad on nõus, siis ei saa karistada
- 2 Noorem kui 14 aastane
- 3 Noorem kui 16 aastane
- 4 Noorem kui 18 aastane
- 5 Sellist karistust ei olegi
- 6 Mul ei ole teadmisi sellest

26. Mida tähendab intsest? Märgi ainult üks vastus!

- 1 Esimene seksuaalvahekord
- 2 Kondoomita seksuaalvahekord
- 3 Seksuaalvahekorda astumine alaealisega
- 4 Seksuaalvahekorda astumine sugulasega
- 5 Seksuaalvahekord omasooliste vahel
- 6 Mul ei ole teadmisi sellest

27. Kes on transseksuaal? Märgi ainult üks vastus!

- 1 Inimene, kes ei suuda saada seksuaalset rahuldust
- 2 Inimene, kes kannab vastassugupoole riideid
- 3 Inimene, kes on hüperseksuaalne
- 4 Inimene, kes soovib oma bioloogilist sugu muuta
- 5 Inimene, kes tunneb seksuaalset külgetõmmet laste vastu
- 6 Mul ei ole teadmisi sellest

28. Kes on homoseksuaalne inimene? Märgi ainult üks vastus!

- 1 Inimene, kellel esinevad seksuaalsed häired
- 2 Inimene, kes tunneb seksuaalset külgetõmmet omasooliste inimeste vastu
- 3 Inimene, kes tunneb seksuaalset külgetõmmet vastassooliste inimeste vastu
- 4 Mees, kes armastab mehi
- 5 Naine, kes armastab naisi
- 6 Mul ei ole teadmisi sellest

29. Millisel määral oled alljärgnevate väidetega nõus?

Iga lause puhul tõmba palun ring ümber ühele numbrile antud skaalal.

1 (ei ole nõus) 2 (vähe nõus) 3 (keskmiselt nõus) 4 (enamasti nõus) 5 (täielikult nõus)

1)	Aborti teinud tüdruk on ise selles süüdi, et rasedaks jäi	1	2	3	4	5
2)	Armastust peab esimesena avaldama noormees	1	2	3	4	5
3)	Eneserahuldamine aitab enda keha paremini tundma õppida	1	2	3	4	5
4)	Esimese seksuaalvahekorra järgselt ei jää rasedaks	1	2	3	4	5
5)	HIV positiivne õpilane peaks teistele enda haigusest rääkima	1	2	3	4	5
6)	HIV positiivne õpetaja ei tohiks koolis töötada	1	2	3	4	5
7)	Homoseksuaalsed inimesed on ühiskonnale häbiplikiks	1	2	3	4	5
8)	Igal ühel on õigus nautida oma seksuaalsust	1	2	3	4	5
9)	Igal ühel on õigus saada teavet seksuaalkasvatusest	1	2	3	4	5
10)	Igal ühel on õigus olla kaitstud soovimatu raseduse, suguhaiguste, seksuaalväärkohtlemise eest	1	2	3	4	5
11)	Inimene saab alati ise aru, kui ta on nakatunud suguhaigusesse	1	2	3	4	5
12)	Kondoomi peab kaasas kandma ainult poiss	1	2	3	4	5
13)	Kõik seksuaalvahekorrad peavad lõppema orgasmiga	1	2	3	4	5
14)	Mehed on alati seksiks valmis	1	2	3	4	5
15)	Mida suurem peenis seda suurem nauding seksuaalvahekorras	1	2	3	4	5
16)	Muutused murdeas toimuvad kõikidel samaaegselt	1	2	3	4	5
17)	Noormeestele meeldivad suurte rindadega tüdrukud	1	2	3	4	5
18)	Partneri soov kasutada kondoomi näitab seda, et ta ei usalda sind	1	2	3	4	5
19)	Pornograafilistes filmidest näidatakse tõelist seksuaalvahekorda	1	2	3	4	5
20)	Prostituut naudib oma keha müümist	1	2	3	4	5
21)	Rasestumisvastastest vahenditest peavad teadma ainult tüdrukud	1	2	3	4	5
22)	Seksuaalkasvatuse alased teadmised peavad tulema ainult kodust	1	2	3	4	5
23)	Seksuaalsus võrdub seksiga	1	2	3	4	5
24)	Seksuaalvahekorda võib astuda alles püsisuhtes	1	2	3	4	5
25)	Süütusest tuleb võimalikult varakult lahti saada	1	2	3	4	5
26)	Tunnetest rääkimine on suhtes oluline	1	2	3	4	5
27)	Tüdrukul ei sobi seksist keelduda, kui seda tahab tema noormees	1	2	3	4	5
28)	Väljakutsuvalt riides tüdruk on ise selles süüdi, kui keegi teda kuritarvitab	1	2	3	4	5

LISA 2. Intervjuu

Soovin Sinuga vestleda ühe teemaga seoses koolis, mis puudutab inimese seksuaalsust - nimelt, seksuaalkasvatusest koolis. Saan aru, et see on väga isiklik teema, aga sooviksin väga, et sa oma arvamusi ja hinnanguid jagaksid. Intervjuu on anonüümne. Sinu nime ma ei küsi ja vanus on oluline andmete töötlemisel.

Kõiki vastuseid kasutatan ainult teadusliku töö eesmärgil ja seetõttu on väga oluline, et vastad ausalt. Õigeid ja valesid vastuseid ei ole. Kõige olulisem on see, mida Sina arvad. Kui sa ei soovi mõnele küsimusele vastata, siis võid vastamisest keelduda.

1. Tuleta palun meelde, milliste ainete õpetajad käsitlesid tunnis inimese seksuaalsusega seonduvaid teemasid. Mõttele oma viimase kooli peale, kus sa käisid.
2. Milliseid teemasid seoses inimese seksuaalsusega aineõpetajad sinu viimases koolis käsitlesid?
3. Tuleta palun meelde, kas klassijuhataja käsitles inimese seksuaalsusega seonduvaid teemasid
4. Milliseid teemasid klassijuhataja sinu viimases koolis seoses inimese seksuaalsusega käsitles?
5. Kas inimese seksuaalsust puudutavate teemade kohta said sa infot mõne teise inimese käest oma viimases koolis? Kes see inimene oli? Millist teemat ta käsitles?
6. Mis sa arvad, kas seksuaalkasvatus koolis on vajalik või mitte? Põhjenda palun miks?
7. Milliseid teemasid peaks seksuaalkasvatuses koolis rohkem käsitlema? Põhjenda palun miks?
8. Mida sa arvad, mida peaks koolis kõige rohkem muutma, et kõik õpilased saaksid vajalikud teadmised inimese seksuaalsuse kohta?

LISAKÜSIMUSED:

9. Kust saad veel seksuaalkasvatusega seotud infot?
10. Kuidas sulle tundub, kas poistele ja tüdrukutele tuleks seksuaalsusega seotud teemadel eraldi rääkida või mitte? Põhjenda palun miks
11. Kuidas sulle tundub, milline peaks olema see inimene, kes noortega seksuaalsusega seotud teemadel räägib?

Soovid sa ise veel midagi lisada?
Kui vana sa oled?

Aitäh sulle, et olid nõus oma mõtteid avaldama

LISA 3. Noormeeste vastused intervjuu küsimustele kategooriate ja üksikvastuste lõikes

E – erikooli poisid (n=11) T – tavakooli poisid (n=29)

1. Tuleta palun meelde, milliste ainete õpetajad käsitlesid tunnis inimese seksuaalsusega seonduvaid teemasid. Mõtle oma viimase kooli peale, kus sa käisid.

Inimeseõpetuse õpetajad

Inimeseõpetuse õpetaja (E5; T23)

Terviseõpetuse õpetaja (E3;T1)

Suhtlemisõpetuse õpetaja (E1)

Psühholoogia õpetaja (T1)

Bioloogia õpetajad

Loodusõpetus (E1; T3)

Bioloogia (E2; T11)

Teised aineõpetajad

Matemaatika õpetaja (E1)

Ajalooõpetaja (E1; T3)

Ühiskonnaõpetuse õpetaja (E2)

Eesti keele õpetaja (T4)

Kunstiõpetuse õpetaja (T1)

2. Milliseid teemasid seoses inimese seksuaalsusega aineõpetajad sinu viimases koolis käsitlesid?

Seksuaalsuse tähendus ja sõnavara

Seksuaalsusesse rääkimine eri ajastutel eesti keeles (T1), ajaloos (T2),

Seksuaalsusest inimeseõpetuses (T2)

Suhtumisest inimeseõpetuses (T1)

Eesti keeles rääkis õpetaja oma kogemustest, ta oli noor ja püüdis niimoodi meid õppima innustada läbi isiklike näidete (T1)

Suguelundite anatoomia ja füsioloogia

Suguelunditest inimeseõpetuses (E2; T2), bioloogias (T3), loodusõpetuses (T1)

Inimese kehaehitusest inimeseõpetuses (E1), loodusõpetuses (T1), ajaloos (E1)

Anatoomiast ja füsioloogiast bioloogias (T3), loodusõpetuses (T1)

Murdeiga

Keha arenemisest suhtlemisõpetuses (E1), bioloogias (T1)

Inimese elukaarest inimeseõpetuses (T1)

Murdeest inimeseõpetusest (T9), bioloogias (T1)

Suhted ja tunded

Suhtest inimeseõpetuses (E3; T6), suhtlemisõpetuses (E1)

Tunnetest inimeseõpetuses (E1; T2), suhtlemisõpetuses (E1), eesti keeles (T1)

Armastusest inimeseõpetuses (E1, T1)

Armumisest inimeseõpetuses (T1)

Sõprusest inimeseõpetuses (T1)
Kooselust eesti keeles (T1)
Suhtlemisest inimeseõpetuses (T1)

Viljastumine ja rasedus

Seksuaalvahekorra inimeseõpetuses (E1; T3)
Seksuaalsetest võtetest terviseõpetuses (T1)
Seksuaalvahekorda astumise vanusest eesti keeles (T1), inimeseõpetuses (T1)
Viljastumisest bioloogias (T2), inimeseõpetuses (T1)
Loote arengust bioloogias (T1)
Rasedusest bioloogias (T1)
Lapse saamisest inimeseõpetuses (T1)
Menstruatsioonitsüklist bioloogias (T1)

Sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks

Turvaseksist inimeseõpetuses (E3, T8), eesti keeles (T1)
AIDSist inimeseõpetuses (E1; T1)
HIVist inimeseõpetuses (T2)
Suguhaigustest inimeseõpetuses (T10), bioloogias (T4)
Konoomidest inimeseõpetuses (E1; T4), bioloogias (T2)
Rasestumisvastastest vahenditest inimeseõpetuses (E3; T3)
Kaitsevahenditest bioloogias (T2), inimeseõpetuses (T3)

Seksuaalne väärkohtlemine

Prostitutsioonist ajaloos (T1)
Soolisest diskrimineerimisest ajaloos (T1)
Pedofiilidest inimeseõpetuses (T1)
Vägistamisest inimeseõpetuses (T1)

Abi saamise võimalused

Abi saamise võimalustest inimeseõpetuses (T2)

Muud vastused

Inimeseõpetuses, klassis oli meil päris palju, kes olid tarvitanud narkootikume (E1)
Eesti keeles on vahel õpikutest näha pildid, aga sellest õpetaja ei räägi (T1)
Matemaatika õpetajal oli püsilukk lahti, kõik täiega irvitasi, kui ta aru sai, siis hakkas rääkima – tüdrukud, ärge muretsege kui teil püsilukk lahti jääb jne natuke nagu imelik oli (E1)
Inimeseõpetuses sõltuvusest (T1)
Psühholoogias on räägitud seksisõltuvusest (T1)

3. Tuleta palun meelde, kas klassijuhataja käsitles inimese seksuaalsusega seonduvaid teemasid

EI (E18; T23)

JAH (E1 ;T6)

4. Milliseid teemasid klassijuhataja sinu viimases koolis seoses inimese seksuaalsusega käsitles?

Inimeseõpetuse teemad

Väärkohtlemistest, mida peaks ette võtma, kuidas haigusega käituda (T1)
Turvaseksist, et me ikka hoolsad oleksime (T1)
Klassiekskursiooniga seoses tuleb jutuks see, mis meil seal öösel toimub ja alkoholi teema (T1)
Tüdrukuid tuleb kaitsta, viisakusreegleid, suhetest (T1)

Inimeseõpetuse õpetajast klassijuhataja

Klassijuhataja annabki meile inimeseõpetust, kõik teemad (T2)

Algkooli õpetaja rääkis, kes andis meile kõiki aineid, ka inimeseõpetust (T1)

4 – 6 klassis rääkis mõnikord sellistel teemadel (T1)

Klassijuhataja kui vahendaja rollis

Ta organiseeris, et teised tuleksid rääkima (T1)

Käisime noorte nõustamiskeskuses (T7)

Klassi või kooli üritused

Ei rääkinud, seal olid muud teemad. Mis koolis toimuma hakkab, kuhu ekskursioonile (E1)

Seal räägiti kooliüritustest, klassiekskursioonidest (E2)

Me oleme selline iseseisev klass, klassijuhataja elab Soomes ja me oleme rääkinud ainult ekskursioonidest (T1)

Muud vastused

Kui midagi küsisid, siis pani märkuse (E1)

Ei rääkinud, meil oli mingi uimane klassijuhataja (E1)

Ei ole ühegi sõbraks saanud, ei ole rääkinud (E1)

Ei meenu, sest me tegime rohkem nalja ja eriti ei kuulunud (T1)

Ma ei käinud seal, ma ei käinud eriti koolis (E1)

Ta rääkis sellest, kui tema noor oli ja poistega käis (E1)

5. Kas inimese seksuaalsust puudutavate teemade kohta said sa infot mõne teise inimese käest oma viimases koolis?

EI (E13; T16)

JAH (E6 ;T13)

Kes see inimene oli?

Arstid

Seestpoolt kooli käis ka mingi seksuoloog rääkimas. Ta ise ei olnud õpetaja (E1)

Arstid (T1)

Käisime ise nõustamiskeskuses (T5)

Kooliarst on käinud rääkimas (T1)

Organisatsioonide ja liikumiste esindajad

Karskusselts käis (T1)

Keegi käis väljast poolt koolis, mingi organisatsiooni esindaja (E3, T8)

Punane Rist käis (T1)

Teised noored

Abituriendid (T4)

Üliõpilased (T2)

Millist teemat ta käsitles?

Murdeiga

Tüdrukute ja poiste murdeea muutustest rääkis seksuoloog (E1)

Üliõpilased ja spetsialistid räägivad poiste ja tüdrukute erinevast arengust ja nende suhetest, seksuaalsusest (T1)

Viljastumine ja rasedus

Me käisime eelmises klassis noorte nõustamiskeskuses. Räägiti lapse saamisest (T4)

Sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks

Seksuoloog rääkis tüdrukutest, kuidas rasestuda, olla ettevaatlik ja kondoomidest (E1)

Arst käis ja rääkis kaitsevahenditest, haigustest (T2)

Nõustamiskeskuses räägitakse sellest, kuidas ennast kaitsta (T4)

Keegi käis, näidati seda filmi, turvaseksist ja AIDSist (E2)

Abordist on räägitud ka mingi liikumise poolt (T1)

Mingid vennad käisid rääkimas väljaspool kooli. Rääkisid kaitsevahenditest (E2)

Oma kooli 12ndad on rääkinud suguhaigustest, turvaseksist ja sellistest värkidest (T3)

Meil oli koolis selline üritus, kus räägiti oma raja otsimisest. Siis käisid ühed, ma ei tea, mis koolist ja rääkisid seksist, suguhaigusest, kuidas ennast kaitsta (T1)

Seksuaalne väärkohtlemine

Mingi MTÜ käis, kes rääkis, et elus on midagi muud ka peale pornograafia. Ta seletas ise ka, et oli olnud kunagi pornograafia sõltlane ja kui raske on sellest välja tulla (T4)

Narkootikumidest ja tervislikust eluviisist

Abituriendid on rääkinud narkootikumidest, alkoholist, tubakast (T3)

Kooliarst on rääkinud üldiselt tervisest ja et suitsetamine teeb impotentseks, joomine kahjustab (T1)

Karskusselts käis ja rääkis alkoholist ja sellest, kuidas see mõjub (T1)

Mingi mees tegi narkoloengut (E1)

6. Mis sa arvad, kas seksuaalkasvatus koolis on vajalik või mitte? Põhjenda palun miks?Ei, sest info saab mujalt

Kõige parem kool on elukool (E1)

Tänapäeval on nii palju võimalusi, kuidas infot saada. Vanasti olid sõbrad või keegi rääkis, nüüd on internet, telekas. Seda ma ei arva, et seksuaalõpetus peaks olema õppeaine, mida peaks aastaringselt olema. Noored saavad ka mujalt, aga ma ei tea kui õiget infot. Ma ei usu, et peab olema õppekavas, eraldi õppeainena, kuigi sellised küsitlused on väga head (T1)

Infot saab internetist ja vanematelt (T1)

See on üldine, eriti uut midagi teada ei saa. Sõpradelt saab rohkem infot (T1)

Ei, sest koolis antav õpetus ei ole tõhus

Koolis võetakse asju rohkem naljaga (T1)

Vahel jaotatakse mingeid lipikuid ja kondoomi, koolipingis ma ei näe seda, et peaks mingi värk käima (T1)

Mina olen infot saanud peamiselt kodust, siis koolist. Koolis räägitakse umbes sama juttu, mis kodus, aga kodus räägitakse natuke rohkem ja vabamalt. Koolis on nagu kohustuslik tundides olla (T1)

Jah, sest kooli seksuaalkasvatus annab uusi teadmisi

Aitab natuke asja peale, tead rohkem sellest (E1)

Peaks teadma, kuidas asjad käivad (E1)

Kui sa saad täisealiseks, siis tead ka midagi (E1)

Mõni äkki ei teagi, mis asi see kondoom on, äkki saab siis teada (E1)

Mingidki teadmised peaksid ikka olemas olema. Igal inimesel ei ole võimalik praktikas seda asja teha. Kõikidel ei ole võimalik teadmisi väljastpoolt saada, koolis peaks ikka olema programmis sees (T1)

Et põhiteemad oleksid selged (T1)

Koolis on vaja rääkida, sest mõnel pole sõpru, kellega rääkida või ei ole arvutit, internetti (T1)

Koolis seletatakse asja lahti (T1)

Saad targemaks, algtõed, õpid uusi asju (T6)

On vaja, et inimesed ikka teaksid, mis ümberringi toimub (T2)

Koolis õpid ära ja ongi korras. Koolis saab täpsema info (T19)

Annab aimu suhetest, füsioloogiast (T1)

Et inimesed teaksid, mis värk on, mitte niisama huupi (E1)

Siis teaks, millest hoiduda (E1)

Jah, sest kooli seksuaalkasvatus õpetab hoiduma ohtudest

Aitab hoiduda sellest, et varakult last ei saaks (E1)

Päris pimesi ei ole ka mõtet kedagi kusagile nurka lükata (T1)

Siis inimene teab rohkem, mis teha mingis olukorras (E1)

Hea, et neid asju õpetatakse, siis äkki inimesed ei tee tulevikus lollusi (T1)

Tead, kui midagi juhtub, mida siis teha (T1)

Oskad käituda, kui sa ei taha, et teine rasedaks jääks (T1)

Jah, sest kooli seksuaalkasvatus murrab müüte

Telekas ei ole alati nii, et kõik, mis telekast tuleb on tõsi ja kõik vaatavad seda ja ongi hea. Mingi eeskuju võiks olla (T1)

Koolis saab rohkem teada ja õigeid teadmisi (T1)

Väga palju on vale informatsiooni ja sellepärast ongi sellised küsitlused head (T1)

7. Milliseid teemasid peaks seksuaalkasvatases koolis rohkem käsitlema? Põhjenda palun miks?

Suhted ja tunded

Suhetest (E2)

Tunnetega seotud asjad, et mitte niisama suhetesse hüpata, et peaks olema ikka mingi eriline olukord (T1)

Viljastumine ja rasedus

Seksist (E1)

Kui vanalt, kuidas ja miks on sobilik seksima hakata (T1)

Miks üldse seksida ja millal on õige aeg (T1)

Sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks

Suguhaigused ja ohud, kuidas neid vältida (E2, T3)

Millised tagajärjed võivad olla, kui sa seksid (T1)

HIV levikust (E1)

Rasestumisvastastest vahenditest (E2, T2)

Turvaseksist (E3, T1)

Enda kaitsmisest (T1)

Konoomidest (E1, T1)

Et liiga noorelt last ei saaks (T2)

Soovimatut rasedust ennetada (E1, T1)

Seksuaalsed õigused

Õigused (T1)

Enesekohased ja sotsiaalsed oskused

Rääkida sellest, kuidas keelduda, analüüsioskust, kas asi on seda väärt (T1)

Kuidas käituda erinevates olukordades, et vigu ei tuleks (T1)

Muud vastused

On, aga ma ei taha öelda (E1)

Kõigest räägitakse juba ära (T1)

Kõigest on vaja (E2, T1)

Kõige parem oleks, kui üldse millestki ei räägita, siis saaks puhata (T1)

8. Mida sa arvad, mida peaks koolis kõige rohkem muutma, et kõik õpilased saaksid vajalikud teadmised inimese seksuaalsuse kohta?

Seksuaalsusega seotud teemadest tuleks koolis rohkem rääkida

Minu arvates oli tunde, kus nendest asjadest räägiti liiga vähe, üks kord nädalas ainult, vähe räägiti, aga midagi ikka said teada (E1)

Paar tundi võiks olla, üks kord nädalas või üks kord kuus võiks olla. Nii ei ole mõtet, et iga päev (E1)

Rohkem võiks olla tunde, kus sellest räägitakse (E1, T1)

Terviseõpetust võiks küll rohkem olla, mul ei ole seitsmendast klassist küll midagi meeles (E1)

Põhikooli osas tuleks suurendada inimeseõpetuses seksuaalteadmiste osakaalu, aga samas inimeseõpetus on ühiskonnaõpetusega paralleelne. Praktiliselt õpetatakse ühte ainet, ainult, et erinimede all. Seda küll ei peaks olema, et näiteks kaheksandas klassis oleks ühiskonnaõpetuses läbivalt seksuaalõpetuse teema, pigem las olla see ikka inimeseõpetuses (T1)

Tunde küll ei tohiks juurde teha, aga näiteks klassijuhataja tunni asemel, mis on iga nädal ja mis tihti ära jäävad võiks see olla (T1)

Sellised asju võiks tihedamini olla, näiteks kord kahe kuu tagant. Mõned unustavad, et kogu aeg meeles oleks, lõpuks on asi käes ja siis ei tea, mida teha (T1)

Liiga vähe räägitakse sellest, noored on nii hukka juba läinud, Nad tahavad palju uusi asju proovida (T1)

Peaks olema spetsiaalne tund, eraldi tund selleks (E3, T2)

Inimeseõpetuse tunnis võiks nendest asjadest rohkem rääkida (T2)

Rohkem inimeseõpetuse tunde, et jõuaks rohkem rääkida (T2)

Kui ma oleks vanem, kuskil riigikogus või mujal, siis ma laseks küll teha nii, et koolis õpitaks inimest tundma, kasvõi ühe korra nädalas. Inimeseõpetuses on suhted, perekond, seal on neid teemasid nii vähe (E1)

Kool ise ei saagi midagi muuta, see tuleks kuskilt ülevalt poolt, valitsus, ministeerium vms (T1)

Võiks rohkem seda õpetada, rohkem tunde olla (E1)

Seksuaalsusega seotud teemadest tuleks rääkida põhjalikumalt

Inimeseõpetuses võiks näiteks kuu aega rääkida mingist konkreetsest teemast ja võtta kõik asjad korralikult läbi, mitte lihtsalt möödaminnes, natuke nii ja natuke naa rääkida (T1)

Rohkem infolehti jagada vanemates klassides. Noorematele ei ole mõtet. Kuuendas klassis hakkas üks poiss kondoomi jutu peale naerma kõht kõveras (T1)

Õpetamine võiks olla vähe hilisem ja põhjalikum. Meil räägiti viiendas klassis, aga nii noortele ei saa nii põhjalikult rääkida. Näiteks 7 või 8 võiks täpsemalt rääkida (T1)

Võiks varem pihta rääkimisega hakata. Vanemates klassides võiks rohkem selliseid tunde olla. (T1)

Võiks olla põhjalikumalt, aga vastavalt vanusele muutuda põhjalikumalt (T1)

tagajärgedest rohkem rääkida, haigustest, rasestumisest (T1)

Inimeseõpetus võiks olla mitte üle aasta, vaid iga aasta. Mitte nii, et seitsmendas ja siis üheksandas hakatakse kordama sama asja ja edasi ei minda (T1)

Rääkida olulistest haigustest ja kui midagi juhtub, siis mida teha (T1)

Rohkem tuleks teemasid lahti seletada ja kasutada näitlikke vahendeid

Peaks rohkem seletama lahti (E1)

Näiteid võiks olla rohkem, mitte ainult õpiku teksti anda (T1)

Noortele tuleb rohkem mänguliselt asju selgitada (T1)

Rääkida rohkem asjast, tund seisab, kõik tegelevad oma asjadega, kuidagi tuleks tähelepanu võita ja siis panna need asjad südamele (T1)

Selgelt rääkima nendes tundides, kus sellest teemast juttu on (T1)

Võiks olla rohkem filme, animafilme (T1)

Võiks mingid plakatid olla, kus saab õppida turvaseksi (T1)

Šokifilme võiks olla, see mõjuks paremini kui ainult jutt (T1)

Arstidel võiksid pildid võiksid kaasas olla ja infolehed (T1)

Konduome jagagu rohkem (T1)

Tuleb selgitada asjad ära, et õpilastel ei tekiks vale mulje, et ei hakkaks valesti partnerit kohtlema (T1)

Väljastpoolt kooli võiksid rohkem erinevad inimesed käia rääkimas

Vahel võiks keegi tulla rääkima (E1)

Loenguid rohkem väljastpoolt kooli ka (E1)

Võiks olla rohkem selliseid üritusi, et keegi tuleb rääkima. Mitte nii, et tunnis nagu loeng (T1)

Koolides võiksid arstid rohkem rääkimas käia (T1)

Väiksemates rühmades võiks rääkida

Klassis võiks teha poistest ja tüdrukutest kaks rühma, et oleks väiksem grupp, kellele räägitakse. Kui on rahulik, siis võib kõikidele koos ka rääkida (T1)

Muud vastused

Inimeseõpetuses tuleks õpikuid muuta, me rääkisime küll kõike muud kui õpiku teemasid (E1)

Tuleb anda igale ühele arvuti, et saaks ise uurida. Õpetaja juhendaks (T1)

Mina juba kasutan kondoomi, peaasi, et oleks turvaline. Purjus peaga lolli ei teeks (E1)

Sallimine pedede suhtes on liiga suur. Imelik, et neid ei tohi norida, nad on ka inimesed. Haige minu arvates (T1)

LISAKÜSIMUS nr. 9. Kust saad veel seksuaalkasvatusega seotud infot?

Vanemad

Infot olen saanud vanematelt (T8)

Vanematelt olen saanud infot, kui vanalt võib seksida, kuidas ja kus (T1)

Kodust (T1)

Emal vahel räägib (T1)

Sõbrad

Sõbrad on ikka rääkinud, kui küsinud olen. (E1)

Sõpradega räägid niisama naljaga pooleks (T2)

Sõpradega lihtsalt lõõbitakse (T1)

Infot olen saanud sõpradelt (T2)

Vähesel määral ka sõpradelt (T1)

Meediast ja internetist

Teadmised on läbi meedia (T4)

Internetist (T9)

Lähed internetti ja kohe saad teada (T1)

Telekast (T6)

Info on igal pool (T2)

Telekast tuleb kogu aeg, et kasuta kondoomi (T1)

Noorte nõustamiskeskusest

Oleme käinud noorte nõustamiskeskuses (T6)

Nõustamiskeskuses räägiti lapse saamisest, kuidas ennast kaitsta (T1)

Haiglast saab arstidelt (T2)

Nõustajatelt (T1)

Haiglast, kui käia kontrollis, et teha kindlaks kas sul on HI viirust või mitte (T1)

Elukogemusest

Saan infot mujalt, tänavalt kuulen (T1)

Parim kool on elukool (E1)

Kõik asjad saab niigi teada (E1)

Eks elu õpeta ka midagi (T1)

Ise lugenud

Infolehtedelt (T1)
Olen ise lugenud raamatutest (E1, T5)

Abistavatelt organisatsioonidelt
Abitelefonidelt (T1)
Infokeskusest (T1)
Kirikust (T1)

LISAKÜSIMUS nr 10 : Kuidas sulle tundub, kas poistele ja tüdrukutele tuleks seksuaalsusega seotud teemadel eraldi rääkida või mitte? Põhjenda palun miks

Tunnid võiksid poistele ja tüdrukutele olla eraldi

Tunnid võiksid olla poistele ja tüdrukutele eraldi (E2)
Tüdrukutele ja poistel võiks eraldi rääkida. Ma ei teagi miks, siis ollakse vist avameelsemad (E1)
Eraldi, sest poistel on ühed ja tüdrukutel teised arusaamad. Erinevatest asjadest räägitakse. Poisid peavad teadma näiteks seda, kui ta läheb tüdrukuga seksuaalvahekorda, siis on poisi kohustus see, et kondoom võtta. Sellist asja peavad poisid teada. Tüdruku kohapealt ma ei oska midagi erilist öelda, kuid tunnid peaksid kindlasti eraldi olema. Seda aga ei saa teha, on vaja kahte õpetajat (T1)
Kui tulevad eriasjad, siis tuleks eraldi teha. Näiteks neljanda veerandi alguses on paar nädalat tunnid lahus, nt rasedumisvastased vahendid (T1)
Võiks eraldi ikka rääkida, on vaja privaatsust. Poistel ei ole eriti vaja teada, kuidas tüdrukud neid abivahendeid kasutavad, päevadest. Poisid võiksid eraldi olla (T1)
See pubekate värgist räägitakse, siis poisid raudselt hirmuvad kõva häälega (T1)
Tüdrukud hakkasid itsitama, aga poisid kuulasid tõsiselt. Eraldi võiks rääkida tüdrukutele rasedusest ja suguhaigused on ka sooti erinevad (T1)
Erinevad teemad on mõlematel. Poistele võiks rääkida poiste asju ja vastupidi (T2)
Mõlemad õpivad oma soo kohta asju ja vastassoo kohta ka. Eraldi oleks parem kuulata (T1)

Tunnid võivad olla koos

Seal ei ole midagi sellist, mis oleks eraldi mõeldud poistele või tüdrukutele (E1)
Koos, ei ole vaja eriõpet. Ka siis kui on eraldi tunnid, siis poisid ja tüdrukud lähevad nagunii pärast tundi koos arutama, räägivad omavahel läbi. Kui on näiteks mingi erinev asi, siis räägitakse teisele sugupoolele ikka ka. Koos (T2) Poisid saavad siis tüdrukute asjadest rohkem teada ja vastupidi (T4)
Koos, siis saavad mõlemad üksteisest teada. Õpetaja ei taha aga kokku panna, sest kõik hakkavad naerma (T1)

Muud vastused

Oleneb aga vanusest, kui oled väga noor, siis selline teema ajab ikka naerma, arvad, et mingi mõttetu teema. Vanemaks saades saad aru, et nii mõttetu teema see ikka ei ole (T1)
võiks rääkida kõik koos ära. Teha vahepeal individuaalselt, väiksema grupiga. Poisid peaksid ka teadma nendest päevadest ja värkidest. Paljud poisid kindlasti ei jaga sellest midagi (T1)
Eraldi võiks olla siis, kui hakatakse rääkima sellest, milline on seksuaalvahekorras ühe või teise soo roll (T1)

LISAKÜSIMUS nr 11: Kuidas sulle tundub, milline peaks olema see inimene, kes noortega seksuaalsusega seotud teemadel räägib?

Eelnevate teadmistega seotud aspektid

Et ta ei räägiks asju omast peast (E1) Peab nendest asjadest ise teadma (E1, T3)
Peab teadma teemast nii palju, et noortele oskaks tähtsad asjad ära seletada (T1)
Tavaline inimene peaks olema, rääkima nii nagu asjad on (E1)
Õpetaja meeliselaks peaks olema psühholoogia (T1)
Kes on õppinud inimeseõpetust, seda õppinud (T2)
Peab teadma seda, mida ta räägib. Ei saa nii, et mingi suvaline tuleb rääkima mingit värki (T1)
inimeseõpetuse õpetaja on kõige parem, tema teab kõigest täpsemini (T1)

Kui ta ette valmistab teemat, siis ta uurib ise ja saab teadmisi (T1)

Eelnevate kogemustega seotud aspektid

Kogenud, täiskasvanud (T1)

Kogemused peavad olema (E1, T2)

Kellel oleks kogemused, et on nendest teemadest ka varem rääkinud, et ei jääks koperdama (T1)

Metoodiliste oskustega seotud aspektid

Huvitav peab olema, mitte nii, et mingi päss tuleb räägib. Teeb huvitavaid asju, et aru saaks. Mitte nii, et loeb ainult ette. Arutamist oleks vaja, saaks oma arvamust öelda (E1)

Peaks rohkem seletama, seal on päris palju keerulisi sõnu (E2)

Inimene peaks jääma rahulikuks. Kui sa noortega teed tööd, siis sa pead näitama mingisugust täiskasvanulikkude eeskujuga. Paljud noored hakkavad ju kihistama. Õpetaja peab jääma rahulikuks (T1)

Teeb ise selle teema huvitavaks mitte nii, et loeb mingist raamatust ette ja ongi kõik. Ta peab ikka rahva endaga kaasa tõmbama (T1)

Rääkima mitte teaduslikku teksti, vaid vabamas vormis, et saaks paremini asjadest aru (T1)

Suhtlemisoskus on oluline, eriti noorematiga, vaikselt võiks rääkida. Kui mingi asi jääb segaseks, siis selgitab täpsemalt. Vanus ei mängigi eriti rolli, peaasi, et oskaks sellest rääkida ja lastega läbi saaks (T1)

Küsimustele peab korralikult ja täpselt vastama (T1) Peab seda kõike oskama seletada (T2)

Võib olla ka oma kogemustest võib väga selgeid näiteid tuua. Lood jäävad paremini meelde, kui teooria. Teooria on asi, mida õppida, aga lugu on see, mis jääb meelde, see on nagu selline loogiline (T1)

Sooga ja vanusega seotud aspektid

Tüdrukutel võiks rääkida ikka naine (E1, T3)

Imelik oleks, kui mingi mees tuleks poistele rääkima (E1)

See ei ole vahet, kas õpetaja on mees või naine (E1)

Poistele võiks rääkida mees (T3)

Poistel vist ei olegi midagi kui oleks naine (T1)

Noor võiks olla (E1, T3)

Hoiakutega seotud aspektid

Kindlasti ta ei saa olla stereotüüpne õpetaja (T1)

Noortega peaks oskama suhelda, et tunnis ei tekiks konflikti, see rikuks tunni õhkkonda, arvestades seda, et mõni on niigi eelpuberteedias ja suurem osa tunni eesmärgist võib mööda külge maha joosta (T1)

Rahulik, et iga asja peale närvi ei läheks (T2) Avatud ja lõbus (T1)

Tõsine, ei tohi solvata kedagi (T1)

Oluline on see, et saaks vabalt rääkida (T1)

Mitte selline, kes teeb ise kogu aeg sellel teemal nalja, peab ikka tõsine ka olema (T1)

Rahulikult rääkima (T1)

Sõbralik, elav, kaasab inimesi (T1)

Et ta tunneks enmast mugavalt sellest teemast rääkides (T1)

LISA 4. Tabelid uurimistulemuste kohta

Tabel 1. Noormeeste hinnang sellele, kui võrd on kooli seksuaalkasvatus täitnud eesmärgi (keskmised 5-pallisel Likerti skaala järgi: 1-ei ole nõus, 2-vähe nõus, 3-keskmiselt nõus, 4-enamasti nõus, 5-täielikult nõus)

Seksuaalkasvatuse neli põhieesmärki ja ankeedis välja toodud alaeesmärgid	Erikooli poisid (n=19)	Tavakooli poisid (n=91)	Z väärtus	p väärtus
1. Toetada inimese seksuaalset arengut	2,8	3,4		
Tõsta inimese eneseväärikustunnet	3,1	3,2	-0,426	0,670
Tõsta teadlikkust keha muutustest ja funktsioonidest	2,5	3,5	-2,102	0,036
6. Kujundada hoiakuid ja väärtushinnanguid	2,2	2,7		
Kujundada väärtushinnanguid seoses seksuaalsusega	1,9	2,4	-0,890	0,374
Tõsta inimeste tolerantsust seksuaalvähemuste suhtes	2,2	2,5	-0,706	0,480
Toetada positiivset suhtumist seksuaalsusesse	2,1	3	-2,454	0,014
Tõsta teadlikkust lähedussuhete olulisusest	2,4	2,9	-1,558	0,119
Tõsta teadlikkust tunnete tähtsusest suhetes	2,4	2,8	-1,383	0,167
7. Ennetada seksuaalsusega seotud riskikäitumist	2,5	3,2		
Tõsta teadlikkust sugulisel teel levivatest haigustest	3,2	3,7	-0,483	0,624
Tõsta teadlikkust rasestumisvastastest vahenditest	2,1	3,4	-2,822	0,005
Tõsta teadlikkust seksuaalsetest õigustest	2,2	2,4	-0,930	0,352
8. Õpetada enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi	2	2,3		
Arendada suhtlemisoskust suhetes	1,8	2,1	-1,337	0,181
Arendada vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes	2,2	2,4	-0,389	0,697

Tabel 2. Noormeeste vastused ankeedi küsimusele koolis käsitletud teemade kohta (mainimiskorrad ja %)

Koolis käsitletud seksuaalkasvatuse kategooriad ja üksikteemad	Erikooli poisid (n=19)	Tavakooli poisid (n=91)	χ^2 väärtus	p väärtus
	Mainimiskordade arv ja %			
1. Seksuaalsuse tähendus ja sõnavara	12 (6,9%)	60 (6,2%)		
seksuaalsus	8 (4,6%)	38 (3,9%)	0,004	0,949
seksuaalne sõnavara	4 (2,3%)	22 (12,6%)	0,072	0,789
2. Seksuaalsus ja sootunnetus	9 (5%)	44 (4,6%)		
soorollid	7 (4%)	30 (3%)	0,127	0,722
seksuaalvähemused	2 (1,1%)	11 (1,1%)	0,031	0,860
3. Suguelundite anatoomia ja füsioloogia	5 (2,9%)	39 (4%)	1,110	0,292
4. Murdeiga	16 (9%)	83 (9%)	0,589	0,443
5. Suhted ja tunded	57 (32,8%)	289 (29,9%)		
suhted	13 (7,5%)	72 (7,5%)	0,850	0,357
sõprus	16 (9%)	81 (8,4%)	0,210	0,647
abielu ja kooselu	7 (4%)	22 (12,6%)	1,364	0,243
tunded	9 (5%)	59 (6,1%)	1,864	0,172
armastus ja armumine	12 (6,9%)	55 (5,7%)	0,075	0,784
6. Viljastumine ja rasedus	28 (16%)	133 (13,8%)		
seksuaalkäitumine	4 (2,3%)	32 (3,3%)	1,355	0,244
seksuaalvahekord	10 (5,7%)	52 (5,4%)	0,097	0,756
viljastumine, rasedus ja sünn	14 (8%)	49 (5%)	2,955	0,086
7. Sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks	22 (13%)	154 (16%)		
abort	4 (2,3%)	24 (2,5%)	0,212	0,646
sugulisel teel levivad haigused	14 (8%)	74 (7,7%)	0,437	0,509
rasestumisvastased vahendid	4 (2%)	56 (6%)	10,053	0,002
8. Seksuaalne väärkohtlemine	11 (6%)	70 (7%)		

seksuaalne väärkohtlemine	4 (2,3%)	34 (3,5%)	1,769	0,183
prostitutsioon	5 (2,9%)	17 (1,6%)	0,609	0,435
pornograafia	2 (1,1%)	19 (2%)	1,053	0,305
9. Seksuaalsed õigused	1 (0,6%)	28 (3%)	5,170	0,023
10. Abi saamise võimalused	11 (6%)	68 (7%)	1,969	0,161
11. Muud teemad	2 (1,1%)	1 (0,1%)		
käitumisreeglid	2 (1,1%)	0 (0%)	9,862	0,002
sport	0 (0%)	1 (0,1%)	0,208	0,648
KOKKU üksikvastuseid	174 (100%)	966 (100%)		

Tabel 3. Noormeeste vastused ankeedi avatud küsimusele, millistest seksuaalkasvatuse teemadest nad soovivad koolis rohkem kuulda (mainimiskorrad ja %)

Seksuaalkasvatuse kategooriad ja üksikteemad, millest soovivad noormehed enam kuulda	Erikooli poisid (n=19)	Tavakooli poisid (n=91)	χ^2 väärtus	p väärtus
	Mainimiskordade arv ja %			
1. Seksuaalsuse tähendus ja sõnavara	1 (4,2%)	6 (3,6%)		
seksuaalsus	0 (0%)	2 (1,5%)	0,421	0,517
seksuaalne sõnavara	1 (4,2%)	4 (2,9%)	0,031	0,861
2. Seksuaalsus ja sootunnetus	0 (0%)	8 (5,8%)		
soorollid	0 (0%)	4 (2,9%)	0,857	0,355
seksuaalvähemused	0 (0%)	4 (2,9%)	0,857	0,355
3. Suguelundite anatoomia ja füsioloogia	0 (0%)	12 (8,6%)		
suguelundite anatoomia	0 (0%)	6 (3,6%)	1,310	0,252
suguelundite füsioloogia	0 (0%)	6 (3,6%)	1,310	0,252
4. Murdeiga	0 (0%)	3 (2,2%)		
menstruatsioon	0 (0%)	1 (0,7%)	0,208	0,648
murdeiga	0 (0%)	2 (1,5%)	0,421	0,517
5. Suhted ja tunded	5 (20,8%)	11 (8%)		
suhted	2 (8,3%)	4 (2,9%)	1,176	0,278
sõprus	0 (0%)	0 (0%)	-	-
abielu ja kooselu	1 (4,2%)	3 (2,2%)	0,182	0,670
tunded	2 (8,3%)	1 (0,7%)	5,336	0,021
armastus ja armumine	0 (0%)	3 (2,2%)	0,637	0,425
6. Viljastumine ja rasedus	3 (12,5%)	33 (24%)		
seksuaalkäitumine	2 (8,3%)	8 (5,8%)	0,064	0,800
kuidas saaks tüdruk rohkem orgasmi	0 (0%)	1 (0,7%)	0,208	0,648
seksi kohta, millal on õige aeg	0 (0%)	13 (9,5%)	3,041	0,081
rasestumine, rasedus	1 (4,2%)	3 (2,2%)	0,182	0,670
viljastumine	0 (0%)	3 (2,2%)	0,637	0,425
lapse sünd	0 (0%)	3 (2,2%)	0,637	0,425

7. Sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks	4 (16,7%)	8 (5,8%)		
abort	1(4,2%)	2 (1,5%)	0,572	0,450
sugulisel teel levivad haigused	3 (12,5%)	5 (3,6%)	2,525	0,112
turvaseks	1(4,2%)	0 (0%)	4,886	0,027
ohud	0 (0%)	1 (0,7%)	0,208	0,648
8. Seksuaalne väärkohtlemine	5 (20,8%)	19 (13,9%)		
seksuaalne väärkohtlemine	2 (8,3%)	6 (3,6%)	0,378	0,539
prostitutsioon	1(4,2%)	5 (3,6%)	0,001	0,976
pornograafia	2 (8,3%)	8 (5,8%)	0,064	0,800
9. Seksuaalsed õigused	3 (12,5%)	13 (9,5%)	0,035	0,851
10. Abi saamise võimalused	0 (0%)	1 (0,7%)	0,208	0,648
11. Muud vastused	3 (12,5%)	23 (16,8%)		
kõik teemad	1(4,2%)	4 (2,9%)	0,031	0,861
piisab olemasolevast	1(4,2%)	7 (5,1%)	0,130	0,719
ükskõik	1(4,2%)	0 (0%)	4,886	0,027
ei soovigi	0 (0%)	11 (8%)	2,552	0,112
koolis on võimatu sellistest asjadest tõsiselt rääkida	0 (0%)	1 (0,7%)	0,282	0,648
ei tea	1(4,2%)	4 (2,9%)	0,031	0,861
KOKKU üksikvastuseid	24 (100%)	137 (100%)		

Tabel 4. Noormeeste vastused intervjuu küsimustele seksuaalkasvatuse anija ja käsitletud teemade kohta (mainimiskorrad, %)

KATEGOORIAD JA ALAKATEGOORIAD	Erikooli poisid, n=11		Tavakooli poisid, n=29	
	vastused	%	vastused	%
Seksuaalkasvatuse andja koolis	23	100	77	100
Inimeseõpetuse õpetaja	9	40,0	25	32,4
Bioloogia õpetaja	3	13,0	14	18,0
Teised aineõpetajad	4	17,0	8	10,4
Klassijuhataja	1	4,0	6	7,8
Koolivälised spetsialistid	6	26,0	16	20,8
Abituriendid ja üliõpilased	0	0,0	6	7,8
Aineõpetajate poolt käsitletud teemad	23	100	99	100
Seksuaalsuse tähendus ja sõnavara	0	0,0	7	7,0
Suguelundite anatoomia ja füsioloogia	4	17,4	11	11,1
Murdeiga	1	4,3	12	12,1
Suhted ja tunded	7	30,4	14	14,1
Viljastumine ja rasedus	1	4,3	13	13,1
Sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks	8	34,8	34	34,3
Seksuaalne väärkohtlemine	0	0,0	4	4,0
Abi saamise võimalused	0	0,0	2	2,0
Muud teemad (uimastid, sõltuvus)	1	4,3	1	1,0
Muud teemad (õpetaja isiklikud näited)	1	4,3	1	1,0
Klassijuhataja poolt käsitletud teemad	8	100	12	100
Suhted ja tunded	0	0,0	1	8,3
Sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks	0	0,0	1	8,3
Seksuaalne väärkohtlemine	0	0,0	1	8,3
Muud teemad (alkohol)	0	0,0	1	8,3
Muud teemad (klassi või kooli üritused)	3	37,5	1	8,3
Muud teemad (isiklikud kogemused)	1	12,5	0	0,0
Muud teemad (puudus hea kontakt klassiga)	4	50,0	1	8,3
Klassijuhataja oli ise inimeseõpetuse õpetaja	0	0,0	4	33,3
Klassijuhendaja oli vahendaja rollis	0	0,0	2	16,7

Kooliväliste spetsialistide käsitletud teemad	7	100	18	100
Murdeiga	1	14,3	0	0,0
Viljastumine ja rasedus	0	0,0	4	22,2
Sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks	5	71,4	7	38,9
Seksuaalne väärkohtlemine	0	0,0	4	22,2
Muud teemad (narkoteema, alkohol, tubakas)	1	14,3	2	11,1
Muud teemad (tervislikud eluviisid)	0	0,0	1	5,6
Abiturientide ja üliõpilaste käsitletud teemad	0	100	8	100
Murdeiga	0	0,0	1	12,5
Sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks	0	0,0	4	50,0
Muud teemad (narkoteema, alkohol, tubakas)	0	0,0	3	37,5

Tabel 5. Noormeeste vastused intervjuu küsimustele seksuaalkasvatuse vajalikkuse kohta koolis ja ettepanekud selle tõhustamiseks (mainimiskorrad, %)

KATEGOORIAD JA ALAKATEGOORIAD	Erikooli poisid, n=11		Tavakooli poisid, n=29	
	vastused	%	vastused	%
Kooli seksuaalkasvatus on vajalik	8	100	37	100
Antakse uusi teadmisi	6	75	32	86,5
Õpetatakse hoiduma ohtude eest	2	25	4	10,8
Antakse adekvaatset infot ja murtakse müüte	0	0	3	8,1
Kooli seksuaalkasvatus ei ole vajalik	1	100	6	100
Kooli seksuaalkasvatus ei ole tõhus	0	0	3	50
Info saab kätte mujalt	1	100	3	50
Väljastpoolt kooli saab seksuaalsusega seotud infot	4	100	52	100
Vanematelt	0	0	11	21
Sõpradelt	1	25	6	11,5
Meediast ja internetist	0	0	13	25
Elukogemusest	2	50	2	3,8
Noorte nõustamiskeskusest	0	0	11	21
Ise lugenud	1	25	6	11,5
Infokeskusest, abitelefoniilt	0	0	2	3,8
Kirikust	0	0	1	1,9
Teemad, millest peaks koolis rohkem rääkima	16	100	21	100
Suhted ja tunded	2	12,5	1	4,8
Viljastumine ja rasedus	1	6,3	2	9,5
Sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks	11	68,8	12	57
Seksuaalsed õigused	0	0	1	4,8
Enesekohased ja sotsiaalsed oskused	0	0	2	9,5
Kõikidest teemadest	2	12,5	1	4,8
Muud vastused (ei pea rääkima, räägitakse juba ära)	0	0	2	9,5
Seksuaalkasvatuse soovituslik portree	13	100	42	100
Eelnevate teadmistega seotud aspektid	3	23	10	23,8
Eelnevate kogemustega seotud aspektid	1	7,7	3	7,1
Metoodiliste oskustega seotud aspektid	5	38,5	8	19

Soo ja isikuga seotud aspektid	4	30,8	10	23,8
Hoiakutega seotud aspektid	0	0	11	26,2
Seksuaalkasvatus poistele ja tüdrukutele	5	100	18	100
Tunnid võiksid olla eraldi	4	80	8	44,4
Tunnid võiksid olla koos	1	20	7	38,9
Oleneb vanusest ja teemast	0	0	3	16,7
Muudatusettepanekud kooli seksuaalkasvatusele	12	100	35	100
Nendest teemadest tuleks koolis rohkem rääkida	9	75	12	34,3
Nendest teemadest tuleks rääkida põhjalikumalt	0	0	8	22,9
Rohkem lahti seletada ja näitlikustada	1	8,3	10	28,6
Rohkem väljastpoolt kooli spetsialiste	2	16,7	2	5,7
Rääkida väiksematele rühmadele	0	0	1	2,9
Muud vastused (muuta õpikuid)	0	0	1	2,9
Muud vastused (anda igale õpilasele arvuti)	0	0	1	2,9

Tabel 6. Noormeeste vastused seksuaalsusega seotud teadmisi puudutavate valikvastustega küsimuste kohta ankeedis (vastajate arv ja %)

Seksuaalsusega seotud valdkonnad ja küsimused	Erikooli poisid (n=19)			Tavakooli poisid (n=91)			χ^2 väärtus (A-B)	p väärtus
	Õige (A)	Väär	Ei tea	Õige (B)	Väär	Ei tea		
1. Murdeea muutused ja suguküpsus								
Millal saab poiss suguküpseks?	42%	42%	16%	62%	33%	7%	2,271	0,132
Millal saab tüdruk suguküpseks?	32%	42%	26%	60%	29%	12%	5,060	0,024
Millised muutused murdeeas on tüdrukutel ja poistel sarnased?	84%	0%	16%	99%	0%	1%	Tulemused tekstis	
Mida tähendab menstruatsioon?	16%	37%	42%	15%	46%	35%	0,004	0,950
2. Suguelundite anatoomia ja -füsioloogia								
Millised on mehe suguelundid?	26%	58%	16%	67%	32%	1%	Tulemused tekstis	
Mida tähendab peenise erektsioon?	53%	16%	32%	60%	20%	19%	0,332	0,565
Mida tähendab impotentsus?	74%	21%	5%	49%	32%	19%	3,881	0,049
3. Viljastumine ja rasedus								
Mida tähendab viljastumine?	53%	26%	21%	67%	25%	8%	1,277	0,258
Mida tähendab ovulatsioon?	5%	5%	89%	16%	21%	62%	1,786	0,181
Milline on raseduse esimene tunnus?	58%	37%	5%	42%	45%	13%	1,758	0,185
4. Suguhaigused ja turvaseks								
Kuidas levib HI-viirus?	26%	74%	0%	45%	55%	2%	Tulemused tekstis	
Mida tähendab turvaseks?	63%	16%	21%	87%	10%	3%	5,499	0,019
Millised rasestumisvastased vahendid kaitsevad suguhaiguste eest?	74%	21%	5%	98%	2%	1%	0,182	0,670
5. Seksuaalne nauding								
Mida tähendab masturbeerimine	68%	5%	26%	78%	5%	16%	0,655	0,418
Mida tähendab orgasm	74%	21%	5%	68%	16%	15%	0,298	0,591

6. Sootunnetus								
Kes on homoseksuaalne inimene	47%	42%	11%	58%	42%	1%	0,670	0,413
Kes on transseksuaal	42%	42%	16%	45%	55%	2%	3,193	0,074
7. Seksuaalne vägivald								
Mis vanusest noorema isikuga on seksuaalvahekord kriminaalkorras karistatav?	37%	47%	16%	47%	48%	4%	0,623	0,430
Mida tähendab intsest?	5%	32%	63%	1%	20%	79%	0,031	0,861

Tabel 7. Noormeeste valed vastused seksuaalsusega seotud teadmisi puudutavate küsimuste kohta ankeedis (üksikvastuste arv)

Küsimuste kategooriad ja valed vastusevariandid	Erikool (n = 19)	Tavakool (n = 91)
Murdeea muutused ja suguküpsus		
Tüdruk saab suguküpseks 16ndal eluaastal	4	12
Tüdruk saab suguküpseks, kui tal arenevad rinnad	0	8
Tüdruk saab suguküpseks, kui tal hakkavad kasvama häbemekarvad	2	5
Tüdruk saab suguküpseks pärast esimest vahekorda	2	1
Poiss saab suguküpseks 16ndal eluaastal	4	11
Poiss saab suguküpseks pärast häälemurde toimumist	3	16
Poiss saab suguküpseks pärast esimest vahekorda	1	1
Poiss saab suguküpseks siis, kui peenis esimest korda kõvastub	0	2
Menstruatsioon on munarakkude küpsemine munasarjades	2	21
Menstruatsioon on emaka limaskestast paksenemine ja vereeritus tupest	3	15
Menstruatsioon on tupe limaskestast paksenemine ja vereeritus	2	1
Menstruatsioon on tupe limaskestast õhenemine ja vereeritus	0	5
Menstruatsioonitsükkel toimub igal nädalal	1	0
Menstruatsioonitsükkel kestab 2-7 päeva	1	0
Menstruatsioonitsükkel kestab 12-16-aastaselt (4 aastat)	0	1
Menstruatsioonitsükkel kestab kaks nädalat	0	1
Masturbeerimine on kunstlik viljastamine	1	4
Masturbeerimine on misjonäriasendis seksuaalvahekord	0	1
Suguelundite anatoomia ja -füsioloogia		
Impotentsus tähendab seda, et mehel ei eritu seemnerakke	1	7
Impotentsus tähendab seda, et mehel ei eritu munarakke	2	0
Munajuhad on meeste suguelundid	9	14
Munasarjad on meeste suguelundid	8	6
Häbemekarvad on meeste suguelundid	6	10
Kliitor on mehe suguelund	2	2
Pärak on mehe suguelund	4	9
Emakas on mehe suguelund	1	0
Tupp on mehe suguelund	0	2
Häbememokad on mehe suguelundid	1	1
Peenise erektsioon tähendab naudingutunnet seksuaalvahekorra ajal	3	8
Peenise erektsioon on äravool peenisest ja selle kõvastumine	0	8
Peenise erektsioon on seemnerakkude lagunemine	0	1
Peenise erektsioon on munandite allalaskumine	1	0
Orgasm tähendab iseeneslikku seemnepurset	1	10

Orgasm tähendab seemneraku liikumist munajuhas	2	2
Orgasm tähendab peenise kõvastumist	1	1
Orgasm on munaraku ja seemneraku ühinemine	0	2
Seksuaalne väärkohtlemine		
Intsest on seksuaalvahekord omasooliste vahel	5	8
Intsest on esimene seksuaalvahekord	0	4
Intsest on kondoomita seksuaalvahekord	0	2
Noorema kui 18 a. isikuga on suguühe kriminaalkorras karistatav	2	19
Noorema kui 16 a. isikuga on suguühe kriminaalkorras karistatav	1	10
Kui mõlemad on nõus, siis ei saa suguühete eest kriminaalkorras karistada	6	13
Sellist karistust ei ole, et mingist vanusest nooremaga ei või seksida	0	2
Sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks		
HI-viirus levib sääsehammustusega	10	14
HI-viirus levib suudlemisel	6	8
HI-viirus levib kasutades samu joogi- ja toidunõusid	6	5
HI-viirus levib kätlemisel	2	0
HI-viirus levib kätlemisel, kui veri välja tuleb	1	0
Rasestumisvastased tabletid kaitsevad suguhaiguste eest	4	2
Rasestumisvastased plaastrid kaitsevad suguhaiguste eest	1	0
Rasestumisvastased süstid kaitsevad suguhaiguste eest	1	0
SOS-tabletid kaitsevad suguhaiguste eest	2	0
Turvaseks on enese kaitsmine sugulisel teel levivate haiguste eest	1	2
Turvaseks on partneri kaitsmine sugulisel teel levivate haiguste eest	1	1
Turvaseks on rasestumisvastaste vahendite kasutamine	1	6
Kondoomi kasutamisel tuleb eesnahk alla tõmmata	0	2
Kondoomi kasutamisel tuleb otsa jätta väike õhumull	0	6
Rasestumisvastaseid tablette tuleb võtta kaks nädalat järjest	1	0
Rasestumisvastase tableti võtab naine paar tundi varem sisse	0	2
Viljastumine ja rasedus		
Raseduse esimene tunnus on isu suurenemine	4	8
Raseduse esimene tunnus on kõhu suurenemine	2	16
Raseduse esimene tunnus on meeleolu muutused	0	11
Viljastumine tähendab munarakkude küpsemist munasarjades	4	17
Viljastumine tähendab munaraku liikumist munajuhas	1	0
Viljastumine tähendab seemneraku liikumist seemnejuhas	0	1
Viljastumine tähendab seemnerakkude küpsemist munandites	0	5
Ovulatsioon tähendab seemneraku ja munaraku ühinemist	1	12
Ovulatsioon tähendab küpse seemneraku irdumist munarakust	0	5
Ovulatsioon tähendab seemnerakkude jagunemist	0	2
Ovulatsioon toimub umbes nädal enne menstruatsiooni	0	1
Ovulatsioon toimub pärast menstruatsiooni teist nädalat	0	5
Ovulatsioon toimub päevade ajal	1	2

Ovulatsioon toimub siis, kui päevad on vahele jäänud, hiljaks jäänud	0	1
Ovulatsioon toimub enne ja pärast (3 p) arvutatud menstruaatsioonitükli	0	1
Ovulatsioon toimub siis, kui naine on üle 18-aasta vana	0	1
Ovulatsioon toimub umbes kuu aja tagant	0	1
Seksuaalsus ja sootunnetus		
Homoseksuaalne inimene on mees, kes armastab mehi	6	35
Homoseksuaalne inimene on see, kellel esinevad seksuaalsed häired	1	1
Homo tunneb seksuaalset külgetõmmet vastassooliste inimeste vastu	0	2
Homoseksuaalne inimene on naine, kes armastab naisi	1	0
Transseksuaal on inimene, kes kannab vastassooli riideid	4	12
Transseksuaal on inimene, kes on hüperseksuaalne	2	2
Transseksuaal on inimene, kes ei suuda saada seksuaalset rahuldust	1	3
Transseksuaal on inimene, kes tunneb seksuaalset tõmmet laste vastu	1	2

Tabel. 8. Noormeeste hoiakud seksuaalsusega seotud teemade kohta (keskmised 5-pallisel Likerti skaala järgi: 1-ei ole nõus, 2-vähe nõus, 3-keskmiselt nõus, 4-enamasti nõus, 5-täielikult nõus)

Seksuaalsusega seotud väited	Erikooli poisid (n=19)	Tavakooli poisid (n=91)	Z väärtus	p väärtus
1. Murdeiga ja suguküpsus				
Muutused murdeas toimuvad kõikidel samaaegselt	2,1	1,6	-1,447	0,148
2. Soorollid				
Tüdrukul ei sobi seksist keelduda, kui seda tahab noormees	1,7	1,9	-0,719	0,472
Rasestumisvastastest vahenditest peavad teadma ainult tüdrukud	1,7	2	-0,876	0,381
Konoomi peab kaasas kandma ainult poiss	2,2	2	-0,460	0,645
Noormeestele meeldivad suurte rindadega tüdrukud	3,2	3,8	-2,063	0,039
Mehed on alati seksiks valmis	3,2	3,2	-0,183	0,855
Aborti teinud tüdruk on ise selles süüdi, et rasedaks jäi	2,2	2,4	-0,333	0,734
Armastust peab esimesena avaldama noormees	2,5	2,6	-0,567	0,571
Väljakutsuvalt riides tüdruk on ise selles süüdi, kui keegi teda kuritarvitab	2,2	2,4	-0,719	0,472
3. Suhted ja tunded				
Tunnetest rääkimine on suhetes oluline	4,2	3,9	-1,426	0,154
4. Seksuaalvahekord				
Seksuaalsus võrdub seksiga	2,3	2,2	-0,027	0,978
Süütusest tuleb võimalikult varakult lahti saada	2,1	2	-0,198	0,843
Pornograafilistes filmidest näidatakse tõelist seksuaalvahekorda	2,5	2,3	-0,159	0,874
Seksuaalvahekorda tuleb astuda alles püsisuhtes	1,7	2	-1,045	0,269
Kõik seksuaalvahekorrad peavad lõppema	2,8	2,6	-0,432	0,666

orgasmiga				
5. Viljastumine				
Esimese seksuaalvahekorra järgselt ei jää rasedaks	2,6	2,1	-1,464	0,143
6. Suguhaigused ja turvaseks				
Partneri soov kasutada kondoomi näitab seda, et ta ei usalda sind	1,7	1,5	-0,206	0,837
Inimene saab alati ise aru, kui ta on nakatunud suguhaigustesse	2,6	1,9	-1,669	0,095
7. Seksuaalne nauding				
Mida suurem peenis seda suurem nauding seksuaalvahekorras	2,9	2,8	-0,488	0,626
Eneserahuldamine aitab enda keha paremini tundma õppida	2,5	2,9	-0,876	0,381
Prostituut naudib oma keha müümist	2,3	2,3	-0,031	0,975
8. Sallivus				
Homoseksuaalsed inimesed on ühiskonnale häbiplikiks	2,6	3,4	-1,811	0,070
HIV positiivne õpilane peaks teistele enda haigusest rääkima	3,2	3,1	-0,293	0,770
HIV positiivne õpetaja ei tohiks koolis töötada	3,1	2,6	-1,256	0,209
9. Seksuaalsed õigused				
Igal ühel on õigus nautida oma seksuaalsust	3,9	4	-0,927	0,354
Igal ühel on õigus saada teavet seksuaalkasvatusest	4,2	4,6	-1,496	0,135
Igal ühel on õigus olla kaitstud soovimatu raseduse, suguhaiguste, seksuaalväärkohtlemise eest	4,5	4,7	-1,669	0,095
10. Seksuaalkasvatus				
Seksuaalkasvatuse alased teadmised peavad tulema ainult kodust	1,6	1,8	-0,660	0,510